

ΠΑΝΔΘΗΝΔΙΑ

ΕΤΟΣ 7' 31 ΔΕ-
ΚΕΜΒΡΙΟΥ 1905

ΕΠΙΔΡΑΣΙΣ ΤΟΥ ΤΡΟΠΟΥ, ΚΑΘ' ΟΝ ΔΙΕΔΟΘΗ Ο ΧΡΙΣΤΙΑΝΙΣΜΟΣ, ΕΠΙ ΤΩΝ ΓΛΩΣΣΩΝ ΤΩΝ ΕΚΧΡΙΣΤΙΑΝΙΣΘΕΝΤΩΝ ΕΘΝΩΝ

Ὁ ἐν Γάνδη τῆς Βελγικῆς καθηγητῆς καὶ ἀκαδημαϊκὸς κ. Πάυλος Fredericq ἐδημοσίευσεν ἐν τῷ Bulletin de l'Académie de Belgique (1903 σελ. 738-751) τὴν ἐξῆς περισπούδαστον πραγματείαν, τὴν ὁποίαν ἐνομίσαμεν καλὸν νὰ καταστήσωμεν γνωστὴν εἰς τοὺς ἡμετέρους δι' ἑλληνικῆς μεταφράσεως. Ἡ διατριβὴ ἔχει ἐν τῷ πρωτοτύπῳ τὴν ἐξῆς ἐπιγραφὴν: Les conséquences de l'évangélisation par Rome et par Byzance sur le développement de la langue maternelle des peuples convertis.

Σ. Κ. Σ.

Εἶναι γνωστὸν ὅτι ὁ χριστιανισμὸς διεδόθη κατ' ἀρχὰς μὲ μεγάλην ταχύτητα εἰς τὰς χώρας, τὰς ὁποίας περιβρέχει ἡ Μεσόγειος. Τὴν ἡμέραν ταύτην κατέστησεν εὐκόλον ἡ ἐνόησις τοῦ Ῥωμαϊκοῦ κράτους. Εἰς μὲν τὸ ἀνατολικὸν τῆς Μεσογείου μέρος ἐπεκράτει ἡ ἑλληνικὴ γλῶσσα, δι' ἧς καὶ τὸ Εὐαγγέλιον ἑλληνιστὶ ἐκηρύχθη εἰς τὰ πρὸς ἀνατολὰς ἔθνη. Τὰ βιβλία τῆς Καινῆς Διαθήκης περιήλθον εἰς ἡμᾶς συντεταγμένα εἰς τὴν ἑλληνικὴν γλῶσσαν, διὰ δὲ τῆς μεταφράσεως τῶν Ἑβδομήκοντα ἐγίνωσκον ἤδη ὁ ἑλληνικὸς κόσμος καὶ πρὸ τῆς διαδόσεως τοῦ χριστιανισμοῦ ὁλόκληρον τὴν Παλαιὰν Διαθήκην¹. Εἰς τὸ δυτικὸν μέρος τῆς Μεσογείου ἦτο κοινὴ ἡ λατινικὴ γλῶσσα, τὰ δὲ δυτικὰ ἔθνη ἀνεγίνωσκον καὶ τῆς Παλαιᾶς καὶ τῆς Καινῆς Διαθήκης τὰ βιβλία διὰ τῆς μεταφράσεως ἧτις λέγεται Ἰταλὰ, καὶ περὶ τὸ τέλος τοῦ δ' αἰῶνος, διὰ τῆς Βουλγάρας τοῦ Ἰερωνύμου. Ἀμφοτέρωθεν δὲ οἱ

¹ Id. Ad Deissmann Die Hellenisierung des semitischen Monotheismus, ἐν τοῖς Neue Jahrbücher für das klas. Altertum 1903, VI, 3, καὶ ἰδίᾳ σελ. 161 καὶ 176.

Ἕλληνες καὶ οἱ Λατῖνοι πατέρες τῆς ἀρτιγεννοῦς Ἐκκλησίας ἐξηκολούθουν νὰ ἀναπτύσσωσι τὴν χριστιανικὴν γραμματείαν. Τὸ κήρυγμα λοιπὸν ἐγένετο ἀπροσκόπτως ἑλληνιστὶ μὲν εἰς τοὺς ἑλληνογλώσσους τῆς Ἀνατολῆς, λατινιστὶ δὲ εἰς τοὺς λατινογλώσσους τῆς Δύσεως, εἰς ἀμφοτέρωθεν δὲ τὰ τμήματα τοῦ Ῥωμαϊκοῦ κράτους ὁ ἐκχριστιανισμὸς προέβαιεν ἀνευ οὐδεμιᾶς σχεδὸν γλωσσικῆς δυσκολίας. Βαθμηδὸν καὶ κατ' ὀλίγον ἡ ἑλληνικὴ γλῶσσα κατέστη ἡ λειτουργικὴ γλῶσσα τῆς Ἀνατολικῆς Ἐκκλησίας, ὅπως ἡ λατινικὴ τῆς Δυτικῆς.

Ἄλλ' ὅτε πλέον τὸ κήρυγμα ἔμελλε νὰ ἐπικρατῆ εἰς τοὺς βαρβάρους τοὺς ὀμιλοῦντας ἀπ' ἐνὸς μὲν γερμανικῆς, ἀπ' ἑτέρου δὲ σλαβικῆς γλώσσας, ἠγέρθη ἀμέσως νέον γλωσσικὸν πρόβλημα.

Ὅπως προσηλυτίσωσι τοὺς βαρβάρους ἐκείνους, οἵτινες οὔτε τὴν ἑλληνικὴν κατελάμβανον οὔτε τὴν λατινικὴν, ἦτο ἀνάγκη νὰ ἐκμάθωσι πρῶτον οἱ κηρύττοντες τὸ Εὐαγγέλιον τὰς διαφόρους αὐτῶν διαλέκτους, ὅπως καὶ σήμερον κάμνουσιν οἱ καθολικοὶ καὶ οἱ διαμαρτυρόμενοι ἱεραπόστολοι οἱ διαδίδοντες τὸν χριστιανισμὸν εἰς τοὺς ἐρυθροδέρμους τῆς Ἀμερικῆς ἢ τοὺς μαύρους τοῦ Κόγγου.

Ἄλλὰ μέχρι τίνος βαθμοῦ ἡ μητρικὴ γλῶσσα τῶν νέων προσηλύτων θὰ ἐχρησιμοποιεῖτο εἰς τὸ ἔργον τῆς εὐαγγελίσεως;

Ἄλλην λύσιν ἔδωκεν ἡ Κωνσταντινούπολις εἰς τὸ πρόβλημα, καὶ ἄλλην ἢ Ρώμη. Ἐκ τούτου δέ, ἂν δὲν ἀπατάμαι, ἐξηκολούθησαν σημαντικὰ ἀποτελέσματα, εἰς τὰ ὁποία, καθ' ὅσον

ἤξεύρω, δὲν ἔδωκαν οἱ ἱστορικοὶ τὴν ἀπαιτουμένην προσοχὴν.

Οἱ μὲν ἀπόστολοι τῆς λατινικῆς Ἐκκλησίας, οἵτινες διέδωσαν τὸ Εὐαγγέλιον εἰς τὰς λατινογλώσσους τοῦ κράτους ἐπαρχίας, εἶχον συνειθίσει νὰ θεωρῶσι τὴν λατινικὴν ὡς τὴν ὀριστικὴν λειτουργικὴν γλῶσσαν. Ἐφρόντιζον μὲν βεβαίως αὐτοὶ νὰ ἐκμανθάνωσι τὰ γερμανικὰ ἰδιώματα, ὅπως δι' αὐτῶν κηρύττωσι τὴν νέαν πίστιν εἰς τοὺς Γερμανοὺς, ὅτε πλέον οὗτοι ἤρχισαν νὰ συρρέωσι εἰς τὸ διαμελιζόμενον Δυτικὸν ῥωμαϊκὸν κράτος, ἀλλ' ὅμως ἐτέλουν πάσας τὰς ἱεροτελεστίας καὶ πάντα τὰ μυστήρια εἰς τὴν λατινικὴν γλῶσσαν, διδάσκοντες συγχρόνως τοὺς νεοφωτιστοὺς χριστιανοὺς τὴν γλῶσσαν ταύτην, ὡς τὸ ἀποτελεσματικώτατον μέσον πρὸς βαθύτεραν τῶν μυστηρίων τῆς θρησκείας κατανόησιν, ἀφ' οὗ πάντα τὰ πρὸς τὴν χριστιανικὴν θρησκείαν σχετικὰ συγγράμματα ἦσαν λατινιστὶ συντεταγμένα.

Πανταχοῦ λοιπόν, ὅπου ἡ Δυτικὴ Ἐκκλησία εὐαγγελίζετο Γερμανοὺς, παράγεται ἐν περιεργον καὶ σχεδὸν ἀφύσικον γλωσσικὸν φαινόμενον. Ἡ μητρικὴ δηλαδὴ γλῶσσα τοῦ χριστιανισμοῦ λαοῦ δὲν εἶναι ἡ γλῶσσα τῆς Ἐκκλησίας, ὑπεράνω δὲ τῆς διαλέκτου, ἣν ὁμιλοῦσιν οἱ ἄνθρωποι κατ' οἶκον, τίθεται ἡ λατινικὴ γλῶσσα, γλῶσσα τῆς πίστεως, μετ' ὀλίγον δὲ καὶ γλῶσσα τῆς ἐπιστήμης καὶ τῆς πολιτικῆς, γλῶσσα τῆς ὁποίας γίνεται κατ' ἔξοχὴν χρῆσις πρὸς ἔκφρασιν πάσης ὑψηλῆς καὶ σπουδαίας ἐννοίας ἐν τῷ διανοητικῷ καθὼς καὶ ἐν τῷ κοινωνικῷ βίῳ. Διὰ τῆς εἰς τὸν χριστιανισμὸν προσηλυτίσεως, ἡ μητρικὴ γερμανικὴ γλῶσσα καταβιβάζεται εἰς ταπεινοτάτην θέσιν, ὅπως ἡ σταχτοπούτα τοῦ παραμυθιοῦ, ἣτις μένει διαρκῶς πλησίον τῆς ἐστίας καὶ δὲν ἀπομακρύνεται ἐκεῖθεν, ἐν ᾧ ἡ λατινικὴ καθιερθεὶς ὑψηλὰ ἐνθρονισμένη εἰς τὰ παλάτια τῶν βασιλέων καὶ τῶν μεγιστάνων, εἰς τὰ ἀνώτερα σχολεῖα καὶ τὸν ὑψηλότερον τῆς κοινωνίας βίον. Ὅχι μόνον δὲ τοῦτο, ἀλλὰ καὶ προσεπάθουν κατὰ φυσικὸν λόγον οἱ ἀπόστολοι τῆς νέας πίστεως νὰ ἐκριζώσωσιν ἐντελῶς τὴν ἤδη ὑπάρχουσαν εἰς τοὺς λαοὺς ἐκείνους ἐγγύριον εἰδωλολατρικὴν γραμματείαν, ἵνα μὴ τυχὸν ἤθελεν αὕτη ἀνακόψει τὴν πρόοδον τοῦ χριστιανισμοῦ. Ἄλλως δὲ ἡ ἐθνικὴ γραμματεία δὲν ἦτο γραπτὴ, ὑφίστατο διὰ τῆς προφορικῆς μόνον παραδόσεως, καὶ ἐπομένως ἐξ ἀνάγκης θὰ ὑπέκυπτεν εἰς τὸν ἀνισον ἀγῶνα πρὸς τὴν γραπτὴν λατινικὴν γραμματείαν.

Οἱ Γερμανοὶ λοιπὸν ἐχριστιανισθέντες προσέλαβον τὴν συνήθειαν νὰ ἐκφράζωσι πᾶν ὑψηλότερον διανόημα εἰς τὴν λατινικὴν, νὰ θεωρῶσι δὲ τὴν μητρικὴν τῶν γλῶσσαν ὡς ἀναξίαν πάσης εὐγενοῦς χρήσεως. Εὐρέθησαν δηλαδὴ ἐπὶ πολλοὺς αἰῶνας οἱ προσηλυτισθέντες Γερμανοὶ εἰς τὴν αὐτὴν λυπηρὰν θέσιν, ἣτις καὶ σήμερον παρατηρεῖται εἰς τινὰς χώρας, ἐνθα ἡ ἀριστοκρατικὴ τάξις ὁμιλεῖ καὶ γράφει ἄλλην γλῶσσαν καὶ ὄχι τὴν γλῶσσαν τοῦ λαοῦ.

Ἐκ τῶν δύο τούτων ὑπερτεθεμένων γλωσσῶν ἡ μητρικὴ γλῶσσα τῶν πολλῶν θυσιαζεται ἢ τοῦλάχιστον παραλύεται ἐν τῇ κανονικῇ αὐτῆς ἀναπτύξει. Μεταξὺ τῶν ἀνωτέρων καὶ ἀνεπτυγμένων τάξεων καὶ τοῦ κοινοῦ λαοῦ, παύει ἡ ἀπαραίτητος πρὸς τὴν ἐθνικὴν πρόοδον πνευματικὴ ἐπικοινωνία¹.

Τὸ κακὸν τοῦτο φαίνεται ὅτι ἤδη εἶχεν ἐν μέρει διαγνωσθῆ καὶ κατὰ τοὺς μέσους αἰῶνας. Ἐν Ἀγγλίᾳ λόγου χάριν, ὅπου ἡ διάδοσις τοῦ Εὐαγγελίου ἐγίνετο κατὰ τρόπον πολὺ διαφορετικὸν τῶν ἄλλων Δυτικῶν χωρῶν, ἡ ἀγγλοσαξονικὴ γλῶσσα δὲν ὑπεδουλώθη ἐντελῶς εἰς τὴν λατινικὴν. Ὅχι μόνον δὲ ἡ ἐγγύριος γλῶσσα διετήρει ὅπως οὖν ἐπίσημον θέσιν, ἀλλὰ καὶ ἡ ἐθνικὴ ἀγγλοσαξονικὴ γραμματεία ἐτιμᾶτο. Κατὰ τὴν ἕβδομον αἰῶνα, ἐντολῇ τῶν ἐκκλησιαστικῶν αὐτοῦ προϊσταμένων, ὁ Ἀγγλοσάξων μοναχὸς Κάεδμων συνέταξε ἐπιμέτρους παραφράσεις τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης εἰς τὴν μητρικὴν τῶν γλῶσσαν, ὁ δὲ μέγιστος τῶν χριστιανῶν λογίων τῆς Ἀγγλίας κατὰ τὸν ὄγδοον αἰῶνα, Βέδας ὁ Σεβάσμιος, ἂν καὶ συνέταξε πολλὰ βιβλία λατινιστὶ, ἠγάπα τὴν μητρικὴν τῶν γλῶσσαν, ἐνδιεφέρετο περὶ τῶν δημοτικῶν ἑσμάτων τῆς πατρίδος του, ἀποινῆσκων δὲ ἐπεράτωνε τὴν ἀγγλοσαξονικὴν μετάφρασιν τοῦ κατὰ Ἰωάννην Εὐαγγελίου.

Καὶ ὁ Κάρολος ὁ Μέγας ἐπεχείρησε μὲν νὰ συντάξῃ φραγκικὴν γραμματικὴν, συνήθροισε δὲ καὶ τὰς ἐθνικὰς ἐποποιίας τῶν Γερμανῶν. Καὶ κατόπιν δὲ ἀφ' οὗ διὰ τοῦ ξίφους ἐπεβλήθη ὁ χριστιανισμὸς εἰς τοὺς Σάξονας τῆς βορείου Γερμανίας, οἵτινες ὑπὸ τοῦ Καρόλου ἐβαπτίσθησαν εἰς τὸ αἶμα, ὁ υἱὸς αὐτοῦ καὶ

¹ Τοιαύτην ἀνάμικτον γλωσσικὴν κατάστασιν βλέπομεν σήμερον εἰς τοὺς φλαμανδικοὺς κληθυσμοὺς τῆς Βελγικῆς καὶ τῆς Γαλλίας, εἰς τοὺς λεγομένους Κάτω Βρεττανοὺς τῆς Γαλλίας, εἰς τοὺς Ἑσθονοὺς τῶν βαλτικῶν ἐπαρχιῶν τῆς Ρωσίας. Οἱ λαοὶ οὗτοι ἔχοντες διάφορον γλῶσσαν ἀπὸ τῶν ἀνεπτυγμένων τάξεων, σημαντικῶς παρακωλύονται εἰς τὴν πνευματικὴν αὐτῶν ἀνάπτυξιν.

διάδοχος Λουδοβίκος ὁ Εὐσεβής, ἐνόησε, κατὰ τὸν ἑνατον αἰῶνα, ὅτι τὸ ξίφος τοῦ κατακτητοῦ καὶ τὰ λατινικὰ τοῦ ἱερέως δὲν ἤρχοντο ὅπως ἐπιτύχωσιν ἀληθῆ καὶ διαρκῆ πίστιν εἰς τὸν χριστιανισμὸν, διὰ τοῦτο δὲ ἀνέθεσε εἰς ἕνα τῶν ἐγγυρίων ποιητῶν νὰ συντάξῃ δύο εἰς τὴν σάξονικὴν γλῶσσαν θρησκευτικὰ πρὸς διὰδοσιν τῆς πίστεως ποιήματα, τῶν ὁποίων σκοπὸς ἦτο νὰ ἐξουκειώσῃ τοὺς ἠττηθέντας πρὸς τὴν Παλαιὰν καὶ τὴν Καινὴν Διαθήκην διὰ τῆς μητρικῆς αὐτῶν γλώσσης. Τὸ ἐν ἑκ τῶν ποιημάτων τούτων εἶναι τὸ ἐπιγραφόμενον *Heliand*, περιέχον περίπου β χιλιάδας στίχους, ὅπερ ἐσώθη ὁλόκληρον, τοῦ δὲ ἄλλου, τοῦ ἀναφερομένου εἰς τὴν Παλαιὰν Διαθήκην, εὑρε κατ' εὐτυχίαν συγκυρίαν κατὰ τὸ 1894 ὀλίγα ἀποσπάσματα ὁ καθηγητὴς Τσαγγεμάιστερ εἰς ἐν χειρόγραφον τῆς Βατικανῆς βιβλιοθήκης. Ἄλλὰ καὶ διὰ τῆς μεταφράσεως διαφόρων ἐκκλησιαστικῶν τροπαρίων καὶ εὐχολογιῶν καὶ λαϊκῶν συνόψεων φαίνεται ὅτι ἐπεδιώχθη ὑπὸ τῆς Ῥώμης ἡ εἰς τοὺς Γερμανικοὺς λαοὺς διάδοσις τῆς χριστιανικῆς πίστεως. Κατ' ἐξαιρέσειν μάλιστα ἔγιναν καὶ σπουδαιότεραι πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον ἀποπειραί. Περὶ τὰ τέλη λόγου χάριν τοῦ δεκάτου αἰῶνος καὶ τὰς ἀρχὰς τοῦ ἐνδεκάτου ἰδρύθη ἐν τῷ μοναστηρίῳ τοῦ Ἁγίου Γάλλου τῆς Ἑλβετίας σχολὴ μεταφράσεων εἰς τὴν δημώδη γερμανικὴν γλῶσσαν, τῆς ὁποίας σχολῆς ἡγέτης ἦτο ὁ κατὰ τὰ 1022 ἀποθανὼν Νότκερ.

Ἄλλὰ πᾶσαι αἱ περὶ ὧν ὁ λόγος ἐξαιρέσεις στηρίζουσιν ἀκριβῶς τὸν κανόνα, ὅτι δηλαδὴ ἡ Ἐκκλησία τῆς Ῥώμης ἐπέβαλε καὶ εἰς τὰ γερμανικὰ καὶ εἰς τὰ ῥωμαϊκὰ ἔθνη τὴν ἐπίσημον αὐτῆς λειτουργικὴν γλῶσσαν ὡς τὸ κατ' ἔξοχὴν ὄργανον πρὸς ἔκφρασιν ἀνωτέρας διανοητικῆς ἀναπτύξεως, καὶ ὅτι πανταχοῦ αἱ ἐγχώριοι γλῶσσαι κατεβιβάσθησαν εἰς πολὺ ταπεινότεραν θέσιν, ἐκ τῆς ὁποίας ἐχρειάσθη νὰ παρέλθωσι πολλοὶ αἰῶνες, ἕως οὗ πάλιν ἀνυψωθῶσι εἰς τὴν φυσικὴν αὐτῶν περιωπὴν.

Καθ' ὅλον τὸν μεσαίωνα καὶ κατ' ἅπασαν τὴν Δύσιν πᾶν βιβλίον ἀναφερόμενον εἰς ὑψηλοτέραν ὅπως δὴποτε μάθησιν ἐγράφετο εἰς τὴν ξένην καὶ διεθνὴ λατινικὴν γλῶσσαν, πα-

ρημελεῖτο δὲ ὡς ἐκ τούτου τῶν ἐθνικῶν γλωσσῶν ἡ ἀνάπτυξις. Οἱ δὲ ἀνθρωπισταὶ τοῦ 15' αἰῶνος, καθ' ἣν ἀκριβῶς ἐποχὴν ἐμελλεν ἐπὶ τέλους ἡ λατινικὴ γλῶσσα νὰ ὑποχωρήσῃ εἰς τὴν ἐπικράτησιν τῶν ζωντανῶν γλωσσῶν, συνετέλεσαν καὶ αὐτοὶ εἰς τὴν ἐπὶ τινὰ ἀκόμῃ χρόνον ἀναβολὴν τῆς ἐπικρατήσεως ταύτης. Ὁ Ἐρασμος, ὅστις ἤρχεν ὡς βασιλεὺς πάσης τῆς κατὰ τὸ πρῶτον ἡμῶν τοῦ 15' αἰῶνος πνευματικῆς κινήσεως, ἔγραφε μόνον λατινιστὶ, κατεφρόνει δὲ ἐκ βάθους ψυχῆς τὴν μητρικὴν αὐτοῦ ὀλλανδικὴν γλῶσσαν. Ὁ Θωμᾶς Μόρος κατεδέχθη μὲν νὰ γράψῃ ἀγγλιστὶ τινὰ ἐκ τῶν ὑποδεεστέρων ἔργων του, ἀλλὰ τὸ κυριώτατον σύγγραμμά του, τὴν *Ὀδοπλίαν*, συνέταξε λατινιστὶ. Καὶ κατὰ τὸν 15' ἀκόμῃ καὶ τὸν 17' αἰῶνα ἡ λατινικὴ εἶναι ἡ διεθνὴς γλῶσσα τῶν λογίων καὶ τῶν φιλοσόφων, λατινιστὶ δὲ συνέγραψεν ὁ Βάικων κατὰ τὸ 1620 τὸ *Νέον ὄργανον τῶν ἐπιστημῶν*, ὁ Γρότιος κατὰ τὸ 1613 τὸ περίφημον σύγγραμμα *Περὶ τοῦ δικαίου τοῦ πολέμου καὶ τῆς εἰρήνης*, ὁ Σπινόζας περὶ τὸ 1670 τὴν *Ἠθικὴν* του, ὁ Λεϊβνίτιος κατὰ τὸ 1714 τὴν *Μοναδολογίαν* του καὶ ἄλλοι ἄλλα. Μόνον δὲ περὶ τὰ μέσα τοῦ 18' αἰῶνος ἐπανέστη ὀριστικῶς νὰ ἐπικρατῇ ἡ λατινικὴ ὡς κυρία γλῶσσα εἰς τὰ εὐρωπαϊκὰ πανεπιστήμια, ἀφ' οὗ ἐπὶ μίαν σχεδὸν ὁλόκληρον χιλιετηρίδα ἀφῆρπασεν ἀπὸ τῶν ἐθνικῶν τῆς Εὐρώπης γραμματικῶν ἑκατοντάδας λογογράφων, ποιητῶν καὶ φιλοσόφων, οἵτινες ἐξόχως θὰ συνετέλουν εἰς τὴν ἀνάπτυξιν αὐτῶν καὶ τὴν λάμπρυσιν.

Ἡ χρῆσις αὕτη τῆς λατινικῆς γλώσσης ὑπὸ τὴν ἐποπὴν τῆς διεθνούς διαδόσεως τῶν ἰδεῶν καὶ τῶν ἐπιστημονικῶν ἀνακαλύψεων ὑπῆρξε τῷ ὄντι μέγα ἀγαθόν, ἴσως μάλιστα εἶναι λυπηρόν, ὅπως φρονοῦσιν οὐκ ὀλίγοι ἐκ τῶν λογίων, ὅτι καὶ σήμερον δὲν ἰσχύει ἡ λατινικὴ ὡς διεθνὴς ἐπιστημονικὴ γλῶσσα, ἀλλ' εἶναι ὅμως ἐπίσης ἀναντίρρητον, ὅτι ἡ ἀνάπτυξις καὶ τῶν γερμανικῶν καὶ τῶν ῥωμαϊκῶν γραμματικῶν ἐπεβραδύνθη καὶ παρελύθη σημαντικώτατα καὶ ἐπὶ μακρότατον χρόνον, ἕνεκα τῆς συστηματικῆς ἐπιβολῆς τῆς λατινικῆς γλώσσης, ἣν ἤσκησε πανταχοῦ κατὰ τὴν διάδοσιν τῆς χριστιανικῆς πίστεως ἡ Ἐκκλησία τῆς Ῥώμης.

[Τὸ τέλος εἰς τὸ προσεχές] ΠΑΥΛΟΣ ΦΡΕΔΕΡΙΚ

[Μετάφρασις Σ. Κ. Σ.]

ΕΥΡΩΠΗ

ε. π. κ.

Γλυκόνειρο στην δημοσφην Εύρωπ' ή Αφροδίτη της έστειλε την κοιτανγή, της νύκτας ώρα τρίτη, ώρα, που ο ύπνος, καθιστός στα μάτια, γλυκός μέλι, δένει τα βλέφαρ' απαλά και λύνει τάλλα μέλη, που το κοπάδι των σωστών ξεχύνεται δνειράτων. Μες στα παλάτια τα ψηλά βαθιά σαν κοιμητών παρθενική του Φοίνικος ακόμη κόρ' ή Εύρωπη, της φάνηκε πως μάχονται για λόγου της δυο τόποι, ή Ασία κ' ή πέρα Στεριά με γυναικεία κάλλη. Η μιά με ξένη έμοιαζε, με χωριανή ή άλλη και οά δική της πιδ σφικτά βαστοῖσε την παρθένα κ' έλεγε αυτή τη γέννησε, την είχε ανατρεμμένα κ' ή άλλη χειροδύναμη κρατεί και δεν άφήνει την κόρην διχ' άθέλητα, κ' έλάλει πως εκείνη από τον Δία τυχερό την κόρη ητο να πάρη. Με μιάς αυτή από το στρωτό πετάχτηκε κλυόρι με καρδιοκτύπι τόνειρο για ξύπνον έδαρροῖσε κ' εκάθισε και κάμπουση ώρα σιωπή εκρατοῖσε της δυο γυναικες στα δειλά τα μάτια της έδώρει, ώσότου άργά περίτρομη φωνήν έβγαλε ή κόρη.

«Ποιός θεός μούστειλε, καλέ, φαντάσματα [μπροστά μου; Ποιό μάποξύπνησε όνειρον από τα σιρώματά μου, καθώς επλάγιαζα γλυκά γλυκά στην άντρομίδα; Κ' ή ξένη εκείνη ποιά ήτονε, που μες στον ύπνο [μου είδα, που την αγάπησα με μιάς και στην καρδιά τη [νοιόθω κ' εκείνη μ' είχε σαν παιδί, μ' αγάλιαζε με πόθο; Μόν' ής το φέρονν εις καλό τόνειρο τούτο οι [άγιοι! »

Αυτά είπε και σηκώθηκε, τες φίλες ναύρη πάγει συντροφισσε, συνόκαιρες, που εγκαρδιακές της [ήτον, ποῦπαιζε πάντοτε μαζί κ' έχόρευε μαζί των ή το κορμί της έλουζε μες στες πηγές δμάδι ή μυροβόλα σνάαζε λειριά από το λειβάδι. Νά σου και κείνες, καθεμιά μ' ένα πανέρι θάμα για λούλλουδα' και ξεκινούν προς τάρκογιάλι άν- [τάμα που πάντοτε συνάζονταν κ' εύρίσκαν τη χαρά των στην μυροδιά των λουλλουδιών, στο φλοίσβον [των κυμάτων. Η Εύρωπη εκράτει ένα χρυσό χιλίοπλουμο ταλάρι που τ'εχε κάμει ο Ηφαιστος και δώρο τ'εχε πάρει

της Αφρικής, σαν έπαιρνε τον Ποσειδῶνα τ'αίρι κ' εκείνη τ'εχε της γλυκειάς της Τηλεφάσας φέρει, γιατί δική της έπεφτε και κείνη στην Εύρωπη, τάνύπαντρο κοράσι της, το χάρισε κατόπι. Μέσα του ξόμπλια περισσά λαμποκοπούσαν πέρα μέσα χρυσή ήτον ή Γιώ, του Ίνάχου ή θυγατέρα ακόμη δαμάλ' ήτονε, δεν ήτον πιά κοράσι κ' έμάχεται της άλμυρες της σιράτες να περήση, λες κ' εκολύμπα ή θάλασσα ένα σμάλο ητο παρέκει κ' από τον όχτο του γιαιού, τ'ν ένα κ' άλλο, στέκει κδσμος και κόσμος και θωρεά του πόντου το δα- [μάλι

Μέσα ο Κρονίδης την Γιώ, το βώδι, αγάλι αγάλι χαδένει με τη χέρα του, και δίπλα στο ποτάμι την είχε πιά από δάμαλι γυναικα ξανακάμει. Ο Νείλος ήτον άργυρός και χάλκινο το βώδι κ' είχε τον Δία δλόχρυσον από κορφήν ως πόδι. Και κάτω από του ταιριαστού ταλάρου τη στεφάνη ο Έρμής, κ' ύστερ' απλωτός ο Άργος κοντοφτάνει με τάνοικτά τα μάτια του, τ'ακόμητό του βλέμμα κ' ύστερα εκέτ' άπ' εκεινού το κατακόκκινο αίμα καμαρωτό για των φτερών τα χρώματα παγόνι, που την ούρα του σαν ταχύν καράβι άνασηκώνει και περισκέπει το χρυσό του πανεριού γυλάρι. Αυτό ήτον της πεντάμορφης Εύρωπης το ταλάρι.

Κι' άφου πιά κείνες έφθασαν στανθόσπαρτο [άκορογιάλι ή μιά με τ'ονα λούλλουδο, με τ'άλλο έπαιζε ή άλλη, τούτη με νάρκισσο γλυκό, με γνάκινθον εκείνη, τα γιούλλια αυτή κατ'άκοβε κ' ή άλλη το μεροίνι. Και χίλια πέταλα χαμαλ σκορπίζονταν ακόμη. Άλλες του κρόκου του ξανθοῦ την μυρισμένη κόμη με χίλιες φωνές εκοβαν μόν' ή βασιλοπούλλα ποῦδρεπε όδ' ακράνοιχα, πυρρά με τη δροσοῦλλα, σαν Αφροδίτη εφάνταζε στην μέση των Χαρίτων. Μόνο να παίξη τυχερό πολλν καιρό δεν ήτον με τα λουλλούδια κορασιά, παρθένα με τη ζώνη γιατί ο Κρονίδης τη θωρεά κ' ο νους του εύθης [κομπώνει.

Τα βέλη των εδάμασαν με μιάς της Αφροδίτης που και τον Δία πως να νικά κατέχει μοναχή της. Μιά από της Ηρας τη ζηλειά να λείψη και τα μιση και μιά τον άπρακτο τον νου της κόρης ν' άπατήση, τον θεόν εκρυψ' άλλαζε κορμί και βούς εφάνη, ταῦρος, μόν' όχι σαν αυτούς που τρέφονται στη [στάνη.

οῦτε σαν κείνον που αλλακίδες άνοίγει ζυγομάχος, οῦτε σαν όποιο βόσκειται σε μιά κοπή μονάχος, οῦδὲ σαν κείνον που τραυά πολύφορον άμάξι. Τούτον ξανθὸ δλο το κορμί πάγει χρυσὸ να μοιάξη και μόν' εν' άργυρόκκυκλο στο μέτωπο εχ' επάνω τα μάτια του γαλάζιαν κ' ξρωί' αστραφταν πλάνο. Κ' ίσα δυο κέρατα ζυγά πετοῦσαν ένα μ' ένα, καθώς του μισοφέγγαρου τα κύκλα, άναστρεμμένα. Και στο λιβάδ' ήρθε χωρίς τες κόρες να ξεπάσση κ' όλες τες έπιασε καμημός κοντά του για να πάσι, να γγίζουν τδμορφόβουδα, που με τη μυροδιά του περνοῖσε και του λιβαδιου τ'ακυβολούλλουδά του. Και στην Εύρωπη σιάθη εμπρός την μυροπαι- [νεμένη

την εγλειρε την κορασιά και την ξετρελλάνει. Και κείνη τον εκάδευε, του σφόγγιζε τα στόμα με τα χεράκια και φιλλ στον ταῦρο δίδει ακόμα. Και κείνος γλυκομογγιρισε - τί τρώπ' ο ξρωτιάρης! Ήχος αυλού πως μελωδεί σταυτί σου μέσα εδάρ- [ρεις.

Γονάτισε στα πόδια της, στραμμένος την εδώρει κατ'άματα, κ' δίδδειχε την πλάτη του στην κόρη. Κ' εκείνη λέει των κορασιών με τες ξαθίδες πλε- [ξουδες

«Ελάτε, φιλαινάδες μου ζυγῶστε, κοπελλοῦδες, σιδν ταῦρο να καθίσουμε, να παίξουμε κομμάτι όλες σηκώνει μιά μορφιά να μας δεχτή στην [πλάτη κοιάτε, τόσο εν' ήμερος και τόσο καλός, όπου δεν μοιάζει ταῦρου κανενός κ' έχει τ'ν νουν άν- [θρώπου, τον ίδιο κ' άπαράλλακτο μόνο μιλιά δε θάχει.»

Έλεγε αυτά κ' δλόγλη του κάθισε στη δάχι μ' πριν οι άλλες ανεβούν, ο ταῦρος φόρα δίδει εκείνην ποῦθελε άραξε και πιά - καλό ταξίδι! Η κόρη εστράφη μεταμιάς της φίλαινες να κραξη κινάοιγε και τα χέρια της, μ'α ποιά να την προ- [φτάξη;

Κι' άφου στο κύμα μπήκε αυτός, τρανοῖσε οά δελ- [φίνι μ' άβρεκτα πόδια κύματα μεγάλα πίσω αφήνει. Και σαν περνοῖσε, ή θάλασσα γαλήνιαζε κ' έγέλα τα κήτη έχόρευαν εμπρός του Διός, από την τρέλλα, και το δελφίνι από βαθιά ψηλά στο κύμα επήδα κ' οι Νηρηίδες πρόβαλλαν όλες χαρά κ' έλπίδα, μιά μιά ο' ένα σκυλλόφαρον όμορφοκαθισμένη, κ' ο ίδιος ο βαρέδουπος ο κοσμοσειάτης βγαίνει και τ'άδελφου του τ' ακριβού τον καλό δρόμο και τ'άνοίγει [άνοίγει κ' οι Τρίτωνες συνάζονταν τριγύρω, λίγοι λίγοι,

κ' επαίζανε συντροφιαστοί, κρ'άντες βαριοί του [πόντου, με κάτι κόχυλους μακριούς του γάμου το σκο- [πών τον. Κ' εκείνη ώραα καθιστή πάνω σιου Διός την [πλάτη

με τόνα χέρι το μακρό κέρας του ταῦρου εκράτει με τ'άλλο της εσήκωνε την πλουμιστή πορφόρα, μ'ην της τη βρέχη το νερό και τη χαλά ή άρμούρα. Κι' ο άνεμος εφρούσκωνε της κόρης το φουστάνι, σαν το παννι του καραβιοῦ, για να γλυκανασάνη. Κ' ή κόρη άφου ξεμάκρυνεν ή πατρική της χώρα, και δεν φαινόταν οὔτ' άπη οὔτε βουνό πιά τόρα, κιάπάνω μόνον οὔρανός και θάλασσ' αποκάτω φοβήθηκε κ' είπε δειλά σιδν ταῦρο το σιηθάτο.

«Που θέλεις, ταῦρε να με πάς; τραυῆς με τα [σωστά σου στοῦς δρόμους τούτους; άνηφεις το κύμα; καλέ, [στάσου.

Για τα γοργά πλεύμενα ή θάλασσα εν' ή μαύρη. Την υγρή σιράτα του γιαιού φοβούνται την οι [ταῦροι.

Σαν τί θα πής, σαν τί θα φας στη μέση του πε- [λάγου;

Θάσαι θεός σαν τούς θεούς περνής μόνο φυ- [λάγου.

Οὔτε δελφίνια στη στεριά ποτέ μου είδα να βγούσι οὔτε μοσκάρια στο γιαιό να μπαίνουν έχω ακούσει. Μ'α σὺ περνής γή, θάλασσα, κομπιά τα πόδια [κ'άμνεις

να δοῦμε κι'ά δε σηκωθής ψηλά ψηλά και λάμνεις σαν τα γοργόφτερα πούλλια στο γαλανόν αϊθέρα. Έμένα κακή τύχη μου, που άφήκα του πατέρα τα δάματα και ξενομά σ' ενός βωδιου τη δάχι και τ'ώρα θαλασσομαχῶ και χάνομαι μοναχή. Μόνο, του πόντου βασιλιά, για εκάκουσέ μου [τόσο,

ού, Ποσειδῶν' άθάνατε, που έλπίζω ν' ανταμῶσω μπροστά να παραστέκεσαι, τον πόρο μου για ναῦρα τί δεν περνώ δίχως θεο τή σιράτ' αυτή με ταῦρο! »

Είπε κιάπολογήθη της το βώδι παραχρημα «Θάρρος, κοπέλλα, μη ψηφῆς της θάλασσας το [κύμα. Τον Δία τον ίδιο έχεις εδῶ, κιάς ταυροδείχων [σ'άπέξω μορῶ όπως θέλω να δειχῶ, οά μου φανή να [παίξω. Έσένα ο πόθος μ' εκαμε να πέσω στα ταξείδια, σαν ταῦρος και θα σε δεχτή ή Κρήτη τόρα ή ίδια θα σε στολίση νύφη ή γή, που μ' έθρεψε και μένα

καὶ στὸν καιρὸ παιδιὰ ἀκριβὰ θὰ κάμης παινε-
[μένα
ποῦ θὰ γενοῦνε καὶ τραοὶ μέσα στὸν κόσμο
[θῆρες].
Ἐἶπε καὶ ὅ,τι εἶπε γίνηκε· οὐ, Κρήτη, ἐμπρός
[του πήγες

κ' ἐκεῖ τὸν Δία τὴν προσηνὴ μορφή νὰ πάρη ἐ-
[θῶρες·
κρεββάτι ἀμέσως νυφικὸ τῆς ἔστησαν οἱ ὄρες
καὶ νύφη γένηκε τοῦ Διὸς ἡ προτοῦ κόρη ἐ-
[κείνη
καὶ στὸν καιρὸ τῆς γέννησε παιδιὰ καὶ μάνα ἐγένη.

ΣΙΜΟΣ ΜΕΝΑΡΔΟΣ

ΙΤΑΛΟΙ ΠΡΟΡΡΑΦΗΛΙΤΑΙ

ΜΑΖΑΤΣΙΟ*

Ἡ ἐποχὴ τοῦ Φρά Ἀγγέλικο εἶνε ἀκριβῶς
καὶ ἡ ἐποχὴ κατὰ τὴν ὁποίαν διχάζεται ἡ
ἰταλικὴ τέχνη. Συμμαθητὴς τοῦ Φρά Ἀγγέλικο
ὁ Μαζολίνο λαβὼν καὶ αὐτὸς ἀπὸ τὸν Σταρ-
νίνα τὰ πρῶτα μαθήματα, πρόκειται νὰ εἰσα-
γάγῃ τὴν ζωὴν εἰς τὴν τέχνην, καὶ μέσα εἰς
τὰς τοιχογραφίας τῆς ἐκκλησίας Βραγκάτζη τὰς
ὁποίας αὐτὸς ἤρχεισε καὶ ὁ Μαζάτσιο ὁ ἐνδο-
ξος μαθητὴς του ἐσυνέχισε, πρόκειται νὰ δώσῃ
τὸ ὑπόδειγμα καὶ τὴν ἀποκάλυψιν τῆς νατου-
ραλιστικῆς τέχνης, τὸ ὁποῖον ἡ μεγάλη γενεὰ
τοῦ 1500 θὰ ἀκολουθήσῃ.

Ὁ Μαζολίνο λοιπὸν ὑπῆρξε συμμαθητὴς τοῦ
τόσον διαφόρου τὰ ἰδανικά, τόσον ἀναιδέτου
Φρά Ἀγγέλικο.

Τὸ σπέρμα τὸ ὁποῖον ἕκαστος ἔλαβε ἀπὸ
τὸν Σταρνίνα, τὸν κοινὸν διδάσκαλον, τὸ ἔκα-
μεν ἕκαστος διαφόρος νὰ καρποφορήσῃ.

Φίλος τῶν νεωτερισμῶν, μαθητὴς καὶ σύν-
τροφος τοῦ Γιβέρτη, ὁ Μαζολίνο ἀμέσως ἐνηγ-
καλίσθη τὰ νέα ἰδανικά καὶ ἔκαμε τὰ πρῶτα
βήματα πρὸς τὴν ἀπελευθέρωσιν ἐκ τοῦ μυστι-
κισμοῦ καὶ τῆς ἀποστροφῆς τῆς φύσεως.

Αἱ τοιχογραφίαι τοῦ Καστιλιόνε δ' Ὀλόνα
αἱ ὁποῖαι εἶνε τὸ καλλίτερον ἔργον του, ἐλέγ-
χουν ζωὴν. Τὰ πρόσωπα ἀρχίζουν νὰ ἔχουν
ἀτομικότητα καὶ ἔκφρασιν ἰδίαν. Ἄν αἱ συν-
θέσεις του εἶνε ἀκόμη ἀφελεῖς, ἂν ἡ ἀφέλεια
καὶ ἡ παρθενοκότης καὶ ἡ ἀπειρία τῶν κεφα-
λῶν καὶ τῶν ἐκφράσεων, δεικνύουν ἀκόμη μίαν
ἀνάμνησιν τῶν ἔργων τοῦ Γκιότο, τὸ βῆμα
ὅμως πρὸς τὴν ζωὴν ἔχει γίνει.

Παρατηρήσατε τὴν Σαλώμην πρὸ τοῦ Ἡρώ-
δου. Οὐδὲν ἴσως τὸ δραματικὸν συναίσθημα,
καμμία συνείδησις τῆς ἐποχῆς, καμμία χάρις
εἰς τὴν σύνθεσιν Ἡ γυνὴ αὕτη κατὰ ἤμισυ
Παναγία καὶ κατὰ τὸ ἤμισυ καλογραφα, αὐστηρὰ

καὶ εὐσεβεστάτη, κάθε ἄλλο εἶνε παρὰ ἡ Σα-
λώμη, καὶ κάθε ἄλλο φαντάζεται κανεὶς παρὰ
ὅτι εἶνε γόησσα καὶ ἐπικίνδυνος. Φαντάζεται
κανεὶς ὅτι βαδίζει μετὰ τῶν ἀκολουθῶν τῆς ἐ-
τοίμῃ διὰ νὰ γονυπετήσῃ καὶ νὰ προσενηθῇ.
Αἱ χεῖρες τῆς εἶνε ἱερατικῶς ἐσταυρωμέναι, καὶ
ἡ κατατομή τῆς δὲν διαφέρει πολὺ ἀπὸ τὴν
κατατομὴν τῶν Παναγιῶν τοῦ Φρά Ἀγγέλικο.
Καμμία αἰσθησις βλέπετε τῆς ὑποθέσεως, καμ-
μία ἀντίληψις τοῦ θέματος. Ἀλλὰ πῶς ὅλοι αὐ-
τοὶ οἱ ἄνθρωποι ἴστανται καλὰ ἐπὶ τῶν πο-
δῶν των, πῶς στρέφονται, πῶς, καθὼς λέγει καὶ
ὁ Βαζάρη, «γνωρίζουν νὰ στρέφουν τὰ ὄμμα-
τα» καὶ χάνουν ἐν γένει τὴν ἀκαμψίαν καὶ τὸ
αὐλόν των.

Εἶνε ἡ ζωὴ ἡ ὁποία εἰσέρχεται εἰς τὴν ζω-
γραφικὴν, ὅπως ἡ ζωὴ εἶνε ἐπίσης εἰς τὴν Βά-
πτισιν τοῦ Χριστοῦ μετὰ τὰ γυμνά σώματα, τὰ
ὁποία καταδεικνύουν τὸν μαθητὴν τοῦ Γιβέρτη
καὶ τῶν γλυπτῶν, μετὰ τὰς οἰγηλὰς ἐκείνας κι-
νήσεις, μετὰ τὴν φυσικότητα ὅλων αὐτῶν τῶν
βαπτιζομένων, τοὺς ὁποίους ὁ ζωγράφος θὰ
εἶδε βέβαια ἐξερχομένους τοῦ Ἄρνου καὶ τοῦ
Τιβέρεως.

Καὶ ὑπάρχει ἤδη ἕνα αἰσθημα τῆς ἀρχαί-
τητος, καὶ δύναται κανεὶς νὰ εἶπῃ ὅτι τὸ τα-
ξιδιον τὸ ὁποῖον ἔκαμε ὁ Μαζολίνο εἰς τὴν
Ρώμην, ταξιδιον τὸ ὁποῖον ἀναμφιβόλως θὰ
τὸν ἐμύησε εἰς τοὺς θησαυροὺς τῆς ἀρχαίας
τέχνης, δὲν συνέτεινε ὀλίγον εἰς τὸν σχηματι-
σμὸν τοῦ ταλάντου του.

Δὲν γνωρίζομεν πολλὰς λεπτομερείας διὰ τὸν
βίον αὐτὸν τὸν ἀρχετὰ ταξειδιωτικὸν τοῦ Μα-
ζολίνο. Ἐγεννήθη εἰς Πανικάλε παρὰ τὴν
Φλωρεντίαν καὶ μετέβη φαίνεται εἰς Ρώμην
ὅπου διεκόσμησε κατὰ πᾶσαν πιθανότητα τὴν
ἐκκλησίαν τοῦ Ἁγίου Κλήμεντος¹.

¹ Remont et Lubke v. Muntz La renaissance
italienne.

Εἰς τὴν Φλωρεντίαν ἔμεινε ὀλίγον χρόνον
καὶ ἔλαβε μέρος κατὰ τὸ 1425 δύο ἔτη πρὸ
τοῦ Μαζάτσιο εἰς τὴν διακόσμησιν τοῦ περι-
φήμον παρεκκλησίου Βραγκάτζη εἰς τὴν ὁποίαν
ἐπρόκειτο αὐτὸς καθὼς καὶ ὁ μαθητὴς του νὰ
ἀφήσουν τὴν καλλιτεχνικὴν των διαθήκην.

Ποῖον ὑπῆρξε τὸ μέρος του εἰς τὴν διακόσμη-
σιν αὐτὴν δυνάμεθα νὰ ὁμολογήσωμεν ὅτι ἀκρι-
βῶς δὲν γνωρίζομεν, ἀφοῦ κριτικαὶ τῆς περιω-
πῆς τοῦ Καβαλκασέλα καὶ Κρόουν, διαμφι-
σβητοῦν τὰ ἔργα εἰς τὰ ὁποῖα ἀναγνωρίζεται
τοῦ Μαζολίνο ἡ χεῖρ. Ὅπως ὅποτε ἡ ἐπικρα-
τεστέρα γνώμη σήμερον ἀποδίδει εἰς αὐτὸν τὸν
Πειρασμὸν τοῦ Ἀδάμ καὶ τῆς Εὔας, τὴν Ὀ-
μιλίαν τοῦ Ἁγίου Πέτρου, τὴν Ἰασην τοῦ Παρα-
λυτικοῦ καὶ τὴν Ἀνάστασιν.

Ἐπιστρέψας ἐξ Οὐγγαρίας, ὅπου φαίνεται
ὅτι μετέβη καὶ ὑπηρέτησε τὸν περίφημον τυ-
χοδιώκτην Πίπον Σπανὸν τοῦ ὁποῖου τόσον
ὑπερήφανον εἰκόνα μᾶς ἀφῆκε ὁ Ἄνδρέας Κα-
σιάνιο, ὁ Μαζολίνο ἐξετέλεσε τὰ ἀριστουρ-
γήματα τῆς ἐκκλησίας καὶ τοῦ Βαπτιστηρίου
τοῦ Καστιλιόνε δ' Ὀλόνα τὰ ἐμποτισμένα με-
τὰ τὴν ἀλήθειαν, μετὰ τὴν ὁποίαν ὁ Μαζάτσιο εἶ-
χεν ἤδη σφραγίσῃ τὰ ἔργα τῆς ἐκκλησίας Βραγ-
κάτζη. Βεβαίως εἰς τὰ τελευταῖα αὐτὰ ἔργα τοῦ
Καστιλιόνε ἡ πρόοδος τοῦ ζωγράφου εἶνε με-
γάλη, δὲν πρέπει ὅμως νὰ λησμονήσῃ κανεὶς
ὅτι ὁ μαθητὴς του Μαζάτσιο εἶχεν ἤδη ἀκμάσει
καὶ ἀποθάνει δύο ἔτη πρὸ τῆς ἐπανόδου τοῦ
Μαζολίνο, καὶ ὅτι ἡ πρόοδος αὕτη τοῦ διδα-
σκάλου πιθανὸν νὰ ὀφείλεται κατὰ μέγα μέ-
ρος εἰς τοῦ μαθητοῦ τὴν ἐπίδρασιν.

Ὅπως ὅποτε αἱ τοιχογραφίαι αὐταὶ αἱ ὁ-
ποῖαι περιλαμβάνουν ἐν μὲν τῇ ἐκκλησίᾳ σκη-
νάς ἐκ τῆς ζωῆς τοῦ Ἁγίου Στεφάνου, τοῦ
ἁγίου Λαυρεντίου καὶ τῆς Παρθένου, ἐν δὲ τῷ
Βαπτιστηρίῳ σκηνάς τῆς ζωῆς τοῦ Ἁγίου Ἰω-
άννου, ἀνήκουν εἰς τὰ πρῶτα καὶ τὰ μᾶλλον
σπουδαῖα μνημεῖα τῶν ἐνδόξων τεχνικῶν προό-
δων τοῦ δεκάτου πέμπτου αἰῶνος.

Ὁ Μαζολίνο τοῦ ὁποῖου τὴν μορφήν με-
τὰ τὸν περίφημον Σινικὸν σκοῦφον μᾶς διέσωσε
ὁ Βαζάρη, ἀπέθανε τὸ 1440 εἰς ἡλικίαν πενή-
κοντα ἑπτὰ ἐτῶν.

Ἀλλὰ μεγαλύτερος αὐτοῦ καὶ σφραγισμένος
ἀληθῶς μετὰ ὑπέροχον μεγαλοφυΐαν, ἀληθῆς πρό-
δρομος καὶ ἐφάμιλλος τοῦ Ραφαήλου, εἶνε ὁ
μαθητὴς του Μαζάτσιο.

Ὁ Φρά Ἀγγέλικο ἐκλείσει ἐνδόξως τὴν ἐποχὴν

τοῦ Γκιότο. Ὁ Μαζάτσιο ἤνοιξε μετὰ ὑπεράν-
θρωπον πτῆσιν μεγαλοφυΐας ἐκείνην τοῦ Μιχαήλ
Ἀγγέλου. Τὸ μέρος τὸ κεφαλαῖωδες, ἡ ἐπίδρασις
τὴν ὁποίαν εἶχεν ὁ νέος αὐτὸς—διότι ἀπέθανε
νεώτατος—εἰς τὴν ἐξέλιξιν τῆς ἰταλικῆς τέχνης,
εἶνε ἀληθῶς μοναδική. Φαίνεται ὅτι δι' αὐ-
τὸν ἠνοιχθήσαν τὰ μυστήρια τῆς τέχνης, ὅτι
δι' αὐτὸν ἐφάνησαν φωτειναὶ ὅλαι αἱ ὁδοὶ αἱ
ὁποῖαι διηνοίγοντο διὰ τὴν ἰταλικὴν ζωγρα-
φικὴν, φαίνεται ὅτι δι' αὐτὸν τὰ δύο ἀντίθετα
ρεύματα τοῦ ἰδεώδους καὶ τῆς ποιήσεως τὰ ὁ-
ποῖα δι' ἕνα αἰῶνα ἀκόμη θὰ ταλαντεύσουν
τὴν τέχνην, λύνονται καὶ ἀρμονίζονται.

Ὅπως ὁ Γκιότο ἐνώνει καὶ μεταγίγξει εἰς
τὰς εἰκόνας του ὅλην τὴν ἐπανάστασιν τοῦ Νι-
κολάου Πιζάνο, τοιοῦτοτρόπως καὶ ὁ Μαζά-
τσιο πρῶτος ἐνώνει καὶ ἐκτελεῖ εἰς τὴν ζω-
γραφικὴν ὅ,τι ὁ Γιβέρτη καὶ ὁ Δονατέλο εἰσή-
γαγον τὸ ζῶν καὶ τὸ νέον εἰς τὰς θύρας τοῦ
Βαπτιστηρίου. Πρῶτος, ἐνῶ πέριξ του ὁ Σταρ-
νίνα, ἐξακολουθεῖ τὰς κραταιὰς μορφάς, τὰ σώ-
ματα τὰ ἄνευ λαϊμῶν τῶν τελευταίων μαθη-
τῶν τοῦ Γκιότο, ἐνῶ οἱ τελευταῖοι Μπίτση ἐκ-
φυλλίζουν τὴν ζωγραφικὴν, ἔχον αὐτὸς ὡς πα-
ράδειγμα τὸν διδάσκαλόν του Μαζολίνο, ἔχον
ὡς μνητὰς του τοὺς γλύπτας καὶ τὴν φύσιν,
ἀρμόζει τὰ πάντα, συνδυάζει τὰ πάντα, καὶ μᾶς
δίδει τὰς πρώτας ζωσας δημιουργίας τοῦ αἰῶ-
νος του. Καὶ πράγμα καταπληκτικόν! Ὁ νεω-
τεριστὴς αὐτὸς ὅστις εἰσάγει εἰς τὴν ζωγραφι-
κὴν τὸν νατουραλισμὸν, δὲν ἔχει μολαταῦτα τὰς
ὑπερβολὰς νατουραλιστοῦ. Ὁ Μαζάτσιο δὲν
ὑπέπιπτε καθόλου εἰς τὰ λάθη καὶ τὰς ὑπερ-
βολὰς ἐνὸς Καστιάνιο δουλικοῦ καὶ ὑπερβολι-
κοῦ μιμητοῦ τῆς φύσεως, ἐνὸς Οὐτσέλο ἀντι-
γραφῆς λεπτομερειῶν, ἐνὸς κἂν Φιλίππου Αἴτ-
πη. Ἐραστής τῆς πραγματικότητος γνωρίζει
νὰ τὴν ἀπαλύνῃ, γνωρίζει νὰ τὴν καλλύνῃ, γνω-
ρίζει νὰ τὴν ἐκλέγῃ. Ἡ φύσις διέρχεται διὰ
τῶν ὀφθαλμῶν του, ἀντικατοπτρίζεται ἐντὸς
τῆς καλλιτεχνικῆς του ἰδιοσυγκρασίας καὶ χάνει
ἐκεῖ κἂν ὅ,τι ἔχει τὸ ἐφήμερον, τὸ ἰδιαιτέρον,
τὸ πρόσκαιρον. Ὁ χρωστήρ του διορθώνει καὶ
γενικεύει. Αἱ μορφαὶ τὰς ὁποίας ζωγραφίζει,
ἐνῶ ζοῦν τὴν ζωὴν τῶν ἀνθρώπων καὶ κινούν-
ται μετὰ τὴν κίνησιν τῶν ἀνθρώπων, δὲν ἔχουν
μολαταῦτα τίποτε τὸ κοινὸν καὶ τὸ τετριμμένον.
Βλέπει κανεὶς ὅτι δὲν πρόκειται περὶ ἀντιγρα-
φῆς ἀλλὰ περὶ δημιουργίας. Ὁ νεαρὸς καλλι-
τέχνης ἀνακαλύπτει κόσμον ὀλόκληρον πραγ-
ματικότητος, εἰς τὸν ὁποῖον ἐμφυσᾷ καλλονὴν,
τὸν ὁποῖον πλάττει, τὸν ὁποῖον μορφώνει κατὰ

* «Παναθήναια» 15-30 Ἰουνίου 1905.

βούλησιν. Καὶ ὑπὸ τὴν ἐποψὴν αὐτῆν, ὁ καλλιτέχνης τῆς ἐκκλησίας Βραγκάτζη εἶνε ὄχι μόνον ἕνας νεωτεριστῆς, ἀλλὰ νεωτεριστῆς τερατώδης, οὕτως εἰπεῖν πρόωρος καὶ ἀπρόοπτος, τόσοσιν πρόωρος καὶ τόσοσιν προοδευτικῶς ὥστε ἡ ἐποχὴ του δὲν θὰ δυνηθῆ νὰ τὸν ἀκολουθήσῃ. Μετ' αὐτὸν οἱ ζωγράφοι θὰ παρακολουθήσουσιν τὴν φυσικὴν τὸν ἐξέλιξιν καὶ ὁ Ραφαῆλος καὶ ὁ Μιχαὴλ Ἄγγελος οἱ ὁποῖοι θὰ ἐπρεσε νὰ εἶνε οἱ ἀμεσοὶ συνεχισταὶ του, θὰ ἔλθουσιν ἐξήκοντα ἔτη βραδυτέρον.

Καὶ ὁ ζωγράφος αὐτὸς ὅστις ἀμέσως κατόρθωσε τὸ θαῦμα νὰ εἰσαγάγῃ περισσοτέραν ἀλήθειαν καὶ περισσότερον ἰδανικὸν συγγρόνωσιν εἰς τὰς εἰκόνας του, μᾶς παρουσιάζεται ὅπως ἦτο φυσικὸν μὲ ὀλοκλήρον τὸν στέφανον τοῦ μαρτυρίου, τὸν ὁποῖον ἐφόρεσαν οἱ μνηταὶ καὶ οἱ πρόδρομοι καὶ αἱ μεγαλοφυΐαι.

Σημειωμένος μὲ τὴν σφραγίδα τῶν ἐκλεκτῶν, δὲν ἐδυνήθη νὰ συμβιβασθῆ μὲ τὴν πραγματικότητα, καὶ μολονότι νικητῆς τῆς τέχνης του, δὲν ἐδυνήθη ὁμοίως νὰ νικήσῃ εἰς τὴν πάλιν τῆς ζωῆς. Ἡ δυστυχία τὸν ἐσημείωσε, τὸν ἐνηγκαλίσθη, τὸν ἐδάμασε. Τὸ τάλαντον του ὑπῆρξε πρόωρον ἀλλὰ πρόωρος ὑπῆρξε καὶ ὁ θάνατός του. Οἱ σύγχρονοὶ του τὸν ἐτίμησαν δι' ἑνὸς περιγελαστικοῦ καὶ ἀτιμωτικοῦ σχεδὸν ἐπιθέτου — Μαζάτσιο, ἐξευτελιστικὸν ὑποκοριστικὸν τοῦ Τομάζο (Θωμά), — οἱ δανείσται εἰς τοὺς ὁποῖους ἐχρεώσται τὸν ἄρτον του τὸν ἐβασάνισαν κατὰ πᾶσαν πιθανότητα, καὶ καθ' ὅλην του τὴν ζωὴν οἱ περίφημοι αὐτοὶ Μακκηνναὶ τοῦ δεκάτου τετάρτου αἰῶνος, οἱ ὁποῖοι ἠκολούθησαν τὴν μόδαν, δὲν τοῦ παρήγγειλαν τίποτε. Οἱ καλλιτέχνη μόνον τὸν ἐξετίμων ἴσως ἀλλὰ δὲν τὸν ἠγάπησαν βεβαίως, καὶ ἀφοῦ ὁ ζωγράφος ἔδωσε τὸ πρῶτον σχεδὸν καὶ τὸ κύκνειον πιθανῶς ἄσμα του, ἀπέθανε εἰς ἡλικίαν εἰκοσιῆς ἔτων σκοτεινῶς, μυστηριωδῶς, ἐκ δηλητηρίου ἴσως, καὶ τὸν θάνατόν του εἰρωνικώτατα μᾶς μανθάνει μία διαμαρτύρησις ἑνὸς του δανειστοῦ.

Ὁ Βαζάχη μᾶς τὸν περιγράφει ἀμείλικτα ἐντρεπόμενον τὸν ἑαυτὸν του νὰ ζητήσῃ χρήματα, δειλόν, συγκεντρωμένον, ἀφελῆ, γλυκύτατον, ἀφρημένον. Εἶχε δώσει ὅλην του τὴν ψυχὴν, ὅλην του τὴν θέλησιν εἰς τὴν τέχνην καὶ δὲν ἐφρόντιζε πλέον διὰ τὸν ἑαυτὸν του καὶ ὀλιγώτερον ἀκόμη διὰ τοὺς ἄλλους.

Διὰ νὰ ζήσῃ ἀναγκάζεται νὰ κάμνη χροῆν, ἐνεχυριάζει ἀθλίως τὰ φορέματά του, διατρέφει ἢ μᾶλλον διατρέφεται ἀπὸ τὴν μητέρα του, καὶ δὲν κατορθώνει ποτὲ νὰ πληρώσῃ ἕνα πτωχόν

βοηθὸν ὅστις εἰς τὸ τέλος τὸν καταγγέλλει. Ἀπελιτισμένος κατὰ πᾶσαν πιθανότητα, χρεωστὸν 102 λίβρας εἰς ἕνα ζωγράφον, ἔξ φιορίνια εἰς ἄλλον, πτωχός, λιμώτων, μὴ εὐρίσκων ἐργασίαν, πηγαίνει εἰς τὴν Ρώμην, καὶ ἐκεῖ ὁ θάνατος τὸν ἀναπαύει καὶ τὸν παραδίδει εἰς τὴν ἀθανασίαν τὸ 1427.

Εἶχε γεννηθῆ τὴν 21 Δεκεμβρίου 1401 καὶ ἦτο υἱὸς συμβολαιογράφου. Κατὰ τὴν ζωὴν του ὑπῆρξε φίλος τοῦ Βανελέσκη, ὅστις τὸν ἐμύησε εἰς τὴν προοπτικὴν, ἂν ἦτο ἀνάγκη νὰ τὸν μύησῃ κανεὶς αὐτὸν ὅστις ἐμύηθη εἰς ὅλα τὰ ρεύματα τῆς ἐποχῆς του, εἰς ὅλα τὰ ἰδανικὰ τῶν προγόνων του, ὅστις τὰ ἐγνωρίσε καλλίτερα ἀπὸ ὅλους τοὺς συγχρόνους του, διεῖδε τὰ στοιχεῖα τῆς προόδου καὶ ὅστις ὅλα τὰ συνεχώνευσε εἰς ἕνα ρεῦμα καθαρὸν καὶ νέον.

Τὸ ἔργον τὸ ὁποῖον ὁ χρόνος, σκληρὸς ὄσον καὶ ἡ τύχη του, μᾶς ἠκρωτηρίασε, περιλαμβάνει σήμερον τὰς εἰκόνας τῆς ἐκκλησίας Βραγκάτζη, αἱ ὁποῖαι ἦσαν διὰ τοὺς ζωγράφους τοῦ δεκάτου πέμπτου αἰῶνος ἢ Ἐλευσίς καὶ τὸ Μπαϊρώτ τῆς ζωγραφικῆς, ἕνα προσκόνημα, καὶ ἕνα σχολεῖον.

Τὸ παρεκλήσιον Βραγκάτζη, τὸ ὁποῖον ἐπρόκειτο νὰ μείνῃ ὡς τὸ ἱερόν τῆς θείας τέχνης ἐδοξάσθη ἀπὸ τρεῖς τῶν μεγαλειτέρων διδασκάλων τοῦ νέου πνεύματος, τὸν Μαζολίνο, τὸν Μαζάτσιο καὶ τὸν Φίλιππον Λίππη.

Αἱ τοιχογραφίαι ὁμοῦ τοῦ Μαζάτσιο ὑπερτεροῦσιν φυσικώτατα, ὑπερέχουσιν ὅλων τῶν ἄλλων, δεικνύουσιν τὸν διδάσκαλον τῶν διδασκάλων. Αἱ τοιχογραφίαι αὐταὶ ἔχουσιν ὡς ἀντικείμενον τὴν ζωὴν τοῦ Ἁγίου Πέτρου καὶ Ἁγίου Ἰωάννου, ὡς καὶ τὸν διωγμὸν τοῦ Ἀδάμ ἐκ τοῦ Παραδείσου.

Παρά τινος ἀτελείας ὅλων τεχνικῶς τὰς ὁποίας ἀπαντᾷ κανεὶς εἰς τὰς τοιχογραφίας αὐτὰς, παρὰ τινὰ λάθη ἀνατομίας καὶ πλαστικῆς, ὁποῖαι πρόοδοι, ὁποῖα ἄλλα. Ἡ ζωὴ ἐμψυχώνει ὅλα τὰ πρόσωπα, ἡ τελεία γνώσις τῆς προοπτικῆς κάμνει τὸν ἀέρα νὰ κυκλοφορῆ, οἱ νόμοι τῆς συνθέσεως καὶ τῆς ἀπλότητος δίδουσιν μίαν μεγαλοπρέπειαν καὶ μίαν εὐγένειαν εἰς τὰ θέματα. Τὰ χρώματα, χωρὶς νὰ ἔχουσιν τὸ φῶς τὸ ἀφελὲς τοῦ Φαβιάνο ἢ τοῦ Ἁγγέλικο, ὁμοιάζουσιν μολαταῦτα εἰς τὰς χρώσεις τὰς κινρινοπρασίνας τῶν παρειῶν, ἀλλ' ἔχουσιν καὶ μίαν δύναμιν εἰς τὰς σκιὰς ὅλων νέαν.

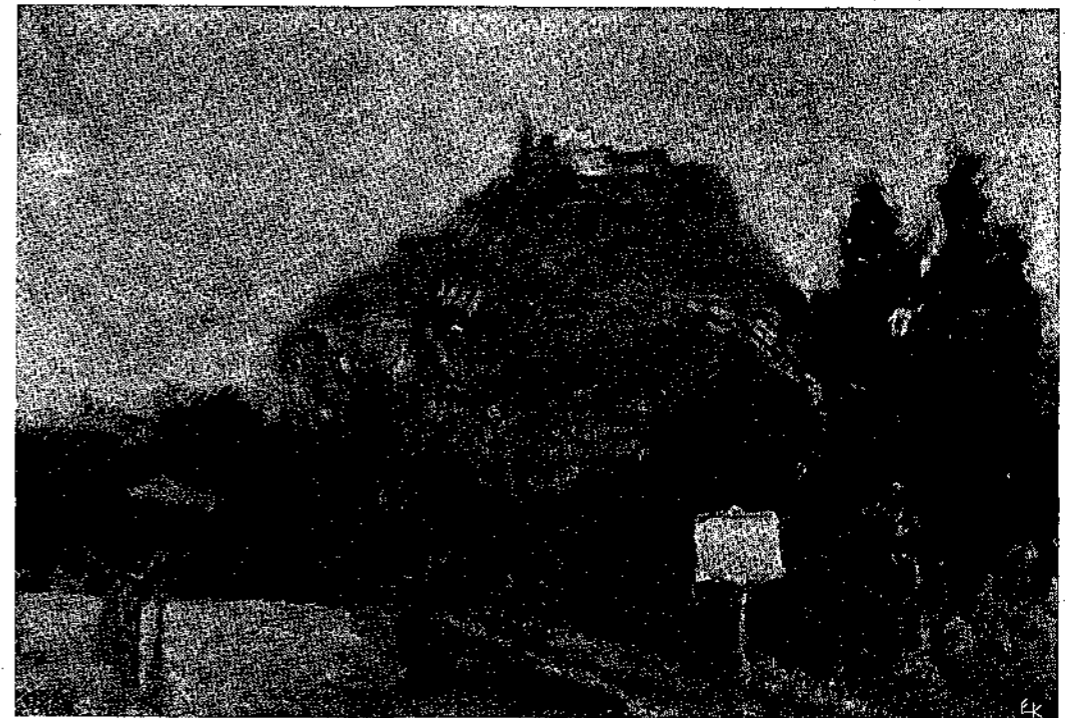
Ὁ Ἀδάμ καὶ ἡ Εὔα διωκόμενοι τοῦ Παραδείσου ὑπὸ τὴν προσταγὴν τοῦ ἀγγέλου, ἔχουσιν μίαν δραματικότητα ἀπλὴν καὶ ἀνέφικτον. Εἰς τὸ μέλλον ὁ Ραφαῆλος θὰ κάμῃ τὰ σώματα ὠραιότερα θὰ δώσῃ πόδας λεπτοτέρους, θὰ διευθύνῃ τὸ σχέδιον, ἀλλὰ δὲν θὰ δυνηθῆ νὰ ὑπερβῆ τὴν ἀμειπτον σύνθεσιν. Εἶνε ἐνωμένοι, ἐνωμένοι σαρκικῶς οἱ δύο συνένοχοι, καὶ ὁ Ἀδάμ καλύπτει τὸ πρόσωπον μὲ μίαν κίνησιν φυσικότητος, ἐνῶ ἡ Εὔα συστρέφει τὰς χεῖρας. Καὶ ὅλη ἡ λύπη τοῦ ἀνθρωπίνου γένους, τὸ ὁποῖον θὰ νοσταλγῆ αἰωνίως τὸν Παραδεισον, ἐνέχεται εἰς τὴν μεγάλην λύπην τοῦ πρῶτου ζεύγους, τοῦ ὁποῖου αἱ γυναῖκες σάρκες δεικνύουσιν συγγρόνωσιν ὅλην τὴν ἀνθρωπίνην φύσιν.

Ἄν ὁ Ἀδάμ καὶ ἡ Εὔα φθάνουσιν εἰς ὕψη τραγικότητος, ὁ Ἁγιος Πέτρος πληρώνων θαυματουργικῶς τὸν φόρον, μᾶς δεικνύει μίαν σύνθεσιν θαυμασίαν. Ποία εὐγένεια εἰς τὸ κίνημα τοῦ Ἁγίου Πέτρου τὸ καλυπτόμενον ἀπὸ τὸν μανδύαν του ὡς ἀπὸ ἀξιοπρέπειαν, ποία θλιβερά ἀπλότης εἰς τὸν Χριστόν, πόσον ἀρμονικὸς ὁ συνδυασμὸς τῶν τριῶν αὐτῶν συμπλεγμάτων, εἰς τὰ ὁποῖα ὁ ζωγράφος μᾶς συγκεφαλαιώνει ἱστορίαν ὀλοκλήρον.

Ὁ Ἁγιος Πέτρος βαπτίζων μὲ ὅλην τὴν δύναμιν τῆς πραγματικότητος, τὴν ὁποῖαν ἐνέχει, μᾶς δεικνύει ἀφθαστον γνώσιν τοῦ γυμνοῦ σώματος καὶ μᾶς κάμνει νὰ ὑποθέτωμεν ὅτι ὁ μέγας Δονατέλλο ἐπηρέασε ἐπίσης τὸν Μαζάτσιο.

Μεγαλοφυΐας ὡς τὸν Μαζάτσιο θὰ μᾶς δώσῃ ἡ ἐπομένη γενεὰ τῆς τέχνης. Ὁ Ραφαῆλος, ὅπως καὶ ὁ Λεονάρδος, ὅπως καὶ ὁ Μιχαὴλ Ἄγγελος, εἶνε ὁμοιοὶ καὶ μεγαλήτεροι ἴσως ἀπὸ αὐτὸν δημιουργοὶ. Κανεὶς ὁμοῦ δὲν θὰ κάμῃ ἕνα ἄλλα τόσοσιν γιγάντιον, κανεὶς δὲν θὰ ἴδῃ μακρὰν εἰς τὸ μέλλον ὅσον εἶδεν αὐτός, καὶ μετὰ τὸν Γκιότο, αὐτὸς εἶνε ὁ μεγαλήτερος πυρὸς ὁ ὁποῖος ἐφώτισε μὲ ἀπλετον φῶς τὴν ζωγραφικὴν καὶ ἐδημιούργησε τολμηρῶς καὶ ἐτοίμασε τὴν δόξαν τῆς.

N. ΕΠΙΣΚΟΠΟΠΟΥΛΟΣ

ΑΘΗΝΑΙ ΤΗΣ ΧΘΕΣ ΚΑΙ ΑΘΗΝΑΙ ΤΗΣ ΣΗΜΕΡΟΝ — ΑΠΟ ΤΗΝ ΛΕΩΦΟΡΟΝ ΟΛΓΑΕ — ΥΠΟ Κ. ΠΑΡΘΕΝΗ

ΕΓΧΕΙΡΙΔΙΟΝ *

Εκ τῶν πραγμάτων ἄλλα μὲν εἶνε εἰς τὴν ἐξουσίαν μας, ἄλλα πάλιν δὲν εἶνε. Εἰς τὴν ἐξουσίαν μας εἶνε, ἡ γνώμη, ἡ ὁρμή, εἴτε ἡ ὄρεξις, μ' ἕναν λόγον ὅσα εἶνε ἔργα μας. Δὲν εἶνε εἰς τὴν ἐξουσίαν μας τὸ σῶμα, ἡ περιουσία, αἱ ἀρχαί, μ' ἕναν λόγον, ὅσα δὲν εἶν' ἔργα μας. Καί, ὅσα μὲν εἶνε εἰς τὴν ἐξουσίαν μας, ὑπάρχουν φύσει ἐλεύθερα, ἀκόλυτα, ἀνεμπόδιστα, ὅσα ὁμως δὲν εἶνε εἰς τὴν ἐξουσίαν μας, ἀδύνατα, δοῦλα, ὑποκείμενα εἰς ἐμπόδια, ξένα.

Νὰ ἐνθυμηθῆς λοιπὸν ὅτι, ἂν ὅσα φύσει δοῦλα εἶνε, ἐλεύθερα νομίσης καὶ τὰ ξένα ἰδικά σου, θὰ προσκόψῃς εἰς ἐμπόδια, θὰ πενήθῃς, θὰ μεμψιμοιρήσῃς πρὸς Θεοὺς καὶ ἀνθρώπους, ἂν ὁμως τὸ ἰδικόν σου μοναχὰ νομίσης ὅτι εἶνε ἰδικόν σου, τὸ δὲ ξένον, καθὼς καὶ εἶνε πράγματι, ξένον, κανέναν δὲν θὰ ὑποστής ποτέ σου ἐξαναγκασμόν, δὲν θὰ κατηγορήσῃς, οὔτε θὰ ἐνοχοποιήσῃς κανένα, παρὰ τὴν θέλησίν σου τίποτε δὲν θὰ κάμῃς, δὲν θὰ σὲ βλάψῃ κανείς, ἐχθρὸν δὲν θ' ἀποκτήσῃς καὶ χωρὶς ἄλλο βλαβερὸν τίποτε δὲν θὰ πάθῃς.

Ἄν λοιπὸν ἐπιθυμῆς τ' ἀνωτέρω τόσον μεγάλ' ἀγαθὰ, ἐνθυμήσου ὅτι ῥαθύμως νὰ τὰ ἐπιδιώκῃς δὲν πρέπει, ἀλλὰ ν' ἀφίνης μερικὰ ἐκ τῶν πραγμάτων ὀλοτελῶς, ἄλλα πάλιν ν' ἀναβάλλῃς πρὸς τὸ παρόν. Ἄς ὁμως θέλῃς συγχρόνως ν' ἀρχῆς καὶ νὰ πλουτῆς, πιθανὸν μὲν εἶνε νὰ μὴν ἐπιτύχῃς οὔτε αὐτὰ, διότι θὰ ἐπιδιώκῃς καὶ τὰ προηγούμενα, ὀκωσθήποτε θ' ἀποτύχῃς εἰς ἕκείνα, μετὰ τὸ ὅποια ἡ ἐλευθερία καὶ ἡ εὐτυχία προσαποκτάται.

Ν' ἀσκήσῃς λοιπὸν τὸν ἑαυτὸν σου εἰς τὸν τρόπον ὥστε, εἰς κάθε τραχείαν φαντασίαν νὰ ἐπιλέγῃς «φαντασία εἶσαι καὶ ὄχι ὅτι φαίνεσαι νὰ παραιοταίνῃς». Ἐπειτα νὰ τὴν ἐξετάζῃς καὶ νὰ τὴν δοκιμάζῃς μὲ τοὺς κανόνες τοὺς ὁποίους ἔχεις καὶ πρωτίστως μὲ τὸν ἐξῆς: εἶνε ἀπὸ ὅσα ἐξουσιάζομεν ἢ ὄχι τάχα καὶ ἂν δὲν εἶνε ἀπὸ ὅσα εὐρίσκονται εἰς τὴν ἐξουσίαν μας, ὡς εἶνε πρόχειρον τὸ: «δὲν μὲ ἀφορᾷ».

Διὰ κάθε πρᾶγμα ποῦ σ' εὐχαριστεῖ, ἢ ποῦ ἀγαπᾷς, ἢ σοῦ χρειάζεται, ἐνθυμοῦ νὰ λέγῃς τί

* Ἀπὸ τὰ προσεχῶς ἐκδιδόμενα «Ἠλύσια» μᾶς παρεχωρήθη τὸ ἀπόσπασμα τοῦτο τοῦ Ἐπικτήτου.

πρᾶγμα εἶνε, ἀφοῦ ἀρχίσῃς ἀπὸ τὰ μικρότερα ἂν ἀγαπᾷς χύτραν νὰ λέγῃς ὅτι «ἀγαπᾷ χύτραν», διὰ νὰ μὴν ταραχθῆς ἂν τυχὸν σπᾷσῃ ἂν καταφιλήσῃς τὸ παιδί σου ἢ τὴν γυναῖκα σου, ὅτι ἀνθρώπον καταφιλεῖς ποῦ καὶ ν' ἀποθάνῃ ἀκόμη, δὲν θὰ ταραχθῆς.

Ὅταν πρόκειται νὰ καταπιασθῆς ἕνα ἔργον, νὰ ὑπενθυμίσῃς εἰς τὸν ἑαυτὸν σου τί εἶδους ἔργον εἶνε. Ἐὰν λόγου χάριν πηγαίνῃς νὰ κάμῃς λουτρόν, πρόβαλλε εἰς τὸν ἑαυτὸν σου ὅσα γίνονται εἰς τὸν λουτρώνα, ἐκείνους ποῦ πετοῦν νερά, ἐκείνους ποῦ σπρώχνουν, ποῦ κόροιδεύουν, ποῦ κλέπτουν καὶ θὰ καταπιασθῆς εἰς τὸ ἔργον ἀσφαλέστερον, ἂν λέγῃς ἀμέσως ὅτι «θέλω νὰ λουσθῶ, κ' ἐκτὸς τούτου ὁμως νὰ διατηρήσω τὴν ψυχικὴν μου κατάστασιν σύμφωνην πρὸς τὴν φύσιν». Παρομοίως διὰ κάθε ἄλλο ἔργον. Διότι κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον, καὶ ἂν σταθῇ κανένα ἐμπόδιον διὰ τὸ λουτρόν, θὰ ἔχῃς πρόχειρον τοῦτο: «Μὰ δὲν ἤθελα μόνον αὐτό, ἀλλ' ἀκόμη νὰ διατηρήσω τὴν ψυχικὴν μου διάθεσιν σύμφωνην πρὸς τὴν φύσιν καὶ βέβαια δὲν θὰ τὴν διατηρήσω, ἂν ἀγανακτῶ μὲ κάθε ψύλλου πῆδημα».

Δὲν εἶνε τὰ πράγματα ποῦ ταράττουν τοὺς ἀνθρώπους, ἀλλ' αἱ γνώμαι των περὶ τῶν πραγμάτων, λόγου χάριν ὁ θάνατος, πρᾶγμα διόλου κακόν, ἄλλως θὰ ἐφαίνετο καὶ εἰς τὸν Σωκράτη κακόν: ἀλλὰ ἡ γνώμη μας περὶ τοῦ θανάτου ὅτι εἶνε κακόν, ἐκεῖνο εἶνε τὸ κακόν. Ὅταν λοιπὸν ἐμποδιζόμεθα ἢ ταραττώμεθα ἢ λυπούμεθα, ποτὲ νὰ μὴν αἰτιώμεθ' ἄλλον παρὰ τοὺς ἑαυτοὺς μας, δῆλα δὴ τὰς γνώμας ποῦ ἔχομεν περὶ τῶν συμβαινόντων. Εἶνε ἴδιον ἀφιλοσοφῆτον τὸ νὰ ἐνοχοποιῇ κανεὶς ἄλλους, δι' ὅσα ὁ ἴδιος κακῶς ἐπιτελεῖ ἴδιον ἀνθρώπου ποῦ ἔχει ἀρχίσει νὰ φιλοσοφῇ, νὰ τ' ἀποδίδῃ εἰς τὸν ἑαυτὸν του καὶ ἴδιον φιλοσόφον, νὰ μὴ τ' ἀποδίδῃ οὔτε εἰς ἄλλον, οὔτε καὶ εἰς τὸν ἑαυτὸν του.

Διὰ κανένα ξένον προτέρημα μὴν ἐπαρθῆς. Ἄν τὸ ἄλογον ἐπαιρόμενον ἔλεγεν «εἶμαι ὠ-

ραῖον» θὰ ἦτο ὑποφερτόν. Ὅταν ὁμως ἐσὺ λέγῃς ἐπαιρόμενος: ἔχω καλὸ ἄλογο, γινώριζε ὅτι ἐπαίρεσαι διὰ προτέρημα ἐνὸς ἀλόγου, ὄχι ἰδικόν σου. Κ' ἐν τοῦτοις τί εἶνε ἰδικόν σου; ὁ τρόπος μὲ τὸν ὁποῖον μεταχειρίζεσαι τὰς φαντασίας τῶν πραγμάτων. Ὅποτε λοιπὸν, μόνον ὅταν εἰς τὸν χειρισμὸν τῶν φαντασιῶν λάβῃς σύμβουλον τὴν φύσιν, τότε νὰ ἐπαρθῆς, διότι τότε θὰ ἐπαρθῆς διὰ κάποιο ἀγαθὸν ποῦ εἶνε ἰδικόν σου.

Ὅπως εἰς ἕνα ταξεῖδι ἀφοῦ τὸ πλοῖον ἀγκυροβολήσῃ, καθὼς θὰ ἐξέλθῃς διὰ νερόν, ἡμπορεῖς παρόργως εἰς τὸν δρόμον σου νὰ περιμαζεύσῃς εἴτ' ἕνα κοχύλι, εἴτ' ἕνα κρεμμύδι καὶ νὰ ἔχῃς καρφωμένην τὴν προσοχήν σου ὁμως εἰς τὸ πλοῖον, καὶ συμβαίνει τότε νὰ στρέφῃσαι συνεχῶς ὀπίσω μὴ τυχὸν σὲ καλέσῃ ὁ κυβερνήτης, καὶ ἂν σὲ καλέσῃ, ν' ἀφίνης ὅλ' αὐτὰ, μήπως καὶ σὲ βάλουν δεμένον εἰς καμμίαν ἀκρὴν τοῦ πλοῖου, ὅπως τὰ πρόβατα ἔτσι καὶ εἰς τὴν ζωὴν ἂν δίδεται ἀντὶ κρεμμυδιοῦ καὶ κοχυλιοῦ μία γυναικούλα, ἢ ἕνα παιδάκι, δὲν θὰ σ' ἐμποδίσῃ τίποτε νὰ τὰ ἔχῃς ἂν τὰ θέλῃς, ἂν ὁμως σὲ καλέσῃ ὁ κυβερνήτης, τρέχε πρὸς τὸ πλοῖον, ἀφίνων ὅλα αὐτὰ, χωρὶς νὰ κυτᾷς ὀπίσω. Ἄν πάλιν εἶσαι γέρον, οὔτε νὰ ἀπομακρυνθῆς κἂν ἀπὸ τὸ πλοῖον, μήπως, ὅταν τύχῃ καὶ σὲ καλέσῃ, δὲν εἶσαι παρών.

Μὴ ζητῆς ὅσα γίνονται νὰ γίνονται ὅπως τὰ θέλεις ἐσὺ, ἀλλὰ θέλε μᾶλλον ὅσα γίνονται, ὅπως γίνονται, καὶ θὰ περάσῃς καλά.

Ἐχε ὑπ' ὄψει σου ὅτι πρέπει νὰ συμπεριφέσῃς εἰς τὴν ζωὴν σου, ὅπως εἰς ἕνα συμπόσιον (περιφέρουν εἰς τὸ τραπέζι τὴν ἀπλάδα, ἀπλωσε καὶ πάρε καὶ σὺ, μὲ διάκρισιν ὁμως τὴν ἀπομακρύνουν; μὴ τὴν κρατῆς. Δὲν ἐφθασεν ἀκόμη; συγκράτει τὴν δρεξίν σου ἕως ὅτου ἔλθῃ ἢ σειρά σου), ὁμοίως πρὸς τὰ παιδιὰ πρὸς τὴν γυναῖκα σου, κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον πρὸς τὰς ἀρχάς, τὰ πλούτη. Καὶ θὰ κατασταθῆς τότε ἄξιός τῶν Θεῶν συμπότης. Ἄν δὲ καὶ ἀφοῦ σοῦ παρατεθοῦν τὰ τρόφιμα, τὰ περιφρονήσῃς καὶ δὲν ἀπλώσῃς χερί, τότε ὄχι μόνον συμπότης τῶν Θεῶν θὰ γένης, ἀλλὰ καὶ συνάρχων. Διότι ὁμοίως πράττοντες ὁ Διογένης καὶ ὁ Ἡράκλειτος καὶ οἱ ὅμοιοί των, ἐπαξίως κ' ἐλέγοντο καὶ ἦσαν θεοὶ.

Ὅταν ἴδῃς κανένα πενθοῦντα νὰ κλαίῃ διότι ξενιτεύεται τὸ παιδί του, ἢ διότι ἔχασε τὴν περιουσίαν του, πρόσχε μὴ σε συναρπάσῃ ἡ φαντασία ὅτι τὰ ἐξωτερικὰ γεγονότα ποῦ τοῦ συμβαίνουν εἶνε κακά, ἀλλ' ἀμέσως νὰ συλλογίσῃσαι ὅτι δὲν θλίβει τὸ συμβεβηκός — ἀφοῦ οὔτε ἄλλον θλίβει — ἀλλὰ ἡ περὶ τούτου γνώμη του. Καὶ μὲ τὰ λόγια μὲν μὴ διατάξῃς νὰ τὸν συλλυπηθῇς καί, ἂν θέλῃς, ἀκόμη καὶ ἀναστένῃς μαζί του πρόσχε μὴν ἀναστενάξῃς καὶ μέσα σου ὁμως.

Ἐτυχε νὰ προτιμηθῇ ἄλλος ἀντὶ σοῦ εἰς γεῦμα ἢ προσαγορεύσειν, εἴτε εἰς τὸ νὰ ζητηθῇ συμβουλή; Ἐὰν μὲν αὐτὰ εἶνε ἀγαθὰ, πρέπει νὰ χαίρῃς ὅτι τὰ ἐπέτυχεν ἐκεῖνος. Ἄν κακά, πάλιν νὰ μὴ λυπηθῇς ἀφοῦ δὲν ἔτυχαν εἰς ἐσέ. Ἐνθυμοῦ ἀκόμη ὅτι δὲν πρέπει νὰ ἔχῃς ἀξιώσεις ν' ἀπολαύσῃς τὰ ἴσα, μὴ κάμνων ὅσα οἱ ἄλλοι κάμνουν πρὸς ἀπόκτησιν ἐκείνων, ποῦ δὲν εἶνε εἰς τὴν ἐξουσίαν μας. Διότι, πῶς εἶνε δυνατόν ν' ἀπολαμβάνῃ τὰ ἴσα ἐκεῖνος ποῦ δὲν πολυσυχνάζει εἰς τὰς θύρας τῶν μεγάλων μ' ἐκεῖνον ποῦ πολυσυχνάζει; ἐκεῖνος ποῦ δὲν τοὺς συνοδεύει μ' ἐκεῖνον ποῦ τοὺς συντροφεύει; ἐκεῖνος ποῦ δὲν τοὺς ἐπαινεῖ, μ' ἐκεῖνον ποῦ τοὺς ἐπαινεῖ; Ἄδικος θὰ εἶσαι λοιπὸν καὶ ἀπληστος ἂν, χωρὶς νὰ πληρώσῃς τὴν τιμὴν ἀντὶ τῆς ὁποίας πωλοῦνται, θέλῃς νὰ τὰ λάβῃς δωρεάν. Πόσο ἔχουν τὰ μαρούλια; ἕναν ὀβολὸν ἂς ὑποθέσωμεν. Ἄν λοιπὸν ἀφοῦ πληρώσῃς κάποιος τὸν ὀβολόν, πάρη μαρούλια, σὺ πάλιν ποῦ δὲν ἐπλήρωσες δὲν πάρη, μὴ νομίσῃς ὅτι ἔχεις ὀλιγώτερον ἀπὸ τὸν λαβόντα. Διότι, ὅπως ἐκεῖνος ἔχει μαρούλια, ἔχεις καὶ σὺ τὸν ὀβολόν ποῦ δὲν ἔδωκες. Κατὰ τὸν αὐτὸν λοιπὸν τρόπον κ' ἐδῶ. Δὲν προσεκήθῃς εἰς γεῦμα τοῦ δεῖνα, διότι δὲν ἔδωκες εἰς τὸν προσκαλοῦντα ἐκεῖνα ἀντὶ τῶν ὁποίων πωλεῖ τὸ δεῖπνον, εἴτε ἀντὶ ἐπαίνου τὸ πωλεῖ εἴτε ἀντὶ περιποιήσεων. Δώσε λοιπὸν, ἂν σὲ συμφέρῃ, τὴν τιμὴν, ἀντὶ τῆς ὁποίας πωλεῖται. Ἄν δὲ θέλῃς κ' ἐκεῖνα νὰ μὴ πληρώσῃς, συγχρόνως δὲ νὰ ἔχῃς καὶ ταῦτα, ἀπληστος εἶσαι καὶ ἀδιδόρθωτος.

Νομίζεις λοιπὸν ὅτι τίποτε δὲν ἔχεις ὡς ἀντάλλαγμα τοῦ δεῖπνου; ἀλλὰ ἔχεις ἀφ' ἐνὸς μὲν ὅτι δὲν ἐπήνεσες ἐκεῖνον ποῦ δὲν ἤθελες καὶ ἐξ ἄλλου ὅτι δὲν ἐδοκίμασες τοὺς κακοὺς τρόπους τῶν δούλων ποῦ φυλάττουν τὴν εἰσόδον του.

κοντά στα πόδια της ένα πουλάκι σαν το ψεινό. Στα πόδια του ήταν δεμένες κλωστίτσες κλωστίτσες, κόκκινες, τριανταφυλλίες, πράσινες, καφεδιές, κίτρινες και γαλάζιες. Και σ'αλιγώτερες και σαν περισσότερες από ψές της φαινότανε.

Τραβήχθηκε με φρίκη. Μά το μάτι δέν μπορούσε να το σηκώσει από 'κεινο το πουλί, που είχε γουρλώσει τα μάτια. Κ' έτρεξε, τὸ πήρε στα χέρια. Τὸ κύτταξε, τὸ κύτταξε και τοῦ ἔστριψε τὸν λαιμό. Μιά φωνίτσα ἔσβυσε στο λαρυγγά του και τὸ αἷμα του τινάχθηκε στα ρούχα τοῦ κοριτσιού.

ΔΙΑΛΟΓΟΣ ΕΝΟΣ ΠΩΛΗΤΟΥ ΗΜΕΡΟΛΟΓΙΩΝ Μ' ΕΝΑΝ ΠΕΡΑΣΤΙΚΟΝ

ΠΩΛΗΤΗΣ

Ἡμερολόγια, ἡμεροδοεῖκτες, τὰ νέα ἡμερολόγια. Ἀγαπᾶτε, κύριε, ἡμερολόγια;

ΠΕΡΑΣΤΙΚΟΣ

Ἡμερολόγια για τὸν καινούριο χρόνο;

ΠΩΛΗΤΗΣ

Ναί κύριε.

ΠΕΡΑΣΤΙΚΟΣ

Πιστεύεις πὼς θὰ εἶν' εὐτυχημένος ὁ νέος χρόνος;

ΠΩΛΗΤΗΣ

Ὦ! ἔξοχότατε, βεβαιότατα.

ΠΕΡΑΣΤΙΚΟΣ

Ὅπως αὐτὸς πού μᾶς ἐπέρασε;

ΠΩΛΗΤΗΣ

Πολὺ περισσότερο.

ΠΕΡΑΣΤΙΚΟΣ

Ὅπως ὁ προπερασμένος;

ΠΩΛΗΤΗΣ

Περισσότερο, περισσότερο, ἔξοχότατε.

ΠΕΡΑΣΤΙΚΟΣ

Σὰν ποιὸν ἄλλον χρόνο; Δέν θὰ ἤθελες τόχα ὁ καινούργιος χρόνος νὰ εἶνε σὰν ἕνα ἀπὸ τὰ τελευταῖα αὐτὰ χρόνια;

ΠΩΛΗΤΗΣ

Ὅχι κύριε, δέν θὰ ἤθελα.

ΠΕΡΑΣΤΙΚΟΣ

Πόσες πρωτοχρονιές ἐπέρασαν ἀφότου πωλεῖς ἡμερολόγια;

ΠΩΛΗΤΗΣ

Θά εἶνε ὡς εἴκοσι χρόνια, ἔξοχότατε.

Ἐστερα ἔτρεξε πάνω κάτω, πήδησε, πήγε νὰ πνίξη τίς γίδες πού βέλαζαν, στο τέλος ἔβγανε τὸ ζουνάρι του και τῶδεσε στο δένδρο θηλειά ὅσο πού ἔφτανε...

Ἐστερα ἀπὸ ὥρες ὁ πατέρας της, 'κεῖ πού ἔτρεχε πρὸς τὰ ἐκεῖ, στάθηκε ξερός. Τὸ κορμάκι της τὸ σειοῦσεν ὁ ἄνεμος δῶ κει, ἀπ' τὸ δένδρο κρεμασμένο.

Τὸ σπῆτι τους ἦταν τὸ τελευταῖο, και κανένα δὲ θὰ τὸν ἔβλεπε στον δρόμο πού θὰ τὸ πήγαινε. Μά ὁ μπάμπρα Ἀγάλος θὰ ἔφελνε σὰν πάντα νεκρούα.

ΣΤΑΘΗΣ ΣΠΑΝΙΔΗΣ

ΠΕΡΑΣΤΙΚΟΣ

Πρὸς ποιὸν ἀπὸ τὰ εἴκοσι αὐτὰ χρόνια θὰ ἐπιθυμοῦσες νὰ ὁμοιάζε ὁ νέος χρόνος;

ΠΩΛΗΤΗΣ

Ἐγώ; δέν ξέρω...

ΠΕΡΑΣΤΙΚΟΣ

Δέν θναῖσαι κανένα χρόνο ἰδιαίτερος, πού νὰ σοῦ ἐφάνη εὐτυχημένος;

ΠΩΛΗΤΗΣ

Ὅχι βέβαια, ἔξοχότατε.

ΠΕΡΑΣΤΙΚΟΣ

Και ὅμως ἡ ζωὴ εἶνε κατὰ τί ὠραῖον. Δέν εἶνε ἀλήθεια;

ΠΩΛΗΤΗΣ

Αὐτὸ ἐννοεῖται.

ΠΕΡΑΣΤΙΚΟΣ

Δέν θὰ ξαναζοῦσες τὰ εἴκοσι αὐτὰ χρόνια, και ὅλον τὸν ἄλλον καιρὸν πού ἐπέρασε, ἀρχίζοντας ἀπὸ τὴν ἡμέραν τῆς γεννήσεώς σου;

ΠΩΛΗΤΗΣ

Ἄ! ἀγαπητέ μου κύριε, ἄς ἔδινε ὁ Θεός

ΠΕΡΑΣΤΙΚΟΣ

Μά ἂν εἶχες νὰ ξανακάμης τὴν ζωὴν πού ἔκαμες, οὔτε ὀλιγότερον οὔτε περισσότερο, με ὅλας τὰς εὐχαριστήσεις και τὰ βάσανα πού ἐπέρασε;

ΠΩΛΗΤΗΣ

Αὐτὸ δέν θὰ τὸ ἤθελα.

ΠΕΡΑΣΤΙΚΟΣ

Τί ζωὴν λοιπὸν θὰ ἤθελες νὰ ξαναζήσης; τὴν ζωὴν τοῦ πρίγκηπος, τὴν ζωὴν πού κάμνω

ΠΕΡΑΣΤΙΚΟΣ

Ἔτσι θὰ ἤθελα κ' ἐγώ, ἂν ἐπρόκειτο νὰ ξαναζήσω τὴν ζωὴν μου κ' ἔτσι ὅλοι. Ἀλλὰ τοῦτο σημαίνει ὅτι ἡ τύχη ἔως αὐτὸν τὸν χρόνον ἔκακομεταχειρίσθη ὅλους. Και εἶνε φανερόν ὅτι ὁ καθεὶς εἶνε τῆς γνώμης πὼς τὸ κακὸν πού τοῦ ἔτυχε ἦτον περισσότερο και βαρύτερον ἀπὸ τὸ καλόν' ὑπὸ τὸν ὅρον νὰ ἔχη πάλι τὴν ἰδίαν ζωὴν με ὅλο της τὸ καλόν και ὅλο της τὸ κακόν, κανεὶς δέν θὰ ἤθελε νὰ γεννηθῆ ἄλλη μία φορὰ. Ἡ ζωὴ πού εἶνε ὁμοιοφρο πρᾶγμα δέν εἶνε ἡ ζωὴ πού γνωρίζομεν, ἀλλ' ἐκείνη πού δέν γνωρίζομεν' ὅχι ἡ περασμένη ζωὴ, ἀλλὰ ἡ μέλλουσα. Με τὸν νέον χρόνον, ἡ τύχη θὰ ἀρχίσῃ νὰ καλομεταχειρίζεται ἔσένα, ἐμένα και ὅλους τοὺς ἄλλους και θ' ἀρχίσῃ ἡ εὐτυχισμένη ζωὴ. Δέν εἶν' ἔτσι;

ΠΩΛΗΤΗΣ

Ἄς ἐλπίσωμε.

ΠΕΡΑΣΤΙΚΟΣ

Λοιπὸν δεῖξε μου τ' ὠραιότερο ἡμερολόγιο ἀπὸ ὅσα ἔχεις.

ΠΩΛΗΤΗΣ

Ἴδου, ἔξοχότατε. Ἀξίζει τριάντα σολδιά.

ΠΕΡΑΣΤΙΚΟΣ

Πάρε τριάντα σολδιά.

ΠΩΛΗΤΗΣ

Εὐχαριστῶ, ἔξοχότατε. Καλὴν ἀντάμωσι. Ἡμερολόγια, νέοι ἡμεροδοεῖκτες, ἡμερολόγια.

[Μετάφρ. Α. Κ.]

ΙΑΚΩΒΟΣ ΛΕΟΠΑΡΔΗΣ

ἐγώ, ἢ κανενὸς ἄλλου; Ἡ μήπως πιστεύεις ὅτι ἐγώ και ὅτι ὁ πρίγκηψ, ἢ ὅτι ὁποιοσδήποτε ἄλλος δέν θ' ἀπεκρίνετο ὅπως ἐσὺ ἀκριβῶς; και ὅτι ἂν εἶχε νὰ ξανακάμῃ τὴν ἰδίαν ζωὴν πού εἶχε κάμει κανεὶς, θὰ ἤθελε νὰ τὴν ἐπαναλάβῃ;

ΠΩΛΗΤΗΣ

Αὐτὸ δέν τὸ πιστεύω.

ΠΕΡΑΣΤΙΚΟΣ

Οὔτε και σὺ λοιπὸν θὰ ἤθελες νὰ ἐπαναλάβῃς τὴν ζωὴν σου ὑπ' αὐτὸν τὸν ὅρον ἂν δέν εἶνε δυνατόν κατ' ἄλλον τρόπον;

ΠΩΛΗΤΗΣ

Ὅχι βέβαια, κύριε, δέν θὰ ἤθελα.

ΠΕΡΑΣΤΙΚΟΣ

Τί ζωὴν λοιπὸν θὰ ἐπιθυμοῦσες;

ΠΩΛΗΤΗΣ

Θὰ ἤθελα μία ζωὴ ἔτσι ὅπως θὰ μοῦ τὴν ἔδινε ὁ Θεός, χωρὶς τίποτ' ἄλλο.

ΠΕΡΑΣΤΙΚΟΣ

Μίαν ζωὴν τυχαίως, χωρὶς νὰ ξέρῃς τίποτ' ἄλλο προηγουμένως, ὅπως δέν ἤξεύρεις και για τὸν χρόνο πού μᾶς ἔρχεται;

ΠΩΛΗΤΗΣ

Ἀκριβῶς.

ΤΟ ΙΕΡΟΝ ΚΗΠΑΡΙΟΝ — ΥΠὸ Α. ΜΠΑΙΚΛΙΝ

ΟΥΓΟΣ ΦΩΣΚΟΛΟΣ *

Δέν ητο ωραϊος ὁ Φώσκολος.

Ἦτο μετρίου ἀναστήματος καὶ ἰσχυρᾶς μυϊκῆς κατασκευῆς. Εἶχε πυκνὴν, πυρρὰν καὶ ἀπειροποίητον κόμην, προσδίδουσαν ἓνα τόνον ἀγριωπὸν εἰς τὴν ἐκφραστικὴν κατατομὴν του. Οἱ ὀφθαλμοὶ του ἦσαν βαθεῖς, κυανοὶ καὶ ἀνήσυχοι, ἔμπυχα κάτοπτρα τῆς μεγαλοφυΐας. Τὸ χεῖλος παρύ, ἐρυθρόν, καὶ κανονικὸς ὁ πώγων καὶ ἡ ρίς. Οἱ τρόποι τῆς συμπεριφορᾶς δέ, κατὰ τὴν ἰδίαν του ἔκφρασιν, δὲν ἐμαρτύρουν οὔτε εὐγένειαν, οὔδὲ τὴν ἐκπαίδευσίν του ¹.

Ἐν τούτοις ἡ μορφὴ του ἐκείνη εἶχε κατὰ τὸ ἐπιβλητικόν. Ὅλοι του οἱ τρόποι, ἡ βροντῶδης φωνὴ του, ἡ ἀνυπότακτος εὐλαστία του ἐδήλουν ὅτι μία ἀτίθασος ψυχὴ, μία εὐγενὴς καρδιά ἐφώλευεν ἐντὸς του.

Ὁ χαρακτήρ, ἡ ψυχὴ, ἡ φύσις τοῦ Φωσκόλου, ὅλα εἶναι ζωγραφισμένα ἐπὶ τῆς μορφῆς του. Ἡ εἰλικρίνεια, τὸ ἀμετάβλητον φρόνημα, τὸ ἀδιάπτωτον θάρρος ἀποτυπῶνται μὲ βαθείας γραμμᾶς ἐπὶ τοῦ προσώπου του. Αἱ εἰκόνας του μοῦ προξενοῦν πάντοτε βαθεῖαν αἴσθησιν, δὲν γνωρίζω ἐκφραστικωτέραν μορφήν.

Ὁ Φώσκολος εἶχε τὴν ἀδυναμίαν ν' ἀσχολῆται μὲ τὴν μορφήν του ². Δεκαεξαετῆς ἔγραψεν.

*A me gentile amabile
volto non diè natura...*

Ἦστερα ἀπὸ ἔτη ἔγραψε, κατὰ μίμησιν τοῦ Ἀλφιέρη, τὸ ἀκόλουθον σονέττον.

*Solcata ho fronte, occhi incavati, intenti;
crin fulvo, emunte guance, ai dito aspetto,
tumidi labbri ed al sorriso lenti,
capo chino, bel collo e largo petto
Giuste membra, vestir mondo e negletto,
ratti i passi, i pensier, gli atti, gli accenti;
sobrio, umano, leal, prodigo, schietto,
avverso al mondo, avversi a mè gli eventi.
Talor di lingua e spesso di man prode,
mesto sovente e solo, ognor pensoso,
pronto, iracondo, inquieto, tenace.*

* Παναθήναια 15 Δεκεμβρίου 1905

¹ Epistolario di Ugo Foscolo, vol. III, σελ. 283

² Εἰς διαφόρους ἐπιστολάς του γράφει νύξεις περὶ τῆς μορφῆς του. Πρβλ.: Lettere inedite di Ugo Foscolo, σελ. 161, 309 καὶ Epistolario di Ugo Foscolo, τόμ. I, σελ. 18, 190, τόμ. II, σελ. 329, 558 καὶ τόμος III, σελ. 323 καὶ ἄλλαχού.

Ὁ Φώσκολος εἴκοσι ἐτῶν.

*Di vizì ricco e di virtù, dà lode
alla ragion, ma corro ove al cor piace.
Morte sol mi darà fama e riposo.*

Εἰς τὴν Ἰταλίαν σφίζονται ἀρκεταὶ προσωπογραφίαι του. Κάτωθι μιᾶς τούτων ἔγραψεν ὁ ποιητὴς τοὺς ἑλληνικοὺς τούτους στίχους:

*Μωμεῦνται δέ με πολλὴ
ὄμως κακοὶ ἢ δὲ καὶ ἐσθλοὶ,
μμεῖσθαι δ' οὐδεὶς ἀδύμων δύναται.*

Εἰς ἄλλην του εἰκόνα, τὴν ὁποῖαν ἀπέστειλε πρὸς τὴν κερκυραῖαν Ἰσαβέλλα Θεοτόκη Ἀλβροίτη, ἔγραψε τὸ ἀκόλουθον δίστιχον:

*Ἐκ μὲν Μαιονίδαο τεδὸν κλέος οὐρανὸν ἔκει,
ἐκ δὲ Τάφων ἔσται σοὶ βίος ἀθάνατος.*

Ὁ Φώσκολος ἠγάπα μὲ παράφορον πάθος τὴν Ἰσαβέλλα Θεοτόκη, τὴν ὁποῖαν ὁ Ἰπλόλυτος Πινδεμόντης ὠνόμασε *saggia Isabella*. Ἡ Ἰσαβέλλα εἶχε ζωηρὸν πνεῦμα καὶ μεγάλην παιδείαν, ἐγκατεστάθη δὲ ἐν Βενετίᾳ, ὡς σύζυγος τοῦ βε-

νετοῦ Ἀντωνίου Μαρίν, ὀλίγα ἔτη πρὸ τῆς οἰκογενείας τοῦ Φωσκόλου. Ἐκεῖ ἔλαβεν εἰς δευτεροῦν γάμον τὸν εὐγενῆ Ἀλβροίτην, καὶ εἰς τὰς αἰθούσας τῆς συνηγᾶτο ἡ βενετικὴ ἀριστοκρατία τοῦ πνεύματος καὶ τοῦ γένους. Ἡ Ἰσαβέλλα ἐπαρηγόρει τὰς ὥρας τῆς ἀπελπισίας τοῦ ποιητοῦ. Εἰς μίαν ἐπιστολὴν του Ἰταλικῆν πρὸς τὴν Ἰσαβέλλα ὁ Φώσκολος παρεμβάλλει καὶ τὴν ἐξῆς ἑλληνικὴν φράσιν «Καὶ θέλει σοὶ εἰπῶ σὲ ἀγαπῶ μὲ ὄλην τὴν ψυχὴν μου». Ἡ δὲ Ἰσαβέλλα ἀπήντα πρὸς αὐτόν, «*Cai egd se agaráo polli, sebbene voi den me agarás tipotes*» ¹.

Ὁ ἔρωσ ὑπῆρξεν εἰς πάντα χρόνον ἐμπνευστῆς τῶν λαμπροτέρων ποιητικῶν συλλήψεων. Ὅπως τὸ πνεῦμα οὕτω καὶ ἡ καρδιά τοῦ Φωσκόλου δὲν ἠδύνατο νὰ μένη ἀργή. Ὁ Οὐγὸς εἶχε πολὺ πνεῦμα καὶ φλογερὸν χαρακτήρα, ἡ Ἰσαβέλλα μεγάλην ὠραιότητα καὶ εὐφυΐαν, καὶ αἱ δύο αὗται ψυχαὶ ἀπαξ συναντηθεῖσαι δὲν ἠδύνατο νὰ μείνουν ἀδιάφοροι. Αἱ σχέσεις των διειρηθήσαν στεναὶ ἐπὶ μακρὸν χρόνον καὶ ἡ φιλία των διήρκεσεν ὅσον καὶ ἡ ζωὴ των.

Ὁ Φώσκολος ἐλάτρευε τὸ κάλλος. Ἡ ὠραιότης ἦτο δι' αὐτόν θεοσκεία.

Ὁ ποιητὴς ἠγάπησε καὶ ἐπόνεσε πολὺ εἰς τὸν δρόμον τῆς ζωῆς του. Ἡ καρδιά του ἐπληγώθη ἀπὸ τὰ βέλη τοῦ πτερωτοῦ θεοῦ καὶ ἡ ψυχὴ του μὲ μίαν σιγηλὴν ἐγκαρτέρησιν ὑπέμεινεν ὅλας τὰς ἀπογοητεύσεις. Ἡ ἀγάπη αὕτη τοῦ Φωσκόλου, ὡς ἀδιάκοπος ἀνάγκη κάθε εὐγενοῦς ψυχῆς, μοῦ ἐνθυμίζει τὸν Ἰταλικὸν στίχον:

Chi molto amò nel mondo è perdonato.

Ἡ αὐστριακὴ ἀστυνομία ἔτρεφε πάντοτε ὑπονοίας ἐπὶ τοῦ Φωσκόλου, ἐπαγρύπνει δὲ ἐπ' αὐτοῦ καθὼς προκύπτει ἐκ τοῦ ἀστυνομικοῦ τούτου ὑπομνήματος, ὑπὸ ἡμερομηνίαν 7 Σεπτεμβρίου 1814, τὸ ὁποῖον σφίζεται εἰς τὸ ἀρχαιοφυλακεῖον τοῦ Μιλάνου.

«Κάποιος Οὐγὸς Φώσκολος, ποιητὴς, καθηγητῆς, θερμοκέφαλος, ἀθεὸς, ἀνάγωγος, ἀνήθικος, Πρωτεὺς πολὺμορφος, γλῶσσα ἀτιμος εἰς πάντα χρόνον, εἰς ἕκ τῶν ἀρχηγῶν τῆς φαρτρίας ἡτις ἐξήγειρε, κατὰ τὰς τελευταίας ἡμέρας τοῦ Ἀπριλίου, αὐτὰς τὰς συνοικίας ὑπὲρ τῆς ἀνεξαρτησίας, ἀποπεμφθεὶς παρὰ τῆς κυβερνήσεως εὐρίσκειται εἰς Μιλάνον περιφερόμε-

¹ Πρβλ. C A Traversi. Di un amore di Ugo Foscolo. Milano 1883. σελ. 28-29

νος εἰς τὰ καφενεῖα. Ἀπολαμβάνει συντάξεως καθηγητοῦ καὶ στρατιώτου, χωρὶς νὰ κάμνη ποτὲ τίποτε. Εἶναι ἐκ τῶν Ἰονίων νήσων».

Δέν ἦτο δυνατὸν νὰ δημιουργηθοῦν πλέον αἴτιμοι καὶ ἀνυπότακτοι συγκοφαντῆται ἐναντίον τοῦ δυστυχοῦς ποιητοῦ. Τὸν Φώσκολον πάντοτε τὸν περιέβαλε τὸ σκότος καὶ ἡ παραγνώρισις, καὶ ὄμως εἶχε ψυχὴν ἰσχυρὰν, ἐκράτησε πάντοτε ἀνοικτοὺς τοὺς ὀφθαλμοὺς μέσα εἰς τὸ χάος τῶν συμφορῶν του καὶ ἐβάδισε κατ' εὐθείαν πρὸς τὴν ἀρετὴν. Ὁ Φώσκολος ὑπῆρξε μία ἀπὸ τὰς ἡρωϊκὰς ψυχὰς ὁποῦ ἐδημιούργησεν ἡ φύσις κατὰ καιρούς.

Μετὰ τὴν πτώσιν τῆς ἐν Λομβαρδία προσωρινῆς κυβερνήσεως καὶ τὴν ἀποκατάστασιν τῆς αὐστριακῆς ἐξουσίας, κατὰ τὸ 1815, ὁ Φώσκολος ἐγκατέλειψε τὴν Ἰταλίαν καὶ κατέφυγεν εἰς Ζυρίχην, ἐνθα ἐξήτησε διαβατήριον διὰ τὴν Ἀγγλίαν. Ἀλλὰ ὁ ἀγγλος πρέσβυς Κάνιγγ δστις εἶχε πληροφορηθῆ περὶ τῶν φιλελευθέρων αἰσθημάτων καὶ τῆς γενναιοφυΐας τοῦ Οὐγού, εἶπε πρὸς αὐτόν ὅτι ἡ παρουσία του εἰς Ἀγγλίαν, ὅπου ἐπρόκειτο περὶ τοῦ ζητήματος τῶν Ἰονίων νήσων, ἠδύνατο νὰ εἶναι ἀσύμφορος ¹. Τότε ἐκ Ζυρίχης μετέβη εἰς Γοττίνγγην. Ἄγνωστος ἐταξείδευσεν ὄλην τὴν Ἑλβετίαν, μέχρι τοῦ Αὐγούστου τοῦ 1816. Ἐκεῖ ὁ Φώσκολος κατώκησεν εἰς τὸν ἐξοχικὸν οἰκίσκον ἑνὸς ἱερέως προτεστάντου. Τὰ πάγη τὸν ἐμπόδιζον νὰ ἐξέρχεται. Ἐμνε κλεισμένος εἰς τὸ δωμάτιόν του, ὅπου κατελαμβάνετο ἀπὸ μίαν φοβερὰν ὀργὴν, ἡ ἐμφυτος ὑπερηφάνεια ἐξυπνοῦσεν ἐντὸς του, καὶ «κινεῖται ὅπως ἡ ἄρκτος μέσα εἰς τὸν σιδηροῦν της κλωβόν, ἔγραψεν εἰς μίαν του ἐπιστολὴν. Ἀπὸ τὰ παράθυρά μου κυττάω τὴν ἀπειρον ἐρημίαν τῶν χιόνων, καὶ νομίζω ὅτι κυριαρχῶ ἐκ τοῦ ὕψους, καὶ αἱ σκέψεις μου τρέχουν μακρὰν» ².

Ἐδρισκόμενος μόνος εἰς τὸ χιονισμένον ἐκεῖνο βουνὸν τῆς Ἑλβετίας ὁ Φώσκολος, κατὰ τὰς ἁγίας ἡμέρας τῶν Χριστουγέννων, ἐξόριστος καὶ πτωχὸς ἐδοκίμαζεν ὄλην τὴν θλίψιν τῆς ἐρημίας. Μὴ ἔχων χρήματα ἠναγκαζέτο νὰ πηγαίνει πεζὸς εἰς τὰ περὶχώρα, μέσα εἰς τὰ ψυχὰ τοῦ χειμῶνος, διὰ νὰ πωλήσῃ τὰ δακτυλίδιά του ἢ ἄλλα πολύτιμα εἶδη του. Ἡ ἀπορία καὶ τὸ ἐρούθημα μὲ τὸ ὁποῖον ἐπαρουσιάζετο ὁ δυστυχὴς ποιητὴς συχνάκις τὸν καθίστων ὑποπτον εἰς τοὺς ἀγοραστὰς, οἱ ὁποῖοι τὸν παρε-

¹ Epistolario di Ugo Foscolo, vol. II, σελ. 186.

² Epistolario, vol. II, σελ. 180.

τήρουν με περιεργον βλέμμα από κεφαλής μέχρι ποδών.

Πρός την Donna gentile, την ευγενή εκείνη γυναίκα ή όποια περιέβαλλε με τόσον ειλικρινή αγάπην τόν ποιητήν κατά τους χρόνους τής εξορίας και τών σκληρών δοκιμασιών του, έγραφεν ό Ούγος εκ Γοττίγγης τόν Δεκέμβριον του 1815.

« Δέν έχω άλλην παρηγορίαν παρά να κρατώ την πέναν εις τό χέρι μου. Έδώ, με αυτό τό ψυχός όπου τά χιόνια έχουν απολιθωθή, κλεισμένος εις τό δωμάτιόν μου, δέν χαιρομαι παρά με τών πουλιών την όλόχαρη και σιγηλήν συντροφιάν. Κάθε ημέραν τό πρωί, τό μεσημέρι και τό απόγευμα τούς ρίπτω τροφήν έξω από τά γυαλιά, και έρχονται όλα μαζί διά να φάγουν. Και αν έγω λησμονήσω, μου κτυπούν με τά ράμφη των εις τό παράθυρόν μου... »¹

Η ευγενής ψυχή του ποιητού, μέσα εις την δυστυχίαν και την εγκατάλειψιν, έπαρηγορείτο με τά πτηνά. Δέν είχε χάσει την έλπίδα και ήθελε να διατηρή τό γόητρόν του.

« Ούτε έδέχθην, έγραφεν εις άλλην έπιστολήν του, ούτε θα δεχθώ τό παραμικρόν βοήθημα, αν και μου προσεφέρθη από κάποιον. Έχω τό θάρρος μου, έχω τό παράδειγμα τώτων άλλων θνητών τούς όποιους αν δέν δύναμαι να μιμηθώ εις τά συγγράμματα και εις τάς πράξεις, δύναμαι όμως όπου κατορθώσω εις την ιδιωτικήν ζωήν. Έχω μαζί μου τόν θεόν και την συνείδησίν μου όπου με οδηγούν »².

Ευρισκόμενος ό Φώσκολος εν Έλβετία έλαβεν έπιστολήν εκ μέρους του Καποδίστρια όστις διά μέσου τής ρωσικής πρεσβείας ανέζησε την κατοικίαν του ποιητού. Η Έλβετία έθεώρει τότε ως ευεργέτην τόν ρώσον ύπουργόν, ή δε φιλία του ώφέλησεν όχι όλίγον τόν εξοριστόν Φώσκολον.

Ο Καποδίστριας έπεσκέφθη τόν Φώσκολον εν Γοττίγγη κατά τόν Δεκέμβριον του 1815. Ο ποιητής, αν και ευρίσκετο εις οικονομικάς δυσχερείας, δέν έζήτησε παρ'αυτού την παραμικράν βοήθειαν, του έσύστησε μόνον μερικάς ύποθέσεις οικογενειακάς, καθώς φαίνεται έξ έπιστολής του προς την οικογένειαν³.

Ο Καποδίστριας βλέπων την δύσκολον θέσιν του ποιητού, τόν συνεβούλευσε να τόν ακολουθήσθ εις Ρωσσίαν, άλλ' εκείνος ήρνήθη να εγκαταλείψη τάς φιλελευθέρους ιδέας και αρ-

¹ Epistolario, vol. II. σελ. 119.

² Epistolario di Ugo Foscolo, vol. II. σελ. 123.

³ Epistolario, vol. II. σελ. 151.

χάς τον. Ο Καποδίστριας τότε του ύπεσχέθη να φροντίση περι τών συμφερόντων του εν Έπανήσω¹.

Ο Φώσκολος περιεπλανήθη εις όλην την Έλβετίαν και πολλάς νύκτας ήναγκαζετο να φεύγη από τά ξενοδοχεία φοβούμενος μη φανή ύποπτος ως ξένος².

Εις την εξορίαν ό Φώσκολος έπεθύμησε τόν Ανδρέαν Κάλβον, και έγραφεν εις τούς εν Ιταλία φίλους όπως τόν παρορμήσουν να υπάγη «θα με έχη διδάσκαλον, φίλον και αδελφόν... Δέν θα του λείψη τίποτε, ή θα του λείψη μόνον ότι θα λείψη και εις έμέ... »

Οι δύο ζακύνθιοι ποιηται είχαν συνδεθή από του 1812 εν Φλωρεντία. Ο Κάλβος τότε έγραψεν, εις την οικίαν του Φωσκόλου, όπου είχε κατοικήσει, δύο τραγωδίας εις την ιταλικήν γλώσσαν. Ο Φώσκολος διέκρινε την δξύτητα του πνεύματός του και έκτοτε τόν περιέβαλε με πατρικήν μέριμναν και τόν παρώρμησε να μελετήσθ την αρχαίαν ελληνικήν φιλολογίαν.

Επεθύμει να τόν συνδράμη άλλα δέν του τό επέτρεπον τά χρηματικά μέσα. Διά τούτο ένήργησεν όπως ή Ζάκυνθος τόν βοηθήσθ εις τάς σπουδάς του επί πενταετίαν δι' ετησίον έπιδόματος, δέν τό κατώρθωσεν όμως.

Τόν Ιούνιον του 1816 ό Κάλβος μετέβη εις Ζυρίχην προς συνάντησιν του Φωσκόλου. Εις την οικίαν όμως όπου κατοίκει ό πτωχός ποιητής, δέν είδον με ευχαρίστησιν την άφίξιν του Κάλβου. Δέν ηύξησαν καθόλου την χορηγομένην τροφήν και ό Φώσκολος έμοιραζετο με τόν φίλον του τόν όλίγον άρτον³.

Αργότερον ό Κάλβος εν Αγγλία διά τής ύποστηρίξεως του Φωσκόλου ήρχισε να παραδίδη μαθήματα ιταλικής και γα έκδίδη διδακτικά βιβλία. Η φιλία αυτή τών δύο ζακύνθιων ποιητών δέν διατηρήθη μέχρι τέλους τής ζωής των. Ο Κάλβος άμα έγινε ανεξάρτητος οικονομικώς, έλησμόνησε τόν Φώσκολον και τόν εγκατέλειψε κατά τάς ημέρας τών σκοτεινότερων του συμφορών⁴.

Τόν Σεπτέμβριον του 1816 έφθασεν ό Φώσκολος εις τό Λονδίον, όπου προ πολλού είχε

¹ Epistolario, vol. II, σελ. 162 και Lettere Inedite di Ugo Foscolo, σελ. 141.

² Epistolario, vol. II. σελ. 162.

³ Epistolario, vol. II. σελ. 247.

⁴ Epistolario di Ugo Foscolo, vol. III. σελ. 329, 402.

προπορευθή ή φιλολογική του φήμη¹. Εκεί συνεδέθη διά φιλίας με έξέχοντα του Λονδίνου πρόσωπα, με ποιητάς, πολιτικούς και πλουσίους. Λόδοι και άνθρωποι τών γραμμάτων τόν έλεσκέπτοντο εις την πενιχράν του κατοικίαν. Η πένια όμως συνεταξείδενσε μαζί του και δέν ήθέλησε να τόν εγκαταλείψη ούτε εις τό Λονδίον. Κατά τόν Μάρτιον του 1817 έλαβεν εκ Ζακύνθου εκατόν χρυσά λουδοβίκια, με τά όποια συνετηρήθη μέχρι του Δεκεμβρίου. Κατόπιν άλλος Έπανήσιος διαμένον εν Λονδίω αύθορμήτως προσέφερεν εις τόν δυσπραγούντα ποιητήν άλλα πενήκοντα λουδοβίκια, διά τών όποιών « έφρωχοζούσε » κατά την έκφρασί του².

Την 27 Ιουνίου 1817 έφθασαν εις Λονδίον οι πληρεξούσιοι βουλευται τών Ιονίων νήσων, ό Α. Θεοτόκης τής Κερκύρας, ό Βίκτωρ Καρίδης τής Κεφαλληνίας και ό Διονύσιος Βούλτσος, έξάδελφος του Φωσκόλου, τής Ζακύνθου, οι όποιοι ήρχοντο να παρουσιάσουν, εις τόν κυβερνώντα πρίγγιπα, τό νέον σύνταγμα τών Ιονίων Νήσων όπως είχε προταθή υπό του άρμοστού Μαιτλανδ. Ο Φώσκολος τότε πολύ έβοήθησε τόν έξάδελφόν του Βούλτσον προς διεξαγωγήν τής αποστολής του. Όταν δε περι τό τέλος του Αύγουστου του ίδιου έτους έπρόκειτο να επιστρέψουν οι αντιπρόσωποι εις την Έπτανήσον, ό Φώσκολος έσκέπετο να μεταβή μαζί με τόν Βούλτσον εις την Ζάκυνθον, άλλα δέν τό άπεφάσισε, και ήρκέσθη μόνον να του συστήσθ μερικάς ύποθέσεις του εν Έπανήσω, και αυτός να περιμένθ εν Λονδίω.

Κατά τόν Μάιον του ίδιου έτους 1817 ό Φριδερίκος Νόρθ λόρδος Γκίλφορν όστις υπήρξεν ένθερμος ύποκνητής τής δημοσίας εκπαιδύσεως εν Έπανήσω, ίδρύσας τώ 1819 τό πανεπιστήμιον τής Κερκύρας, ευρίσκετο εν Λονδίω. Πληροφορηθείς ό Φώσκολος ότι έπρόκειτο να κατέλθ εις την Έπτανήσον προς ίδρυσιν πανεπιστημίου, απέστειλε προς αυτόν ύπόμνημα υπό τόν τίτλον « Ιδέαι επί τής δημοσίας εκπαιδύσεως εν Έπανήσω »³. Εκ του ύπομνήματος τούτου προκύπτει ή αγάπη και τό ένδιαφέρον τό όποιον είχε ό ποιητής διά τούς συμπολίτας του. Εκ του τρόπου δε δι' ού όμιλεί περι τής Αγγλίας καταφαίνεται πόσον

¹ Prose Politiche di Ugo Foscolo, Firenze. 1850. σελ. 458.

² Epistolario vol. II. σελ. 295.

³ Epistolario, vol. II. σελ. 302-308, Idee sulla pubblica educazione nelle Isole Jonie. Το πρωτότυπον τής μικράς ταύτης διατριβής ό Φώσκολος έγραψε γαλλιστί.

αδίκως ή άγγλική κυβέρνησις τόν έθεώρει άργανον τής Ρωσσίας ένεκεν τής φιλίας την όποίαν είχεν ό ποιητής μετά του κόμητος Καποδίστρια.

Τόν Ιούλιον του 1817 έγραφεν εκ Λονδίνου προς τόν λόρδον Holland εις Βρυξέλλας, « Έγώ πηγαίνω εις τάς Ιονίους νήσους, σταθερός εις τάς αρχικάς μου ιδέας, άλλα μακράν πάσης πολιτικής μερίδος. Δέν δύναμαι και δέν ήξείρω να φανώ με άλλον τρόπον ώφέλιμος εις την Έπτανήσον και εις την Αγγλικήν κυβέρνησιν, παρά ένασχολούμενος με τό Πανεπιστήμιον και με τάς σπουδάς. Και είμαι βέβαιος ότι δέν θα είναι επαχθές εις τόν λόρδον Γκίλφορν να ευρεθώ εν Έλλάδι ακριβώς καθ' έν χρόνον θα σχηματίσθ εν Λύκειον »⁴.

Ο Φώσκολος έτρεφε την επιθυμίαν να μεταβή εις Ζάκυνθον από του 1813, ότε ευρίσκετο ακόμη εν Ιταλία και έγραφεν, « Εν περιπτώσει γενικής δουλείας εν Ιταλία, θα περάσω την θάλασσαν και θα υπάγω να προσφέρω τό ύπόλοιπον τής ζωής μου εις την μητροπήν μου Ζάκυνθον »⁵.

Κατά τό έτος 1816 ευρισκόμενος ό ποιητής εν Έλβετία είχε ζητήσθ παρ' τής μητρος του εν πληρεξούσιον όπως ενεργήσθ την πώλησιν τής μικράς περιουσίας των εν Ζακύνθω. « Αν δέν δυνηθώ μακρόθεν, έγραφε, να φέρω εις πέρας την πώλησιν, θα μεταβώ εις την Ζάκυνθον και ίσως ή παρουσία μου ώφέλησθ περισσότερο τής έπιστολογραφίας μου »⁶.

Κατά τόν Απρίλιον του 1816 έτοιμαζόμενος ό Ούγος εκ Γοττίγγης τής Έλβετίας να μεταβή εις Λονδίον έγραφε προς τόν έξάδελφόν του Σπυρίδωνα Ναράντζην⁷ εις Βενετίαν, « Επρωτιμούσα να υπάγω εις την Ζάκυνθον, άλλα — ούτε άντάξιον έμου είναι ούτε ώφέλιμον θα μου άποβή, να αποβιβασθώ εκεί λέγων: 'Ιδού με δώσατε μου ψωμί. Διά τούτο σκέπτομαι να γράψω μίαν εγκύκλιον έπιστολήν προς τούς φίλους μας ή όποια να σταλή εις διάφορα μέρη έπανειλημμένως. Εκτός τούτου θα σας στείλω μίαν έπιστολήν διά τόν Διονύσιον Βούλτσον εν τη όποία θα του εκθέσω τί μου φαίνεται ώφέλιμον διά την πατρίδα και δι' έμέ... »⁸.

Κατά τόν Απρίλιον του 1817, απέθανεν εν Βενετία ή μήτηρ του Φωσκόλου. Όταν του άν-

¹ Epistolario vol. II. σελ. 315.

² Epistolario vol. I. σελ. 530.

³ Epistolario vol. II. σελ. 175.

⁴ Ο Ναράντζης ήτο γενικός πρόξενος τής Ρωσσίας εν Βενετία. Η οικογένεια αυτή σφύεται εν Ζακύνθω.

⁵ Epistolario vol. II. σελ. 219.

ηγγέλην ὑπὸ τοῦ ἀδελφοῦ του ὁ θάνατος τῆς μητρὸς των, ὁ ποιητὴς εὐρέθῃ ἐκμηδενισμένος ὑπὸ τὸ κτύπημα τοῦτο τῆς τύχης.

Μετὰ τὸν θάνατον τῆς μητρὸς του ἐκ νέου ἐπανήλθεν εἰς τὸν νοῦν του ἡ ἰδέα νὰ μεταβῇ εἰς Ζάκυνθον, τότε μάλιστα ἐπρόκειτο καὶ διὰ τὴν κληρονομίαν ἐνὸς θεοῦ τοῦ ποιητοῦ ἀποθανόντος ἐν Ἑπτανήσῳ. Ἡμέραν ὅμως τινὰ ἰσπεύων κατεκρημνίσθη καὶ ἔπαθεν ἐξάρθρῳσιν τῆς κνήμης. Καὶ πάλιν τότε ἐγκατέλειψε τὴν ἰδέαν νὰ μεταβῇ εἰς τὴν πατρίδα του. Μελαγχολικός, ἀνήσυχος καὶ ἀσθενής, μὲ τὴν ἐντύπωσιν τοῦ θανάτου τῆς μητρὸς του ἐπέρασεν ἀρετοῦς μῆνας μέσα εἰς τὴν σιγὴν τῆς ἀπελπισίας του.

Ἐγραψε τότε πρὸς τὴν φίλην του κόμησσαν Δ' Ἀλβάνυ, «θὰ ὑπάγω εἰς τὴν Ἑλλάδα διὰ οἰκογενειακὰς μου ὑποθέσεις, ἐξ αἰτίας τοῦ θανάτου τῆς μητρὸς μου καὶ διὰ νὰ ἐπισκεφθῶ καὶ διατρέξω τὴν Πελοπόννησον, ὅπως χαιρετήσω τὰς Ἀθήνας, τὴν Σπάρτην καὶ τὰς Θήβας ἐνόσω μοῦ ἐναπομένει ζωὴ καὶ δύναμις νὰ ταξειδεύσω»¹.

Τὰ ὠραῖα καὶ συχνὰ αὐτὰ ὄνειρα τοῦ Φωσκόλου δὲν ἔμελλε νὰ πραγματοποιηθοῦν ποτέ. Ἐπεθύμει ὁ ποιητὴς νὰ ἐπανίδῃ τὴν μητρικὴν του γῆν, τὸν τόπον ὅπου εἶδε πρῶτην φορὰν τὸ φῶς τοῦ ἡλίου. Πάντοτε ἔθροεν εἰς τὰ βάρη τῆς ψυχῆς του τὴν κρυφὴν ἐλπίδα νὰ ἐπανίδῃ τὴν Ζάκυνθον.

..... *L'isole
che col selvoso dorso
rompono agli Euri
e al grande Jonio il corso....
Ebbi in quel mar la culla.*

Εἰς τὸ ποίημά του αἱ Χάριτες ὁ ποιητὴς γράφει στίχους λατρείας καὶ θαυμασμοῦ διὰ τὴν ἀνθοστεφῆ νῆσον ἣτις καθρεπτίζεται εἰς τὰ διαγῆ νερὰ τοῦ Ἰονίου κύματος.

*Salve Zacinto! All' antenoree prode,
de' santi Lari ideei ultimo albergo
e de' miei padri, darò i carmi e l'ossa,
e a te i pensier; chè piamente a queste
Dee non favella chi la patria oblia.
Sacra città è Zacinto! Eran suoi templi,
era ne' colli suoi l'ombra de' boschi
sacri al tripudio di Diana e al coro...*

*Bella è Zacinto! A lei versan tersori
le angliehe navi, a lei dall' alto manda
i più vitali rai l' eteruo sole;*

¹ Epistolario di Ugo Foscolo, vol. II. σελ. 319.

*limpide nubi a lei Giove concede,
e selve ampie d' ulivi, e liberali
i colli di Lico; rosea salute
spirano le aure, del felice arancio
tutte odorate, e dei perpetui cendri.*

Διὰ τὴν ὠραῖαν Ζάκυνθον ὁ Ἰωσήφ Πέκκιο, εἰς ἐκ τῶν φίλων τοῦ Φωσκόλου καὶ βιογράφου αὐτοῦ, γράφει τὰ ἑξῆς:

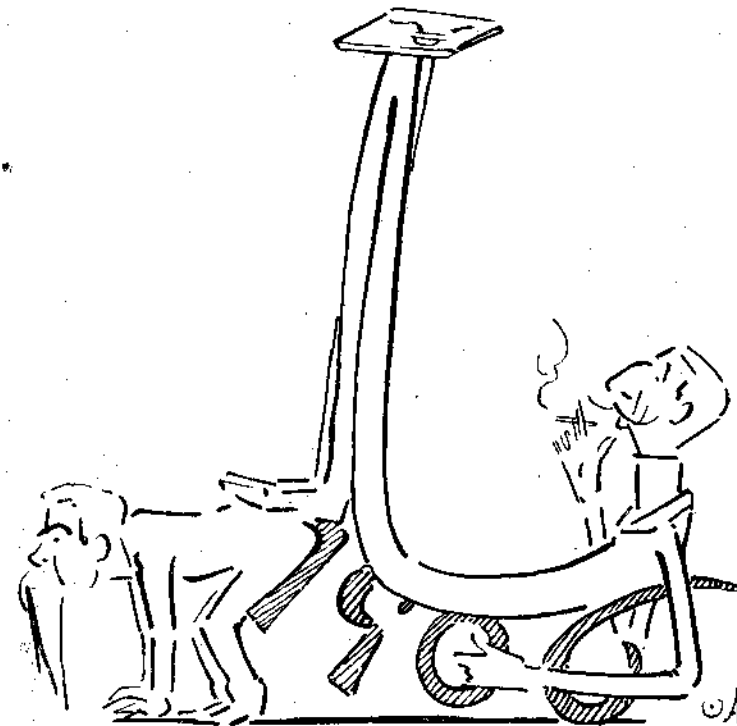
«Ὅσοι ἀναγινώσκουν τὰς ὠραῖας περιγραφὰς τῆς Ἑπτανήσου, μὲ τὰ δάση τῶν πορτοκαλεῶν, τῶν ἐλαιῶνων, τῶν καρποφόρων δένδρων, φθονοῦν τοὺς εὐτυχήσαντας νὰ γεννηθοῦν κάτω ἀπὸ τὸν εὐλογημένον αὐτὸν οὐρανόν. Δὲν γνωρίζουν ὅμως οὐδὲ αὐτὰ τὰ ὠραῖα πράγματα δηλητηριάζονται ἀπὸ τὴν πνοὴν τῆς τυραννίδος καὶ ὁ κάτοικος ἐκεῖνος, ὅστις δὲν ἀσπάζεται τὴν πτέρναν τοῦ κατακτητοῦ, ὑποχρεοῦται νὰ ἐξορισθῇ. . . . Τοιαύτη ἦτο ἡ τύχη τῆς Ζακύνθου διὰ τὴν ἐγεννήθη ὁ Φωσκόλος. Ὁ ποιητὴς δύναται νὰ ψάλλῃ τοὺς ὕμνους του εἰς τοὺς ἐλαιῶνας καὶ τὰ δάση τῶν πορτοκαλεῶν, ἐν τούτοις δὲν ἦσαν τόποι πλέον τυραννοῦμενοι καὶ ἀθλιότεροι ἀπὸ τὰς Ἰονίους νήσους ὑπὸ τὴν Βενετιάν. Ἐδιωκοῦντο ὑπὸ τῆς Βενετικῆς Πολιτείας, ὑπὸ τῶν μισοπροσέμων δηλονότι νόμων. . . . Κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην ἐν Ζακύνθῳ δὲν ὑπῆρχον οἰκοδομήματα, οὔτε ὁδοί, οὔτε δημόσια σχολεῖα. Οἱ ὑπὸ τῆς Βενετίας ἀποστελλόμενοι προβλεπταὶ ἐφρόντιζον πῶς ν' ἀυξήσουν τὸν γλισχρον μισθὸν των μὲ τὰ ἔκτατα κέρδη, τὰ ὅποια τοὺς ἐπέτρεπε νὰ λαμβάνουν ἢ κυβερνησίς των. Τὰ ἐγκλήματα ἦσαν τόσον συχνὰ καὶ ἀτιμώρητα, ὥστε δὲν παρήχθη ἡμέρα χωρὶς νὰ βαφῆ δι' αἵματος. Οἱ εὐγενεῖς διετήρουν μισθόβους, ἐτοιμοὺς εἰς ἐν μόνον σχῆμά των νὰ δολοφονήσουν. . . »¹.

Εἶναι ἀληθὲς ὅτι οἱ χρόνοι ἐκεῖνοι ἦσαν σκοτεινοὶ εἰς τὴν Ἑπτανήσον, ὅχι ὅμως ὡς τοὺς περιγράφει ὁ Πέκκιο, μὲ τόσην ὑπερβολὴν καὶ μὲ τὰ μελανώτερα χρώματα. Εἰλικρινεῖς τῆς ἱστορίας μελετηταὶ πρέπει νὰ ὁμολογήσωμεν ὅτι ἡ Ἑπτανήσος πολλὰ ὠφελήθη παρὰ τῆς Βενετίας. Ἡ τότε κραταιὰ κυρίαρχος τῆς θαλάσσης ἀνέπτυξεν εἰς τὰς Ἰονίους νήσους ἕνα πολιτισμόν, ὅστις διετηρήθη ἐπὶ μακρὸν καὶ μόλις πρὸ τινῶν ἐτῶν ἤρχισε νὰ παρακμάζῃ.

[Ἀκολουθεῖ]

ΜΑΡΙΝΟΣ ΣΙΓΟΥΡΟΣ

¹ Βλέπε: Vita di Ugo Foscolo, scritta da Giuseppe Pecchia. Lugano MDCCCXXXIII, σελ. 15-18. Ὁ βιογράφος οὗτος τοῦ Φωσκόλου, ἂν καὶ ὑπέφερε φίλος προσωπικῶς τοῦ ποιητοῦ, εἶναι ἀνειλικρινῆς συνήθως καὶ οὐχὶ σπανίως στρεβλώνει τὴν ἀλήθειαν.

ΤΟ ΔΕΚΔΕΝΘΗΜΕΡΟΝ

ΜΑΘΗΜΑΤΑ ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΑ ΤΩΝ «ΠΑΝΑΘΗΝΑΙΩΝ»

ΥΠΟ ΤΟΥ ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΟΥ Α. Σ. ΑΡΒΑΝΙΤΟΠΟΥΛΟΥ

Μάθημα Έκτον. — Πραξιτέλης και Δούκιπος

Με τὰ δύο αὐτὰ μεγάλα δνόματα κλείεται ἡ ἀκμή τῆς Ἑλληνικῆς Πλαστικῆς· διότι οἱ δύο οὗτοι καλλιτέχνη ἀνήγαγον εἰς τὸ ἕψιστον σημεῖον ἀκμῆς τὰς σχολὰς τῶν, ὁ μὲν Πραξιτέλης τὴν Ἀττικὴν, ὁ δὲ Δούκιπος τὴν Ἀργεῖοσυκωνίαν, ἀνέπτυξαν ὅλα τὰ ὑπολειπόμενα στοιχεῖα, τὰ ὁποῖα ἀφῆκεν ὁ Φειδίας καὶ ὁ Πολύκλειτος, καὶ ἔβυσαν ὅλα τὰ καλλιτεχνικὰ προβλήματα.

Ὁ Πραξιτέλης κατάγεται ἐκ καλλιτεχνικῆς οἰκογενείας, καὶ κατὰ τὴν νεωτέραν ἔκφρασιν, ἔχει ἐντὸς τοῦ τὸ καλλιτεχνικὸν ἄλγαντον ἐκ κληρονομικότητος. Ἡ δρᾶσις τοῦ κεῖται μεταξὺ 365 καὶ 335 π. Χ., εἶναι δὲ τὸ τέκνον τῆς Τύχης ὁ καλλιτέχνης οὗτος, διότι, ἐκτὸς τοῦ ὅτι ἡ ἀρχαιοῦς ἀναφέρει μὲ θαυμασμόν, ὁ ὁποῖος φθάνει μέχρι ῥομαντικότητος καὶ μυθικῆς ὑπερβολῆς ἐνίοτε, περισοτέρωτα ἔργα αὐτοῦ ἀπὸ κάθε ἄλλον καλλιτέχνην, ἐκτὸς τοῦ ὅτι πλείστα ἀντίγραφα πολυαριθμῶν ἔργων αὐτοῦ ἰδίως ἐσώθησαν μέχρι σήμερον, εὐρέθη καὶ πρωτότυπον ἔργον αὐτοῦ μόνου, βέβαιον καὶ ἀσφαλές, ὁ Ἔρμης τῆς Ὀλυμπίας, εὐθὺς μὲ τὴν ἐνασχῆν τῶν μεγάλων ἀνασκαφῶν τῆς Γερμανικῆς Σχολῆς τῷ 1877· ἀκόμη δὲ καὶ τὸ ὄρατον τοῦτο ἔργον ἠνενοήθη ὑπὸ τῆς Τύχης καὶ εἰς αὐτὴν τὴν πτώσιν του, διότι ὅταν ἔπεσον ἐκαλύφθη ὑπὸ τῆς ἄμμου τοῦ Ἀλφειοῦ, οὗτω δὲ διεσώθη ἀλώβητον τὸ πλείστον τοῦ ἀνω σώματος καὶ ἰδίως ἡ κεφαλή, ἡ ὁποία ὡς ἔδρα τοῦ πνευματικοῦ βίου, μᾶς ἐνδιαφέρει ἑξαιρετικῶς.

Ἡ ἀρχαῖος δὲν ἐθαύμασε τὸν Ἔρμην μόνον, μὲ ὀλίγας λέξεις τοῦ Πανσανίου μᾶς τὸν παρέδωκε: «χρόνος δὲ ὑστερον καὶ ἄλλα ἀνέθεσαν ἐς τὸ Ἡραῖον (ἐνν. Ἡλείου) Ἔρμην λίθον, Διόνυσον δὲ φέρει νήπιον, τέχνη δὲ ἐστὶ Πραξιτέλους». Ἡ περιγραφὴ εἶναι πολὺ ἐκφραστικὴ διὰ τὸν ἀναγνωρίζωμεν, τὸ δὲ «τέχνη» δὲν σημαίνει ἀμφιβολίαν περὶ τοῦ ἀν κατεσκευάσθη πράγματι ὑπὸ τοῦ Πραξιτέλους ὁ Ἔρμης ἄλλ' ὅτι δὲν ἔφερε τὴν ὑπογραφὴν τοῦ καλλιτέχνου, — ἄλλ' ἦτο γνωστὸν ἐκ τῶν ἀρχείων τῆς Ὀλυμπίας καὶ ἐκ παραδόσεως ὡς βέβαιον ἔργον τοῦ Πραξιτέλους.

Ὁ Ἔρμης παρίσταται εἰς ὅλην τὴν ἀκμὴν, τὴν ὀραϊότητα καὶ τὴν εὐγένειαν τῶν μελῶν του, κρατῶν ἑλαφρῶς, καὶ χωρὶς νὰ αἰσθάνεται βᾶρος, τὸν μικρὸν Διόνυσον, τὸν ὁποῖον περιεμάζευσεν κάπου ὁ φιλόπλοπος θεός, ἐγκαταλειμμένον μετὰ τὴν δευτέραν του γέννησιν ἐκ τῆς κνήμης τοῦ Διός, καὶ τὸν φέρει νὰ τὸν παραδώσῃ εἰς τὰς Νύμφας διὰ τὰ περαιτέρω.

Τὸ βᾶδισμά του εἶναι τὸ εἰσαχθέν ὑπὸ τοῦ Πολυκλείτου εἰς τὴν Ἀμαζόνα, καὶ δηλώνει τέρμα κινήσεως, ὡς εἰς ἐκείνην. Ὑπονοεῖται λοιπὸν ὁ Ἔρμης ἐνώπιον τῶν Νυμφῶν, ὄρας τὴν χλαμύδα του ἐπὶ τινος ἔξω στελεχούς, σπριχθῆς ἑλαφρῶς εἰς αὐτὸ καὶ ἐτοιμαζόμενος νὰ παραδώσῃ τὸ παιδίον, τὸ ὁποῖον μὴ θέλον νὰ ἀποσπασθῇ ἀπὸ τὸν καλὸν του προστάτην, τείνει νὰ τὸν περιπτύχῃ εἰς τὸν λαμόν, ἐκτρέφον τὴν εὐγνωμοσύνην καὶ ἀγάπην του· τὸ σῆμα τοῦτο εἶναι πολὺ ὄρατον καὶ φυσικόν, συμβαίνει δὲ πάντοτε εἰς τὰ μικρὰ παιδία, ὅταν τὸ ἀγαπητὸν πρόσωπον, τὸ ὁποῖον τὰ κρατεῖ, θέλει νὰ τὰ παραδώσῃ

Ἔρμης τοῦ Πραξιτέλους. — Ὀλυμπία. — Μαρμάρινον πρωτότυπον.

εἰς τινὰ ἀγνωστον. Δὲν φαίνεται λοιπὸν πιθανὴ ἡ κοινὴ ἰδέα ὅτι ὁ Ἔρμης παίζει μὲ τὸν Διόνυσον, κρατῶν σταφυλὴν ἢ κρόταλον μὲ τὴν δεξιάν, πρὸς τὸ ὁποῖον τείνει τὰς χεῖρας ὁ Διόνυσος· τὸ τοιοῦτον θὰ ἦτο ἀνάξιον τοῦ Πραξιτέλους καὶ τῆς ἐν γένει ἐπιβολῆς καὶ σημασίας τοῦ ἔργου του. Ὁ Ἔρμης πιθανῶς δὲν κρατεῖ τίποτε, ἀλλ' ὑπῆρξε τὴν χεῖρα ὡς σημεῖον συνομιλίας μὲ τὰς Νύμφας.

Τοιοτοτρόπως καὶ ἡ συμμετρία πλουτίζεται, καὶ συγκεντρώνονται αἱ γραμμαὶ εἰς τὴν ἐμπροσθίαν ὄψιν τοῦ Ἔρμου, τὸ δὲ ἐπιβαλλόμενον ἐκ τεχνικῶν λόγων στήριγμα ἔχει ἐσωτερικὴν σχέσιν μὲ τὸ ὅλον ἔργον, ἀποτελοῦν ἀναπόσπαστον μέρος αὐτοῦ. Μία παραβολὴ πρὸς τὴν Εἰρήνην τοῦ Κηφισοδότου, πατρὸς ἢ πρεσβυτέρου ἀδελφοῦ τοῦ Πραξιτέλους, ἡ ὁποία παρίσταται εἰς τὸ αὐτὸ σχῆμα, δεικνύει τὴν ὑπεροχὴν τοῦ Ἔρμου καὶ τὴν εὐφροσύνην καὶ δυνάμειν τοῦ κατασκευάσαντος αὐτόν.

Διότι ἡ Εἰρήνη ἔχει τρόπον τινὰ δύο ἄξονας, ἓνα τὴν κάθετον γραμμὴν τοῦ σώματός της καὶ ἕτερον τὸ σπῆπτρον, εἰς τὸ ὁποῖον ἐστηρίζετο μὲ τὴν δεξιάν· κάμπτει τὸ δεξιὸν σκέλος καὶ εἰσάγει πληθὺν εὐθειῶν μὲ τὸ ἔνδυμα, τὸ δὲ παιδίον κρατεῖ εἰς τὸν ἄερα ὅλα αὐτὰ ἀπομακρόνουν τὰς γραμμὰς πρὸς τὰ ἔξω καὶ δίδουν ἀτονίαν εἰς τὸ ἔργον, ἐν ᾧ εἰς τὸν Ἔρμην πυκνώνονται αἱ γραμμαὶ εἰς τὸν ἓνα καὶ κύριον ἄξονα τοῦ σώματός του καὶ συγκρατοῦν μὲ κολλήν δυνάμειν τὸ ἔργον. Ὡστε ἡ ἐφευρεσις ἐνὸς θέματος δὲν εἶναι

τόσον σημαντικὴ ὅσον ἡ ἐκτέλεσις αὐτοῦ· αὐτὴ ἡ ἰδέα ἐπεκράτει εἰς τὴν ἀρχαιοῦς, καθὼς θὰ ἴδωμεν καὶ εἰς ἄλλα ἔργα.

Μὲ τὰς προϋποθέσεις αὐτὰς ἐννοοῦμεν τὰ νομιζόμενα λάθη εἰς τὸν Ἔρμην, ὅτι τὸ βλέμμα του δὲν διευθύνεται κατ' εὐθείαν εἰς τὸν Διόνυσον, ὅτι τὸ παιδίον παρεστάθη ὑπερβολικῶς μικρότατον, ὅτι καὶ μ' ὅλα ταῦτα ἡ ἔκφρασις του ἀρμόζει εἰς πολὺ ἀνωτέραν ἡλικίαν καὶ ὅτι δὲν ἔχει ἐπεξεργασθῆ καλῶς οὔτε αὐτὸς ὅλος, οὔτε ὁ Ἔρμης εἰς τὰ δρισθεν.

Αὐτὰ δὲν εἶναι λάθη ἀλλ' ἔγιναν ἐπιτήδες ὑπὸ τοῦ καλλιτέχνου· ἡ διεύθυνσις τοῦ βλέμματος παρατηρεῖται ὁμοίως καὶ εἰς ἄλλα ἔργα τοῦ Πραξιτέλους, ἰδίως εἰς τὸν Σαυροκτόνον καὶ τὸν Σάτυρον, ἔχει δὲ λόγον τὴν συγκέντρωσιν ἐκείνην τῶν γραμμῶν, περὶ τῆς ὁποίας εἶπομεν. Ὁ Διόνυσος ἀν παρίστατο μὲ φυσικὴν ἀναλογίαν, ὅπως ὁ Πλούτος εἰς τὴν Εἰρήνην, καὶ μὲ φυσικὴν ἔκφρασιν, καὶ καλῶς ἐπεξεργασμένος, θὰ ἔβλαπτε τὴν σύνθεσιν διὰ τῆς συγχύσεως τῶν γραμμῶν ἐκ τοῦ βάρους καὶ μεγέθους του, θὰ διεσπᾶτο δὲ εἰς δύο σημεῖα ἡ ἐντύπωσις τοῦ θεατοῦ, ὅπως ὅλα ταῦτα συμβαίνουν εἰς τὴν σύνθεσιν τοῦ Κηφισοδότου, πρὸς βλάβην τοῦ ἔργου. Ἐπειτα ὁ Διόνυσος μολοντὶ νήπιον, δὲν παύει ἀπὸ τοῦ νὰ εἶναι θεός· πρέπει λοι-

Εἰρήνη τοῦ Κηφισοδότου. — Μόναχον — Μαρμάρινον ἀντίγραφον.

πὸν νὰ ἔχη ἔκφρασιν ὄχι κοινοῦ βρόφους. Καὶ ἡ ἀμέλεια τῆς ἐπεξεργασίας τῶν νότων τοῦ Ἔρμου ἔγινεν ἐπιτήδες, καὶ δεικνύει ὅτι ὁ καλλιτέχνης ὑπολόγισε μόνον τὴν ἐμπροσθίαν ὄψιν, καὶ τὰς πλαγίας μολίς, ὅτι ἄρα τὸ ἔργον του πρέπει νὰ βλέπεται κατενώπιον, ὅπως καὶ οἱ θεοὶ ἐμφανίζονται βεβαίως κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον εἰς τοὺς ἀνθρώπους, ὅταν ἐμφανίζονται, ἡ πιστεύεται ὅτι ἐμφανίζονται. — Δὲν ἔχει λοιπὸν λάθη ὁ Ἔρμης, ὁ δὲ Διόνυσος καλλιτεχνικῶς εἶναι πάρεργον, τρόπον τινὰ σύμβολον τοῦ Ἔρμου, ὅπως τὸ κηρύκειον. Ὑπὸ ἔποψιν ἐννοίας ἡ σύνθεσις αὐτῆ εἶνε ἐξόχως ἀξιοθαύμαστος καὶ ἐκφραστικὴ: Τὸ ἔργον εἶναι βεβαίως ἀνάθημα τῶν Ἡλείων, ὅταν τῷ 343 π. Χ. μὲ τὴν βοήθειαν τῶν Ἀρκάδων ὁ λαὸς κατέλασε τὴν ὀλιγαρχίαν καὶ ἴδρυσεν ἐκ νέου τὴν δημοκρατίαν· ἰδοὺ λοιπὸν οἱ Ἀρκάδες ὑπὸ τὸν τύπον τοῦ μεγάλου θεοῦ τῶν Ἐρμου, περιθάλλοντες τὸν ἐγκαταλειφθέντα λαὸν τῶν Ἡλείων, ὑπὸ τύπον τοῦ ἐπίσης πολιοῦχου θεοῦ τῶν Διονύσου, καὶ οἱ δεῦτεροι εὐγνωμονοῦντες τοὺς πρώτους.

Ὡς πρὸς τὴν ἐκτέλεσιν ὁ Ἔρμης εἶναι τὸ ἀριστον ἐξ ὅλων τῶν ἀπανταχοῦ τοῦ κόσμου διασωθέντων μέγχι σήμερον ἔργων ἐκ τῆς ἀρχαιοῦς. Ἀκριβῶς ὁ Πραξιτέλης ἐφημιζετο ὡς δαμαστής τοῦ μαρμάρου καὶ διὰ τοῦ Ἔρμου πεῖθομεθα περὶ τοῦτο. Ὁ ἀνδριᾶς κατεσκευάσθη ἀπὸ Πάριον μάρμαρον πρώτης ποιότητος καὶ ὅλα αἱ τεχνικαὶ ἐπίνοιαι ἔχουν ἐφαρμοσθῆ ἐπάνω του: ἡ λειότης καὶ τὸ κρεατῶδες χροῖμα δεικνύουν ὅτι ἔχει ὑποστῆ ἔγκανσιν καὶ ἑλαφρὸν χρωματισμόν, ἔχνη χρώματος ἐπὶ τῆς κόμης διασπᾶται δεικνύουν ὅτι εἶχε βαρῆ δι' ἐγκαύσεως, ὅπως καὶ οἱ ἱμάντες τῶν πεδίων εἶχον ἐπιχρυσωθῆ ὁμοίως, διότι ἐσώθησαν ἔχνη τῆς ἐπιχρυσώσεως. Ταῦτα πείθουν ὅτι ἡ ἀρχαία παράδοσις περὶ Πραξιτέλους εἶναι ἀληθής: ὁ καλλιτέχνης δηλ. λέγεται ὅτι ἐκείνα τῶν ἔργων του ἐθεώρει τέλεια, ὅσα ὁ ζωγράφος Νικίας ἔβαρε καὶ ἐνέκαυε. Διὰ τοῦτο ὁ Ἔρμης πρέπει νὰ θεωρηθῆ ἔργον τῆς ὀριμωτάτης δρᾶσεως τοῦ Πραξιτέλους· μᾶς δεικνύει δὲ πόσον μακρὰν εὐρισκόμεθα ἀπὸ τοῦ νὰ ἐννοήσωμεν μὲ τὰ ἀντίγραφα τὴν ἀληθινὴν ἀρχαίαν τέχνην.

Τέλος ὡς πρὸς τὴν ἔκφρασιν ἔχει ἐπιτήδες ὁ Ἔρμης τὸ κοικίλον, τὸ περίπλοκον, τὸ διάφορον ἐκ τῶν τριῶν ἀπόψεων, ἐκ τῶν ἐμπροσθεν καὶ ἀπὸ τὰ πλάγια τοιαύτη δὲ ἀκριβῶς ἦτο ἡ φύσις τοῦ θεοῦ ἐκείνου εἰς τὴν ἐντύπωσιν τῶν Ἑλλήνων, οἱ ὁποῖοι τὸν εἶχον ὑπὸ τὰς ποικιλότητας τῶν ἰδιοτήτων καὶ τὸν ἐθεώρουν ὡς τὸν κατ' ἐξοχὴν φιλόπλοκον θεόν, καταδεικτικόν, συνδεδεμένον στενωτέρω ἀπὸ πάντα ἄλλον μὲ τοὺς ἀνθρώπους. Ἰδίως κυριαρχεῖ εἰς τὴν ἔκφρασιν ἡ θεία καὶ οὐράνιος εὐγένεια, τὸ ὑψηλόν, τὸ ὑπεράνθρωπον, τὸ συμπαθές καὶ γλυκὺ, τὸ ἀφελές καὶ εὐπροσήγορον, ἀκόμη δὲ τὸ σκεπτικόν καὶ ἑλαφρῶς εἰρωνικὸν διακρίνεται εἰς τὴν φυσιογνωμίαν τοῦ γνωρίζοντος τὰ πάντα θεοῦ, τοῦ μὴ ἀποροῦντος διὰ τίποτε συμβαῖνον εἰς τὸν κόσμον.

Ὑπάρχει δηλ. εἰς τὸν Ἔρμην ὅτι εἶπομεν διὰ τὰ ἔργα τοῦ Φειδίου, τὰ ὁποῖα ἔχον ὅλας τὰς γενικὰς καὶ εἰδικὰς ἰδιότητας ἐνὸς θεοῦ· μόνον ὅτι ὁ Πραξιτέλης δὲν ἐνίσχυει τὸν ἀρχαῖον ἐκείνον ἰδεαλισμόν, ἀλλὰ φέρει τοὺς θεοὺς του εἰς σημεῖον τοῦ νὰ ἐννοῶνται ὑπὸ τῶν ἀνθρώπων, χωρὶς νὰ χάνουν ἢ νὰ ἐκπίπτουν ἀπὸ τὴν θέσιν των. Αὐτὸ ἐπεχείρησεν εἰς τὴν ἐν κήποις Ἀφροδίτην ὁ Ἀλκαμένης καὶ ἐπέτυχεν ὄχι ὀλίγον. τὸ ἴδιον δὲ ἐπέδειξεν ἐμφαντικῶς καὶ ἀνυπερβλήτως ὁ Πραξιτέλης εἰς τὸ ἀριστοῦργημα του, τὴν Κνιδίαν Ἀφροδίτην.

Ἡ Κνιδία ἀποτελεῖ τὸ τέλος τῆς ἐξελίξεως πρὸς ἀπόδοσιν τοῦ τελείου γυναικείου σώματος ἡ ἐργασία αὐτὴ ἀπασχολεῖ ἐπὶ 200 καὶ πλέον ἔτη τὴν Ἀττικὴν Σχολὴν ὡς κύριον ἔργον τῆς ὁ Φειδίας ὑπέδειξε διὰ

Σάτυρος αναπαυόμενος του Πραξιτέλους. — Τρίπολις της Αρκαδίας. — Μαρμάρινον αντίγραφο.

πολλών έργων την δόδον, και τοῦτο βλέπομεν εἰς τὰς Μοῖρας και ἄλλα γυναικεία ἀγάλματα τοῦ Παρθενώ- νου, τοῦτο δὲ εἰς τὰς ὁραίας Νηρηίδας τοῦ Βρετανι- κοῦ Μουσείου, ἐκ Λυκίας προερχομένης, τοῦτο και εἰς τὴν Νίκην τοῦ Παιωνίου τοῦ Μουσείου τῆς Ὀλυμ- πίας, ἡ ὁποία εἶναι ποιητικὸν και πολὺ τολμηρὸν ἔρ- γον. ἀφ' οὗ παρεστάθη εἰς τὰ ὕψη λιταμένη μορφή· ἐξαεῖται δὲ ἡ Νίκη αὕτη ἐκ τύπων φειδιακῶν μετα- πλασθέντων, ἀλλὰ δὲν δεικνύει διὰ τὴν πρόδον πρὸς λύσιν τοῦ ζητήματος ἐκείνου σταθμὸν ὅπως ἡ ἐν κή- ποις τοῦ Ἀλαμένου· εἶναι ἔργον καθ' ἑαυτὸ ὁραῖον και εὐφρυνὲς και οὐδὲν πλέον.

Μετ' αὐτὴν ἐργάζονται οἱ Ἀθηναῖοι περαιτέρω και παριστάου ἡμίγυμον τὴν Ἀφροδίτην τοιαῦτα ἔργα ὑπάρχοντα πολλά, ἐξέχει ὁμοίως ἡ περιφημὸς Ἀφροδίτη τῆς Μήλου ἐν Λούβρῳ, ἔργον ἐκτάκτου δυνάμεως εἰς τὴν εὐγένειαν τῆς ἐργασίας και εἰς τὴν ἀπόδοσιν τῆς φυσιογνωμίας· εἶναι προγενεστέρη κατὰ 10 20 ἔτη τῆς Κνιδίας και δὲν ἔχει πραξιτέλειον χαρακτηρὰ· ἰδίως ἐλλείπει τὸ ἀπλοῦν ἐκεῖνο και ἀφελές, τὸ ὁποῖον τόσην γλυκύτητα δίδει εἰς τὰ ἔργα τοῦ Πραξιτέλου· ἀντ' αὐτοῦ ἔχει ἡ Ἀφροδίτη τῆς Μήλου τὸ σοβαρὸν, τὸ ὑψηλὸν και ἐπιβάλλον, τὴν πλήρη δυνάμειν και μεγαλοπρεπείαν ἰδανικότητα, φυσιογνωμίαν ἐν γένει θεᾶς, ἡ ὁποία δεικνύει περιφρόνησιν πρὸς πᾶν ὅ,τι δὲν εἶναι ὁραῖον και δὲν ἀνάγεται εἰς τὸν ἑαυτὸν της. Τοιαῦτα ἐν γένει χαρακτηριστικὰ προσεγγίζον πολὺ εἰς τὸ ὕψος τοῦ Σκόπα, και ἴσως ἐκείνου ἢ τῆς Σχο- λῆς τῶν ἔργων εἶναι ἡ Ἀφροδίτη τῆς Μήλου.

Ἀλλὰ και ὁ Πραξιτέλης παρέστησεν ἡμίγυμον Ἀφροδίτην, τῆς ὁποίας ἔχομεν ἀντίγραφα, ἰδίως τὴν ὁραῖαν και νεαρὰν Ἀφροδίτην Arles τοῦ Λούβρου.

Τὸ ἀριστούργημα ὁμοίως τοῦ Πραξιτέλου εἶναι ἡ ὀλόγιμος Κνιδία τὴν ὁποίαν ἠγόρασαν ὑποθηκεύσαν- τες πᾶσαν τὴν δημοσίαν και ἰδιωτικὴν περιουσίαν τῶν οἱ Κνιδιοί. τὴν ἔστησαν ἐντὸς ναοῦ ἀνοικτοῦ και ἀπὸ τὰ τέσσαρα μέρη, προσεῖλκυσαν πλῆθος θαυμα- σίων ἄνθρωπων, και τὴν ἀπετύπωσαν εἰς τὰ νομίσματά των. Τὸ ἀγαλμα ἀφῆρσεν ὁ Μ. Κωνσταντῖνος, κοσμή- σασ με αὐτὸ τὴν Κωνσταντινούπολιν, ὅπου κατόπιν εἰς τινα πυρκαϊὰν ἐκάη. Ἀριστον ἀντίγραφον εἶναι τὸ ἐν Βατικανῷ, τὸ ὁποῖον ἐκάλυψαν οἱ ἱερεῖς με ἀργαῖον ἔνδυμα ἐκ κασιτέρου διὰ τὸ ἀσκανδαλίον, και ἐξο- χος κεφαλή ἐν Βερολίῳ.

Ἡ θεὰ παρίσταται ὀλίγον πρὸ τοῦ λουτροῦ, ὅταν ἀφῆρσεν ἐντελῶς και τὸ τελευταῖον ἔνδυμα, τὸ ὁποῖον ἀποθέτει ἐπὶ τινος ὑδρίας· τοιοῦτοτρόπως δημιουργεῖ ὁ εὐφρυνὲς καλλιτέχνης στήριγμα τεχνικῶς, τὸ ὁποῖον, ὅπως εἰς τὸν Ἑρμῆν, ἔχει ἐσωτερικὴν σχέσιν πρὸς τὸ ὅλον ἔργον. Ἡ δεξιὰ χεὶρ τῆς θεᾶς εὐρίσκειται πρὸ τοῦ μέσου τοῦ σώματος ὡς ἐξ ἐνστικτοῦ, οὐχὶ ἐξ αἰδη- μούσης, διότι και ἡ φυσιογνωμία τῆς οὐδεμίαν ἀνη- συχίαν φανεράνει, και ὑπολογίζεται μόνη ἐκεῖ, ὅπου ὑποτίθεται ὅτι δὲν τὴν βλέπει κανεὶς. Τὸ βλέμμα ἀπλοῦν, χαριέν, ὄνειροπόλον, διευθύνεται πρὸς τὸ ἄπειρον, ἡ δὲ τελειότης τοῦ σώματος παρουσιάζεται με ὅλην τὴν αἰγλήν και ἀλήθειαν τῆς γυμνότητος, ἐν ᾧ ἡ φυσιογνωμία διατηρεῖ τὴν σεμνότητα, τὴν με- γαλοπρεπείαν και τὸ ὕψος τῆς θεᾶς.

Μετ' αὐτὴν Κνιδίαν ὁ Πραξιτέλης οὐτε νὰ διδάξῃ ἐπι- χειρεῖ, ὅπως ὁ Φειδίας, ὁ Πολύκλειτος και ὁ Σκό- πας με τὰ ἔργα των. οὐτε νὰ ἐξυπνίσῃ τὰ ζωικά ἐν- στικτικὰ τοῦ θεατοῦ. Δίδει μόνον τὸ ὁραῖον ὡς ὁραῖον, και ὁ θεατὴς εἶναι εὐτυχὴς νὰ βλέπῃ ἀπλήστως τὴν ὁραϊότητα αὐτὴν και μόνη· ἀφ' οὗ δὲ εἶναι τι τε- λείως ὁραῖον, ἔχει κατὰ τὸν Πραξιτέλην και ὅλας τὰς ἄλλας ιδιότητας· ἔπειτα ἡ θεὰ τοῦ κάλλους· τί ἄλλο χωρὶς κτηρικῶν ἔπρεπε νὰ ἔχη, εἰμὴ τέλειον καθ' ὅλα και ὁραῖον καθ' ὅλα σώμα, ἀπλήν, ἀφελή, σεμνὴν και ἀγαθὴν φυσιογνωμίαν; ἄνευ τῶν τελευταίων ιδιοτη- τῶν θὰ ἦτο ὄχι τέλειον τὸ κάλλος της.

Εἶναι εὐνόητον πόσον διεφθέρησεν τὸ ἔργοστασιον τοῦ Πραξιτέλου μετ' αὐτὴν Κνιδίαν, ἐν ἐκ τῶν τελευ- ταίων ἔργων τοῦ καλλιτέχνου· πλείστα παραγγελία δι' Ἀφροδίτας ἀνετίθεντο κατόπιν εἰς αὐτὸ, διευθυ- νόμενον ἀπὸ τοὺς υἱοὺς του Κηφισόδοτον και Τιμαρχον. Οὗτοι και ἄλλοι μεταπλαστοὶ τοῦ Πραξιτέλου παρέ- στησαν κατὰ ποικίλους τρόπους τὴν γυμνὴν Ἀφροδί- την, πρὸ τοῦ λουτροῦ ἐπίσης, ὕστερον ἀπ' αὐτὸ σπογ- γίζουσαν τὴν κόμην, ἡ κατοπτρίζομένην, ἡ ἀπλῶς γυ- μνὴν με σχῆμα αἰδημοσύνης (Venus pudica, αἰδήμων Ἀφροδίτη), ὡς εἶναι ἡ τοῦ Καπιτωλίου και τῆς Φλω- ρεντίας και ἐν γένει δὲν ἀφῆσαν λεπτομέρειαν τοῦ κομμωτηρίου και τοῦ ἰδιαίτερου κοιτῶνος τῆς θεᾶς ἀνεκμετάλλευτον· ὅλα ὁμοίως τὰ ἔργα αὐτὰ δεικνύουν ὅτι ἡ μεγάλη και εὐγενής, ἡ χαριέσσα και σεμνὴ χεὶρ τοῦ Πραξιτέλου εἶναι πολὺ μακρὰν.

Ἐκ τῶν ἄλλων θαυμασθέντων ὑπὸ τῆς ἀρχαιότητος ἔργων τοῦ καλλιτέχνου ἐσώθησαν ἀντίγραφα τοῦ χα- ριστικῶν Σαυροκτόνου Ἀπόλλωνος, νεανικωτάτου πα- ρασταθέντος, με ὅλην τὴν ἐλαστικότητα τοῦ κορμοῦ και τὴν δροσερότητα τῶν μελῶν ἐν Ἑλλάδι μόνον ἓνα κορμὸν ἔχομεν ἐξ ἀντιγράφου τοῦ Σαυροκτόνου, ἀνακαλυφθέντα ὑπὸ τοῦ κ. Ἀρβανιτοπούλου και ἀνα- κοινωθέντα εἰς τὸ Α'. Διεθνές Ἀρχαιολογικὸν Συνέ- δριον. Ἐπίσης πλείστα ἀντίγραφα ἐσώθησαν τοῦ ἀνα- παυομένου Σατύρου, ὁ ὁποῖος διὰ τὴν ὁραϊότητα και ἀφέλειαν τοῦ ἀπολαύοντος ἀπλῶς τὴν ζωὴν ὄντος, ὀνομάσθη περιβόητος (peribōthos) και ἄλλου χαρι- εσταίου Σατύρου διδοῦτος ἐκπωμα, ἡτοι κερνάωντος τὸν Διόνυσον, ὑπάρχοντα πολλά ἀντίγραφα· τούτων τὸ στόμα και οἱ ἀμυγδαλωτοὶ ὀφθαλμοὶ εἶναι ἐκτάκτως ὁραῖα, ὅπως και εἰς τὴν Ἀρτεμιὶν τῶν Γαβίων ἐν Λούβρῳ,

ΦΙΛΟΣΟΦΙΚΗ ΖΩΗ

Ἐξ ἀφορμῆς τῶν «Μικτῶν Σελίδων» τοῦ κ. Σπυρ. Π. Λάμπρου — Θελῆ Γράμματ' ἀπὸ τὰ βουνά. II. Ἀραβαντινοῦ, Μονογραφία περὶ Κουτσοβλάχων.

Ἡ νέα ἑλληνικὴ λογοτεχνία, τῆς ὁποίας τὸ γλωσ- σικὸν ὄργανον εἶναι ἡ καθαρεύουσα, δὲν χρειά- ζεται πολλὴ φιλοσοφία διὰ νὰ νοηθῆ ὅτι εἶναι ἡ νό- μμος κληρονόμος τῆς βυζαντινῆς λογοτεχνίας· ταύτης τὴν παράδοσιν πιστῶς ἀκωσθήποτε συνεχίζει· Ὅσον και ἂν παρίσταται ἀπελλαγμένη πολλῶν δεσμῶν, ἀπὸ τῶν ὁποίων δὲν ἠδύνατο νὰ ἀπαλλαγθῆ ἡ σεβασμία τῆς μήτρης, ὅσον και ἂν ἐπικοινωνεῖ πρὸς τὸν μέγαν συγχρονον εὐρωπαϊκὸν πολιτισμὸν, τὰ σημαντικώτατα γνωρίσματά της, προτερήματα και ἐλαττώματα, κοινὰ τὰ ἔχει πρὸς ἐκείνην· παρ' ὅλας δὲ τὰς τυχόν ἀρετὰς αὐτῆς, κοινὴν τὴν νοσηρὰν ἀρχαιολατρείαν, ἐξ οὗ κρατεῖται ξένη πρὸς τὴν δημῶδη συνείδησιν, ζῆ μα- κρὰν τῶν ζωοπαρόχων ἀγκάλων τῆς Φύσεως, και ὁμοιάζει, ὡς και ἡ γεννήσασα, κατὰ τὴν ῥῆσιν περι- φήμου βυζαντινολόγου, «μᾶλλον πρὸς ἐπιμελῶς διε- σκευασμένην μοῦσαν ἢ πρὸς ἔμφυτον ὄργανισμὸν».

Ἄλλ' ὅπως ἀπὸ τινος χρόνου, διὰ τῶν ἐρευθῶν και τῶν μελετῶν σοφῶν φιλολόγων ἐν τῇ Δύσει, πᾶν ὅ,τι βυζαντινὸν δὲν εἶναι διὰ τοῦτο προϊόν παρακμῆς, δὲν εἶναι διὰ τοῦτο ἄξιον καταφρονήσεως, ὡς ἐπιπολαίως ἄλλοτ' ἐπιστεῦετο, ἀλλ' ὑπάρχοντα φάσεις και ἐποχαι, ἐν τῇ βυζαντινῇ ἱστορίᾳ και τῆς λογοτεχνίας και τῆς καλλιτεχνίας, ἀκμῆς και σπουδαιότητος και σοφίας και πνοῆς, ἀξίαι πάσης προσοχῆς και ἐκτιμήσεως, — ἀπαράλλακτα συμβαίνει τοῦτο και εἰς τὴν ἐξέλιξιν τῆς νέας ἑλληνικῆς λογοτεχνίας, εἰς ὅλα τὰ εἶδη τοῦ κα- θαρευόντος λόγου, και εἰς αὐτὴν τὴν ποίησιν, τολμῶ νὰ εἶπω: (φθάνει νὰ μὴ θελήσῃ τις ἀφρόνως νὰ τὴν συγκρίνῃ πρὸς τὴν δημοτικὴν ποίησιν, εἴτε τῶν δημο- τικῶν τραγουδιῶν μας, εἴτε τὴν ποίησιν τοῦ Σολωμοῦ και τῶν πάσης ἀποχρόνων σολωμικῶν, παλαιῶν και νέων).

Ἡ ὁμοίότης ἀναδεικνύεται, ἐν ταῖς λεπτομέρειαις, και εἰς ἄλλο τι. Ὁ Κρονιμάχερ λέγει ὅτι «κατὰ τοὺς βυζαντινοὺς χρόνους ἡ ἱστοριογραφία ὑπερτερεῖ πάντα τὰ ἄλλα εἶδη τοῦ λόγου κατὰ τὴν σημασίαν και τὸν πλοῦτον αὐτῆς». Καὶ στοχαζόμεθα ὅτι οὐδὲν ἄλλο εἶ-δος λόγου, ἀφ' ὅτου συνετήχθημεν εἰς βασιλείον, ἐπέ- φερε παρ' ἡμῖν ἄδρους και εὐχύμους καρπούς, ὡς ἡ ἱστοριογραφία Ἡ περιέργεια, τὸ σέβας, ὁ ἔρωσ πρὸς τὰ παρελθόντα, ἡ μελέτη και ἡ γνώσις τῆς πατρίου ἱστορίας, ὅσον και ἂν δὲν ὑπῆρξαν παρ' ἡμῖν, ὡς ἔπρεπε νὰ εἶναι, κέντρα πρὸς ἐνέργειαν, και ἀπετηροῖαι πρὸς τὸν ἀγῶνα διὰ τὴν δημιουργίαν τοῦ παρόντος, πολὺ δὲ περισσότερον ὑπῆρξαν ἀφορμαὶ πρὸς αὐτάρχη με- γαλαυχήματα και πρὸς ἀνακήρυξιν τῆς πατραγαθίας, ὡς μέσου και σκοποῦ τῆς ἐθνικῆς ζωῆς, οὐχ' ἦττον ἐχρησίμευσαν, και οὕτω, πρὸς διαφύλαξιν και πρὸς ἐνίσχυσιν τῆς ἐθνικῆς συνειδήσεως. Καὶ ἂν ποτε αὕτη φθῶσι εἰς ἐπιθυμητὸν τι τέρμα, εἰς οἷδεν ἂν εἰς ἐκ τῶν κυριωτέρων παραγόντων τῆς εἰς τὸ ἰδεώδες τοῦτο προσεγγίσεως δὲν μέλλει νὰ εἶναι τὸ ἔργον, πρὸς ἀνύ- ψωσιν τοῦ ὁποῖου μοχθοῦσαν ἀπὸ ἐτῶν ἤδη, δεινοὶ ὑποφῆται και ταπεινοὶ ἐργᾶται τῆς Κλεισῆς, Σάθαι και Ζαμπέλιοι, Παπαρηγόπουλοι και Ρωμανοί, Κα- ρολίδαί και Μουστοξύδαί, Νερούτσου και Μηλιαράκη-δες, διὰ νὰ περιορισθῶν εἰς τὰ οικειώτερα πρὸς τὴν μνήμην μου ὀνόματα και τὴν στιγμήν ταύτην, τό- σοι και τόσοι ζητητικοὶ και χαλκέντεροι συγγραφεῖς και συρραφεῖς ὀγκωδῶν τόμων ἢ δολιγοσελίδων οὐ- σιαστικῶν πραγματειῶν, ἐπιστήμονες ἢ ἐρασιτέχνη, πάντες τὸ κατὰ δύναμιν συνεισφέροντες πρὸς προ- αγωγὴν τῶν ἱστορικῶν μελετῶν. Τὴν τοιαύτην «προ- αγωγὴν» ἀπεκάλεσε μίαν τῶν δύο ἀγκυρῶν τοῦ ἐθνικοῦ

Νίκη τοῦ Παιωνίου. — Ὀλυμπία — Πραξιτέλιον μαρμάρινον — συμπληρωμένον.

μεγαλείου (ή «στρατιωτική οργάνωσις» είναι ή άλλη άγκυρα) δ καθηγητής Σπυρίδων Λάμπρος· ο κ. Λάμπρος, ούτινος λαμπρώς ή φυσιογνωμία διακρίνεται, ίδια μεταξυ των συγχρόνων ήμών ιστοριοδιφών, καθ' όλον μεταξύ των Έλλήνων λογίων, οίτινες γράφουσι και λέγουσι και δρώσι.

Πόσον πολυμοχίδης ή διάνοια και πόσον πολυκάμαντος ή ενέργεια αυτού! Ο τελευταίως ιδών το φως ύπεροπτακισσοσέλιδος τόμος του, αί «Μικταί Σελίδες», ενφ' τώσιν ύαρέτως αναδιφώνται και τόσον άπόνως αναγινώσκονται, μαρτυροῦσιν άφ' έτέρου και άπται πόσον δυσκολοκατόρθωτον πράγμα είναι άκριβής δι' άλλων άνάλυσις του περιεχομένου τούτου βιβλίου, πλήρης διά βραχέων χαρκτηρισμός άνθρώπου και συγγραφέως, οίος ο κ. Λάμπρος. Το γένος του ηηγάζει, άν δέν άπατάμαι, άπό τό Συρράκων της Ήπειρου ή καταγωγή του κουτσοβλαχική, και μόνη ίσανή να έμφανισθή πρό των ρουμανικών αξιώσεων ως κεφαλή Μεδοῦσης· παιδίον άνετρόφη εις την Κέρκυραν, νέος έξησεν εις τās Αθήνας· συνεληρώσε τās σπουδάς του εις την Ήσπερίαν. Κατέπη την κόριν βιβλιοθηκών της Γερμανίας, της Γαλιίας, της Αγγλίας, του Αγίου Όρους, κύπτων πρό μεσαιωνικών παπύρων και κωδικών. Εις τό Πανεπιστήμιον άκάματος καθηγητής. Εις τόν «Παρισσον» λιγύς άγορητής. Κατά την πρώτην του νεότητα έχημάτισε ποιητής, άλλίγον παπαρηγοπουλικός και περισσότερον ραγκαβικός· όμως οι τελευταίοι του στίχοι, δείγμα τούτο πνευματικής ευστροφίας, είναι συνθεταίμενοι εις γλώσσαν δημοτικήν. Μετ' επιστάσις πάντοτε, ει και κάποτε μετά τινος σπουδής, μεταφραστής του Κουρτίου, του Βερτολίνη, του Γρηγοροβίου, και εις τών στύλων της Μαρασείου Βιβλιοθήκης. Έκτάκτως γλωσσομαθής, και πλατεία γέφυρα έπικοινωνίας των εκ της άλλουδαπής λογίων και επιστημόνων πρός τά ελληνικά πράγματα, άν δχι πρός τό άρτιον αυτών σύνολον, αλλά πρός ώρισμένας αυτών όψεις (υπάρχουν φεῦ! έδώ και πράγματα σημαίνοντα, άλλ' άκόμη τόσον παρεγνωρισμένα, τόσον παραμερισμένα ...) ώστε εύλόγως ξένος τις ήκούσθη ποτέ ανακράζων: «Εις μόνος Λάμπρος υπάσχει εις την Ελλάδα!» Δογοτέχνης ιστοριογράφος εις την πολυτόμον Έλληνικήν Ιστορίαν του άπό των αρχαιοτάτων χρόνων μέχρι των ήμερών ήμών, γνώστης έρευνήτης εις τόν «Νέον Έλληνομνημόνα», τό περιοδικόν που μόνος συντάσσει και εκδίδει, ως αξίος διάδοχος του Μουστοξύδη, φιλόλογος έν ταύτῳ και επιστήμων εις τό άλλο πολύτομον και πιθανώτατα, πολύτιμον σύγγραμμα περί του «Δεσποτάτου της Ήπειρου», τό άνέκδοτον άόμη, και άκόμη ήμιτελής.

Τέλειον δείγμα της πολυκαμάντου διανοίας του και πολυποικίλου ιστοριοδιφικής εργασίας του μάς παρέχουσι αί «Μικταί Σελίδες», συλλογή λόγων, επιστολών και μελετών, ών ουκ έστιν αριθμός, οίονει δεύτερος τόμος και άναγκαίον συμπλήρωμα των πρό τετραετίας εκδοθέντων «Δόγων και άδθρων» του αυτού, είδος τι εγκυκλοπαιδείας έν ταύτῳ και άνθολογίας. Εξ οδ παρέχεται ζωηρά, πλήρης ιδέα του κύκλου των γνώσεων, εις τās όποιας έντροφῆ, του εῦρους των θεμάτων τά όποια άναπτύσσει ή και άπλάως μόνον έξεργείει πρό ήμών έγγιζόν ο κ. Λάμπρος. Λέγει κάπου ότι «τό μέγα πρόβλημα του ιστοριογράφου είναι ή άθάνατος ψυχή». Περί την ψυχήν ταύτην ό συγγραφεύς των «Μικτών Σελίδων» περιπτται, ως ψυχή της Ιστορίας καλλιχρως. Από των σπουδαιωτάτων υποθέσεων, ως αί άνακινούμεναι έν ταις επιστολαίς περί των δύο διεθνών συνεδρίων των άνατολιστών και του ιστορικού, μέχρι των ίλαρωμάτων, ως τά περί της «δεσποινίδος Όμήρου» και άπό του προϊστορικού άνθρώπου μέχρι του ίωβελιού του κ. Αγγέλου Βλάχου.

Ο κ. Λάμπρος είναι εις εκ των έπισημοτάτων και

περιεργωτάτων έν ταύτῳ αντιπροσώπων της καθαρευούσης καλλιπεσίας. Η καθαρεύουσα του κ. Λάμπρου, και γράφοντος και ήμιλούντος, είναι, ως όλον, τε άκραφώνης, άρέσκειται εις τά σπάνια δνόματα, και άποφευγει τά μίγματα· τό έπιτηδευμένον και τό περίτεχνον άποτελοῦσι προσφιλέστατα και άναπόσπαστα στοιχεία της· άλλά και τεχνητή και έξεζητημένη, ενέχει, ουκ οίδα τι τό ελαστικόν και μεταξίνον και κάποτε άπλάως γλαφυρόν και πάντοτε έλκυστικόν, διά τά ότα εκείνων πρό πάντων οι όποιοι καιφοί άκόμη μένουσι εις την στρογγύλην μουσικήν του λόγου του άναβλύζοντος άπό την πηγήν της ζωής. Αλλ' ό κ. Λάμπρος τόσον άπόνως, και τόσον προχειρώς και τόσον άνέτως ήμιλεί και γράφει την καθαρεύουσαν, ώστε θα έλεγε τις ότι είναι αυτή ή φυσική του γλώσσα. Διά τόν κ. Λάμπρον γλωσσικόν ζήτημα δέν υπάσχει Απαξ μόνον εις τόν μνημόσονον περί Κρυστάλλη λόγον έδιξε τό θέμα τούτο, έν πνεύματι άπολύτου άνεξίθηρακείας και άπαξ μόνον εις τόν πρόλογον, τόν όποιον γαλλιστι προέταξε της έν Παρισίους εκδόσεως των μεσαιωνικών ελληνικών ποιημάτων, και όστας είναι ή καλλίστη εισφορά πρός διαφώτισιν των πηγών της νέας ήμών ποιήσεως, εκήρυξε — δίχως ίσως καλά-καλά να τό στοχασθή — την θαυματουργόν επενέργειαν της δημοτικής γλώσσης, εύθύς ως άπέροψεν αυτή την δουλικήν κηδεμονίαν της αρχαίας Έλληνικής.

Όσον και άν είναι προωρισμένη όλόκληρος ή φιλολογία αυτή της καθαρευούσης να παραδώση τά σκήπτρα — τις οίδη ποτε — εις φιλολογίαν άλλην εδραυομένην επί γλώσσης μάλλον προσεγγίζούσης την αλήθειαν και την ωραιότητα, ή καθαρεύουσα κατέχει την θέσιν της έν τη ιστορία της νέας ελληνικής διανοίας, θναλόγως των έργων της. Ο κ. Λάμπρος και ύταν ποτέ πάσση να συγκινή τάς καρδίας (οήτω, κυριώτατα είπειν, και ύπερτατον πάντων άλλων του χαρισμάτων είναι και άν πιστεύσωμεν τόν παλαιόν εκείνον Βικέντιον τόν Δαμφδόν, «μοναχή ή ρητορική έχει έξουσίαν επάνω εις τās καρδίας των ανθρώπων»), ποτέ δέν θα πάσση να κινή τό ενδιαφέρον του μελετητού, πρό του όποιου θα παρίσταται ως τις σοφιστής. — της εποχής του πάντοτε. — όλος μόρφωσης και ένθουσιασμός, άλλά και σοφιστής, ως εκείνοι οίτινες ήκμασαν κατά τους χρόνους της Ρωμαϊκής κατακτήσεως, Αίλιος Αρστωίδης τις ή Δίων, γόνος άγορητής και ήρωας δημοσίων διαλέξεων και ένδικών πανηγύρεων.

ΑΠΟ τά βουνά μάς έχονται αί ζωογόνοι πνοαί, τά εύεργετικά ρεύματα ή ύγεια και ή δύναμις. Από τά βουνά μάς ήλθεν ό ήρωϊκός κλέφτης, τά τραγούδια μας τάθάνατα. Κάθε φοράν που τά γράμματα τόπου τινός αισθάνονται την ανάγκην να τονωθώσι και να αναγεννηθώσι, καταφεύγουσι εις τά βουνά· ζητούν άπ' εκεί την εμπνευσιν και την ζωήν. Η αλήθεια αυτή κατ' έξοχήν υπάσχει αισθητή εις τά νεότερα ελληνικά γράμματα. Δι' όλους αυτούς τους λόγους ό τίτλος του μικρού βιβλίου Γράμματα άπό τά βουνά, με συνεκίνησεν ιδιαίτερος. Ανταποκρίνεται τό περιεχόμενον εις την ιδέαν, την όποιαν υποβάλλει ό τίτλος·

Ο ψευδάνυμος, καθώς φαίνεται, συγγραφεύς του βιβλίου τούτου έχει πολλά χαρίσματα· άλλά τά χαρίσματα ταύτα εμφανίζονται ως έπι τό πλείστον εις την φυσικήν των πρωτογενή κατάστασιν πράγμα τό όποιον δέν είναι τόσον άξιον εκπλήξεως, άφοῦ ό συγγραφεύς του εμφανίζεται ενάπιόν μας ως κερκρυγμένος φυσιολάτρης. Και τό βιβιδισμά του είναι ως τό του άπιδάσου πάλλον, βιβιδισμα διά τινωγαμάτων και πηδημάτων έδώ κ' εκει, όχι διά πορείας σταθεράς και κανονικής. Και ή γλώσσα του βιβλίου αυτού, όμοῦ, κατά τās περιστάσεις και κατά τās διαθέσεις, δημοτική και

καθαρεύουσα, ένθυσμίζει και αυτή και τι του άλληθείς εις εποχάς άπλάστους άκόμη και μεταβατικάς· βλέπεις ότι υπάσχει γλώσσα δημοτική, άδυνατούσα ν' άπαλλαγή άπό τά δεσμά της καθαρευούσης· βλέπεις ότι υπάσχει γλώσσα καθαρεύουσα, άδυνατούσα να ζήση χωρίς να τρέφεται άπό τά ψυχία της δημοτικής. Ο,τι λέγει ό Ρενάν διά την γλυπτικήν των Φοινίκων δύναται να έφαρμοσθή εις την μιγάδα γλώσσαν και κάπως και εις την μιγάδα τέχνην των «Γραμμάτων άπό τά βουνά». «Έκαστος — λέγει ό Ρενάν διά τους τεχνίτας Φοινίκας — εϊργάζετο διά λογαριασμόν του. Κανέν άκριβές μέτρον, καμμία συμμετρία· εις όλα των τά έργα τό ως έγγιστα και τό αῦθαιρέτον». Και νομίζω ότι και εις ταιαύτα έργα δύναται τις να εῖρη θέληγητρα· φθάνει να μη τά παραλληλίζη πρός άλλα έργα με τά όποια δυσκόλως θα ύφίσταντο την σύγκρισιν.

Τό ουσιαδές είναι ότι όσα μάς λέγουσι τά Γράμματα αυτά δέν είναι άσυμφίβαστα με τόν τεχνικόν τύπον διά του όποιου μάς παρουσιάζονται· Υπάσχει άρμονία τις του σκοπού πρός τά μέσα. Ο συγγραφεύς, κυρίως είπειν, δέν είναι ποιητής, δέν είναι διηγηματογράφος, δέν είναι περιηγητής, άρσεκόμενος εις την ήρεμιά και λογική άκολογηθία άπρηκριβωμένη αναπαράστασιν των τόπων και των κατοικούντων επ' αυτών. Είναι επιστολογράφος· κάτι τι και άλλίγον άπ' όλα αυτά, εις άνίσους δόσεις, και κατά τās διαθέσεις του, έλευθερος, σταματών ένδῶ σήμερον, διά νάχησιν άλλαχόρον αύριον, και κάποτε λησιμονών ότι υπάσχει των πραγμάτων άρχη ή τέλος. Θα τόν έλεγα, κυρίως είπειν, impressionniste. Και συζηρησάτέ μου, έπι του παρόντος τουλάχιστον, την ζήτην λέξιν Δέχεται και επιστρέφει έντιπώσεις. Συχνά μάλιστα προδίδεται δυσπιστών πρός την τέχνην του: «Είναι όμως αλήθεια, κάπου λέγει, πως και ποτέ δέν λέγονται αυτά καλά· όπως ποτέ δέν θα πη κανείς την Φύσιν. Πάντα μου έφάνη πως ματαιοπονοῦν όσοι θέλουν να την γράψουν με λέξι, με ρωμά, με τόνο, με γραμμή. Την μεγάλην Φύσιν να την ζήση μόνον ό άνθρώπος μπορεί, να την αισθανθή... Να την είπει δέν είναι άνθρώπινον... Μάλιστα. Αλλ' ή θεία Τέχνη ποτέ δέν έστοχασθή πως λέγει ή πως γράφει την θείαν Φύσιν. Η Τέχνη, άπλούστατα, λέγει και γράφει την συγκίνησιν μόνον και την έντύπωσιν που προσδέχεται άπό την Φύσιν. Αυτό ή δουλειά της, και αυτό ό θρίαμβός της. Η έντύπωσις.

Η άνυπότακτος ζωηρότης της άπλάστου έντυπώσεως μέσα εις τά γράμματα αυτά έλκυει και κινεί την προσοχήν και γεννά την σκέψιν ότι ό συγγραφεύς των είναι γεννημένος λογοτέχνης, εις τόν όποιον δέν υπολείπεται παρῶ να δώση της τέχνης του μορφήν θετικωτέραν, μάλλον θραυικήν, μάλλον άπηλλαγμένην της δημοσιογραφικής άφροντισίας. Προσοδοκώμενος παρ' αυτού έργα καθαρώτερον σχεδιασμένα και όλιγώτερον αυτοσχέδια. Ο κόσμος τόν όποιον ήγάπησε και έξέλεξε διά τους περιπάτους του, της Θεσσαλίας χώραι και χωριά και κάμποι και βουνά είναι ή πρώτη στερεά και ώραία βαθμύς εις την κλίμακα της αναστάσεως του.

ΔΙΑΓΟΡΑΣ

ΥΠΟ των υίων του μακαρίτου Π Αραβατινοῦ διακεκομμένου συγγραφέως και ειδικού ήπειρωτολόγου, μελετητού και γνώστον βαθυτάτου των κατά τους λαούς της Αλβανίας, Ήπειρου και Μακεδονίας, έξεδόθη μονογραφία του περί Κουτσοβλάχων. Η μονογραφία αυτή είναι άπόσπασμα μεγάλο άνεκδοτου έργου του συγγραφέως τούτου, έπιγραφομένου «Περιγραφή της Ήπειρου» Πατριωτικωτέρα, άλλά και επικαιωτέρα συμβολή εις τόν ύπερ των ελληνικών παρῶ τοίς Κουτσοβλαχικοίς πλυθυσμοίς δικαιωμάτων άγανά του έλευθερόν· έθνους, άπό γραμματολογικής άπόψεως, δέν ήτο δυνατόν να γείνη.

Η μελέτη είναι τόση μάλλον αξία λόγου επί του προκειμένου νύν επί τάπητος ζήτηματος καθόσον ό συγγραφεύς πρό 40 ήδη ολοκλήρων έτών άντελήφθη τόν επικρατέμενον εκ Ρουμανίας έν Μακεδονία κίνδυνον και την δξύτητα ήν έμπελε να λάβη έκτοτε έως σήμερον. Γνώστης του τόπου και τών προσώπων και έρευνήτης εύσυνείδητος-έξακριβώνει έν πάσαις αυτών ταις λεπτομερείαις τά κατά τους Κουτσοβλάχους, Ανασκουάζει άπαντα τά έπιχειρήματα της Ρουμανικής Προπαγάνδας έν πρός έν. Αποδεικνύει την άφομοίωσιν ήν υπέστησαν οι Κουτσοβλάχοι διά των αιώνων πρός την Έλλ φυλήν, την ένότητα αυτών πρός ταύτην διά της γλώσσης, διά της θρησκείας, διά των ήθών, διά των έθιμων και πρό παντός, διά των ύπερ καθολικής άποκαταστάσεως του Γένους Ιδαυικόν αυτών κ' έλλίδων.

Ο συγγραφεύς άποδεικνύει μεν την εκ των Δακωρομοϊνων καταγωγήν των Κουτσοβλάχων, χωρίς όμως, άπό της εγκαταστάσεως αυτών έν Ήπειρώ, Θεσσαλία και Μακεδονία, να ύπολείπεται και ως πρός τās άποδείξεις της έν ταις χώραις ταύταις ίδίας αυτών άυτοτελείας, της μετά του Έλληνισμού των χωρών αυτών συγγενεούσε των και της άποκτησεως ίδίας συνειδήσεως ένδικής, συμπιτούσης καθ' όλα με την Έλληνικήν, ώστε τό έθνολογικόν όνομα Ρουμάνος να ήναι πλέον εις αυτούς ξένον, και μόνον ως Έλληνας να θεωροῦν έαυτους γνησιωτάτους.

Κατόπιν ό συγγραφεύς διατρίβει περί τόν βίον αυτών τών νομαδικών ή έπινοτικών, κατά τās περιστάσεις. Την πρός τά Έλληνικά γράμματα κλίσιν αυτών, τους δεσμούς των μετά της Μεγ. του Γένους Έκκλησίας, δεσμούς άπό αιώνων συνεκτικωτάτους, όπως επίσης και περί την σύμπραξιν αυτών την ήρωϊκήν και φωτεινήν κατά τους χρόνους της δουλείας και μετέπειτα, ύπερ άπελευθερώσεως της γωνίας ταύτης. Αί στατιστικά δε του συγγραφέως πληροφορία περί του πληθυσμού αυτών διακρίνονται, έφ' όσον είναι τούτο δυνατόν επί πληθυσμών διαβιούντων έν Τουρκία, διά την άκριβείαν των, έλάχιστα άπέχουσι πρός τās σημερινάς στατιστικάς πληροφορίας έκτοτε, λαμβανομένων υπ' όψει των άπό της συγγραφής της μελέτης ταύτης γενομένων ή μεταναστεύσεων ή ξεελληνίσεων ουκ άλλων εκ των Κουτσοβλαχικών Κοινοτήτων.

Τουαυτη είναι έν συνόψει ή μελέτη αυτή ήν συνιστώμεν εις όλους τους περί τά έθνολογικά ζήτήματα διατρίβοντας. Δτε προσερχομένη παρ' άνδρός έξαιρετικώς εις ταύτα διαπρέψαντος.

Δ. Α.

ΕΠΙΣΤΟΛΑΙ ΕΚ ΠΑΡΙΣΙΩΝ

ΩΣ επικράτησεν άπό τινος, τό σύνθημα του χειμερινοῦ ζυτηήματος έδωσαν οι ζωογράφοι με την έτησιαν έκθεσιν του φθινοπώρου άν και ή έκθεσις αυτή διοργανοῦται άπό την προφυλακή της τέχνης, άπό τους νέους (ών πολλοί έπάτησαν πρό ικανού τόν ούδόν του γήρατος), έφέτος άπεφασίσθη να τεθή υπό την αιγίδα ζωγράφου άνηκοντος ώρισμένου εις τό παρελθόν όχι μόνον χρονολογικός άλλά και διά τό άκαρτήτως κλασικόν της τεχνοτροπίας του· ό Ingres με την άκαδημαϊκήν άκριβείαν της διαγραφής, με την λιτότητα του χρωματισμου, κάθε άλλο θα έφαντάζετο ή όψιμον θρίαμβον μεταξυ των μαλλιαρών της ζωγραφικής οίτινες πρό άλλίγον δέν έπαναν να τόν σκώπτουν και να τόν μυκτηρίζουν· άλλά αυτά φέρει ό κύκλος των περιπελομένων εναντιών, έφέτος δε ή έτησια φθινοπωρινή έκθεσις κοσμεῖται με συλλογήν έργων του Ingres και άλλου εκλεπτόντος ζωγράφου, του Manet· ό δευτερος όμως ούτος άνεκαθεν θαυμάζεται άπό τους νεωτέρους θεωρούμενος ως πρόδρομος της σημερινής σχολής. Μά την αλήθειαν δε δέν είχαν άδι-

κον οι διοργανωται να προστρέξουν εις τους αποθανόντας οι ζωντανοι δεν παρουσιάζουν εφέτος μεγάλα πράγματα. Ο Ingres με την τελειότητα της διαγραφής και με τον ελαφρόν και δλίγον άχρουν, αν μίς επιτρέπεται να είπωμεν, χρωματισμόν του, με την ηρεμίαν της έκφράσεως ενθυμίζει δλίγον, τηρουμένης έννοείται πάσης αναλογίας, τον Ραφαήλ, αν και δεν έχει να έδειξη την υπέροχον τέχνην της συνθέσεως του μεγάλου Ουρβινητου τα έργα του είνε δλίγον άψυχα και ψυχρά, έξαιρουνται έννοείται αι προσωπογραφίαι του, αν τινες εν τη εκθέσει διακρίνονται διά την ακριβή μελέτην και ζωντανήν απόδοσιν του προτύπου. Από τα άλλα του παρατεθέντα έργα το καλλίτερον ίσως είνε το «Τούρκικο Λουτρό» όπου ζωγραφίζει με ήδυπαθειαν την άκαλήν σάκκα γυνών γυναικών ναχελώς ξαπλωμένων που κυτάζουν μίαν δούλην χορεύουσαν. Όσον διά τον Μανέ, αυτός είνε ο πρώτος άποσεύσας τους κανόνες της κλασικής τεχνοτροπίας κατά το δεύτερον ήμισυ του άλλου αιώνος· εν τη εκθέσει αυτή παριστάμεθα εις την δλην εξέλιξιν του τάλαντός του από τα πρώτα έργα του τα εμπνευσμένα από την Ιταλικήν τέχνην ως είνε «ο Γέρον Μουσικός» (του 1862) όπου είνε φανερά ή τάσις προς καλλωπισμόν της πραγματικότητος, ως τα τελευταία τα ελευθεριάζοντα, όπως το παριστών έργατα πλακοστρώνοντας ένα δρόμον (του 1878) το όποιον αποδίδει δλην την ποιήσιν την όποιαν άνευρίσκει μέσα εις τα άπλουσίματα πράγματα και εις τας συνηθεστέρας κινήσεις το μάτι άληθινού καλλιτέχνου.

Τα εκθέματα των νεωτέρων εφέτος δεν περιείχον τίποτε το έξεχον παρετηρήθη μόνον ότι ο Carrière άράισε τους άκρους μέσα εις τους όποιους έξωγράφιζε τα πρόσωπα χωρίς καθόλου να βλαφθή εκ τούτου ή δύναμις της έκφράσεως που τα διακρίνει και που γίνεται άλονέν έντονωτέρα εφ' όσον πρόσηλάνει κανείς το βλέμμα εις τους πίνακας. Γενικήν άπογοήτευσιν έπροξένησεν ο παύς Rodin εφέτος, του όποιου πρό τινος το άγαλμα «ο Σκεπτόμενος» ενθύμιζε τόσοον ζωηρά με την σχεδόν άλγεινήν έντασιν της έκφράσεως και με τας τιτανείους του γραμμάς τον Μιχαήλ Άγγελον της Νυκτός και των Σκλάβων, αλλά με κάτι λαϊκώτερον, ήμπορεί κανείς να είπη χυδαιότερον, άπύκνισμα της σημερινής δημοκρατικής ψυχής. Εφέτος ο διακεκομμένος αυτός γλύπτης παρεσύρθη από λυπηράν τάσιν προς το άηδες και παραδόξον, τα δ' έργα του είνε άκατονόητα· το πλέον χαρακτηριστικόν είνε εν γιγαντιαίον χέρι που βγαίνει μέσα από μάρμαρον άπελέκχον και κρατεί μέσα στην παλάμην του δύο μικροσκοπικά άνθρωπάκια εις δυσδιάκριτον σύμπλεγμα· και όλον αυτό σημάινει την ζωήν άναδύουσαν από την άμορφον ύλην· το βέβαιον είνε πως άν το έργον αυτό σκοπεύει να κινήση την έκκληξιν, το καταφέρνει τελείως.

Εις τα θέατρα άφθονος άνθήσις δραμάτων και κωμωδιών, ών πολλά είνε μεγάλης αξίας ως ή Rafale του Bernstein ο συγγραφέυς μάς δείχνει το αίσθημα της κοσμικής τιμής έπιπλέον, ύστερα από όλα τα ναυάγια παντός ιδανικού, μέσα εις την ψυχήν χαρτοπαίκτην άνθρωπον του κόσμου όστις άυτόκτονεϊ διά να μη πάρη από την γυναίκα που άγαπά, τα χρήματα που θα τον έσωσον από την άτιμίαν ή δύναμις του ύφους συνδυάζεται εις αυτό το έργον με την δραματικότητα των σκηνών· ώραιον έπίσης δράμα με πολύν λυγισμόν και λεπτήν ποιήσιν είνε το «Γαμήλιον Μέλος» του Bataille το όποιον και αυτό απολήγει εις άυτόκτονίαν της ήρωίδος· νέα πλουσία και ώραία θυσιάζει όλα, άγάπην γόνεον, κοινωνικήν θεοιν και πλούτων έξέρωτος προς πτωχόν διδάσκαλον· άνακαλύπτει κατόπιν ότι το ήθικόν κάλλος του άγαπωμένου ήτο άπλώς ένδαλμα της φαντασίας της, ότι ή πραγματικότητα ήτο όλως διάφορος· αίσθάνεται ύθεν την άγάπην της, την

μόνην δικαιολογίαν της διαγωγής της, να σβόνετα και προτιμά να αποθάνη. Έν γένει παρατηρεί τις ότι τα νεότερα αυτά δράματα είνε μελαγχολικά και σκυθρωπά, με δλην την επικεχυμένην επί της πλοκής χάριν και ευφύιαν του διαλόγου, είνε δε και σοβαρώτερα, θίγοντα ποικίλα ζητήματα ήθικου και κοινωνικά και μη περιοριζόμενα πλέον εις το θέμα της σύζυγικής άπιστίας· άρα γε άποδοτέον τούτο εις την έπίδρασιν της μείζονος έντάσεως της βιωτικής πάλης σήμερον. ή ίσως εις την έπικροήν των βορείων φιλολογιών και μάλιστα της νορβηγικής και της ρωσικής εις τας όποιας τα βαθέα αίσθήματα και διανοήματα άντικαθιστούν την σπινθηρίζουσαν ευφύιαν και ή άπαισιοδοξία την γαλλικήν φαιδρότητα;

Το ζήτημα των λαϊκών θεάτρων ή μάλλον λαϊκών παραστάσεων εισήλθε εις νέον στάδιον, και ειδική έπιτροπή έχει συστήθη ή όποία προτίθεται την διοργάνωσιν, εις τα μικρά θέατρα των λαϊκών παριστών συνοικιών, παραστάσεων των άριστουργημάτων του άνθρωπίνου πνεύματος με τους καλλιτέρους ήθοποιούς· πρέπει να όμολογήση τις ότι τώρα κατά τα τελευταία έτη οι Γάλλοι ήρχισαν να γίνονται πραγματι δημοκρατικοι υπό την άληθήν σημασίαν της λέξεως και προσπαθούν να άναπτύξουν εις τον κυρίαρχον λαόν τα διανοήματα και τα αίσθήματα που θα τον κάμουν άξιον της κυριαρχου έξουσίας· εν δε από τα προς τούτο μέσα θεωρούν και το θέατρον βίνοντες και έδώ επί τα ίχνη των προγόνων μας ότινες έπρέσβευον ότι το θέατρον ήτο το καλλίτερον ήθοποιητικόν μέσον. Έπίσης αξιέπαινος προσπάθεια μορφώσεως του λαού είνε ή των λαϊκών πανεπιστημίων, σκοπούντων όχι μόνον την διάδοσιν πρακτικώς χρησίμων γνώσεων αλλά και την καθ' όλα άνάπτυξιν του πνεύματος και του ήθους των εργατικών τάξεων. Έκτός των μαθημάτων παρέχουν διαλέξεις ποιικωτάτου θέματος, άτινες χρησιμεύουν προσέτι εις την εκγύμνασιν νέων εύπαιδευτών των άνωτέρων τάξεων εις μεθοδικήν και εύληπτον έκθεσιν των διανοημάτων των όπως γίνονται εύπρόσιτα εις το πλήθος ένψ συγχρόνως άναπτύσσουν μεταξύ των άνθρώπων διαφόρων τάξεων το αίσθημα της κοινωνικής άλληλεγγύης άπαραίτητον εις τας νεωτέρας πολιτείας. Εις το λαϊκόν πανεπιστήμιον της όδοϋ St. Antoine μεταξύ των άλλων διαλέξεων ο όμοεινής μας μουσικός κριτικός κ. Καλβκορέσης θέλει άναπτύξει προσεχώς τα περι συγχρόνου ρωσικής μουσικής μετά έκτελέσεως διαφόρων τεμαχίων εκ των τόσοον πρωτοτύπων συνθέσεων των νεωτέρων Ρώσων μουσουργών. Έτερον μέσον διαπαιδαγωγήσεως του λαού είνε ή διά του στρατώνος τελουμένη· και παρ' ήμιν είχε γίνει μέγας λόγος περι χρησιμοποίησεως της στρατιωτικής θητείας προς άλλον σκοπόν ή προς άπλήν άνάπτυξιν της όκνηρίας και της διαφθοράς· ο διακεκομμένος της Θεμίδος λειτουργός κ. Μανιάκης είχε άναπτύξει όλόκληρον σύστημα γεωργικής, αν δεν σφάλω, εκπαιδεύσεως του στρατιώτου· υποθέτω ότι εν Ελλάδι τίποτε εκ των προτεινομένων δεν έγινε, αλλά δεν πρέπει να κακιζώμεν δι' αυτήν την άπραξίαν, την κυβερνητικήν μόνον άδιαφορίαν· εν Γαλλίε ή πρωτοβουλία προς μόρφωσιν και άνάπτυξιν του στρατιώτου έλήφθη όχι από την κυβέρνησιν άλλ' από τους διαφόρους άρχηγούς στρατιωτικών σωματίων, οι όποιοι προέκριναν να είνε παιδαγωγοι και μορφωται μάλλον παρά θηριοδαμασταί ή ζωηλάται· ούτω λοιπόν εις τα διάφορα συντάγματα διοργανώθησαν διαλέξεις, συνέστησαν βιβλιοθήκαι, τελούνται σωματεία, παραστάσεις και άθλητικά παίγνια ούτως ώστε ο στρατιώτης κατά τας ώρας σχολής, (διότι έδώ ή στρατιωτική ύπηρεσία είνε άρκετά έπιπνος), να διασκεδάξη ώφελομένως συγχρόνως και άναπτυσσόμενος άντι να παραδίδεται εις την άργίαν

την μέθην και την άποκτήνωσιν. Εις πολλας πόλεις οι αξιωματικοι ένδυόμενοι πολιτικά όδηγούν τους όπλίτας των καθ' ομάδας εις διάφορα αξιοθέατα, ολον μουσεια, έξοστάσια, άγροτικές έπιχειρήσεις όπου διδάσκονται πολλας χρησίμους γνώσεις όχι θεωρητικώς αλλά βλέποντες τα διδασκόμενα με το μάτια των ένψ τους παρέχονται αι δέουσαι έξηγήσεις. Δεν είνε δε σπάνιον εις το μουσειον του Λούβρου να συναντήση τις όμιλους άπλοικών στρατιωτών όδηγουμένους και χασκόντας πρό των θείων άριστουργημάτων της τέχνης· και εν τούτοις κάποιος άνθρωπισμός, κάποια έξημέρωσις πάντα μένον από τα ώραία θεάματα και εις τας μάλλον άξέστους ψυχάς. Εις τον τόπον μας όπου, φαντάζομαι, αι στρατιωτικοι άσχολία δεν θα πνίγουν ούτε τους αξιωματικούς ούτε τους όπλίτας, θα ήτο εύκολον να διοργανωθή συστηματικώτερα μία τέτοια διδασκαλία ήτις τόσοον θα ώφέλει όσοον εν τω στρατφ· Έλληνας συνενούντας ως επί το πολύ τόσην φυσικήν ευφύιαν με τόσοον παχυλήν άγνοιαν των στοιχείων του πολιτισμένου βίου.

IQN

KONTOI ΨΑΛΜΟΙ

31 Δεκεμβρίου 1905

Καιροσκοπός ή καθαριότης.—Έως τώρα έγνωρίζαμεν την πολιτικήν του Μπίαμαρχ καιροσκοπόν. Ίδου ότι είνε και ή καθαριότης. Την ένθυμούμεθα κάθε Σάββατον και τον Μάιον. που δεν έχει Σάββατον. Αι έφημερίδες λέγουν ότι θα καθαρισθόν τα αρχαία μνημεία διά τους Όλυμπιακούς άγώνας που θα γίνων την άνοιξιν. Έτσι και διά τους άλλους Όλυμπιακούς άγώνας. Και διά το Αρχαιολογικόν Συνέδριον.

Ναυπηγείον ψυχών.—Έτσι ονόμασε το προσωπικόν τον περιουδικόν, την «Έρευνα», ο κ. Δρακούλης. Όταν άκούη, ελεγε, εις ένα συμποτικόν λόγον, να φωνάζουν εις την Ελλάδα περι ναυπηγήσεως θεωρητικών, άμέσως σκέπτεται, ότι έχομεν άνάγκην άλλων ναυπηγήσεως Έλληνικών ψυχών Ίδου μίαν φοράν το βάθος και ή μορφή που συγκρούονται παρά τας θεωρίας μας περι ύφους, ότι είνε ένα με την σκέψιν. Και ίδου μίαν φοράν Έλλην και Έλληνολάτρης έκφραζόμενος βάρβαρος. Έκτιμώ το έργον του κ. Δρακούλη. Όπωςδήποτε, αν ο Καρλάλ ειπε «κρατώ την σκέψιν μου διά τον έαυτόν μου» δεν ήμπορά αναλόγως και mutatis mutandis να πώ «κρατώ την καλαισθησίαν μου διά τον έαυτόν μου»; Διότι καλαισθησία είνε αίσθησις της άληθείας. Και καλός φίλος ο Πλάτων. Δρακούλης, φίλτέρα ή άλήθεια όμως. Αυτό φρονεί και ή Έρευνα.

Οι μεταφρασται.—Ο Έμερσον ονόμασε τον Σαίξπηρ πατέρα της γερμανικής λογοτεχνίας. Με την εισαγωγήν του Σαίξπηρ εις την Γερμανίαν από τον Λέσσιγκ και την μετάφρασιν από τον Βίλανδ και τον Σλέγγελ των έργων του συνεδέθη... ή όρμητική εκκόλαψις της Γευτονικής λογοτεχνίας· Φαντασθήτε λοιπόν αν μεταφρασθή και νεοελληνικά ο Σαίξπηρ άλλως παρά καθώς μετεφράσθη από τον κ. Άγγελον Βλάχον, διευθυντήν των ταχυδρομείων του κράτους και μεταφραστήν του Νορβείου. Φαντασθήτε αν μεταφρασθόν και οι αρχαίοι Έλληνες, ο Αισχύλος από τον Γρυπτήν, ο Πίνδαρος από τον Μενάρδον, αν μεταφρασθή ο Γκαίτε τα έπιγράμματά του, τα έλεγεία του, ο δεύτερος Φάουστ, ο Βίλελμ Μάιστερ, αν μεταφρασθή από την Σανσοκρικήν ή Σακουντάλα από τον Κ. Θεοτόκην, τον γνωστόν Κερκυραϊον διηγηματο-

γράφον και σοφόν. Κάτι παρόμοιον ήθέλησαν τα «Ήλύσια». Και όμως εφρέθησαν επικριται.

Άληθινή σοφία.—Ο κ. Ψυχάρης ο καθηγητής της σχολής των Ανατολικών γλωσσών εις το Παρίσι, εις την αρχήν της «άπολογίας» — sic — του κάμνει λατινικήν τεχνολογίαν. Ήμπορούσε να κάμη και νεοελληνικήν—φυσικώτατα Και Ιταλικήν. Διότι όπως αποδεικνύουν ύποτυπώσεις του περι Δάντη και Πετράρχη και Ιταλικά όητά έξω από τα βιβλία του, είνε και Ιταλομαθής. Και Γερμανικήν. Διότι άναφέρει συγχότατα βιβλία γερμανικά κ' έπομείως θα είνε Γερμανομαθής Και Άγγλικήν, αφού έγραψεν εις τας Άγγλικάς έφημερίδας περι του γλωσσοζητήματος. Όπωςδήποτε το καλλιτεχνικόν του έργον, καθώς και το γλωσσοπλαστικόν τείνουσιν ν' αποδείξουν το άντίθετον εκείνου που είνε ο Ψελαύ, ότι τα πορίσματα της έπιστήμης δεν είνε άτίθεται ούτε καν άλλα από τα πορίσματα του sens commun, της κοινωνοημοσύνης του Μ. Αύρηλιου. Και ο κοινός νους, πρακτικώτερος κ' έπιστημονέστερος από τον κύριον Ιωάννην Ψυχάρην και το έργον του και την ad usum neograecorum γλωσσολογίαν, μάς διδάσκει ότι δεν είνε το ν της αικιατικής, ούτε το ν του άνθρωπος, που σκοτώνουν το Ίδνός αλλά ή άπουσία γλωσσικής καλαισθησίας και κάθε καλαισθησίας, που καθώνει πᾶσαν δημιουργικότητα. Έν τούτοις δεν θα σωθώμεν από το Βολαπκ των Αττικιστών και το Έσπεριάντο των δημοτικιστών του κ. Ψυχάρη παρά αν συλλογισθώμεν έκτενώς κ' επαρκώς, ότι πολυμύθεια χωρίς βάθος ήμπορεί κάποτε να είνε μακράν του κοινού νου. Ότι πολυμυθία νόν ου διδάσκει και ότι ή «άληθινή σοφία λέγει το δικαίον της με μεγαλοκράτειαν και χωρίς θυμούς». Θα έπροσθέταμεν: και με λίγα λόγια.

Κοντολογής.—Ο κ. Νισβάνας εις το τελευταίον βιβλιαράκι του λέγει: «τι έχει να κάμ' ή έπιστήμη του λόγου με την τέχνην του λόγου;» Αν το έννοούσαν προτύτερα θ' άποφεύγαμεν την σύγχυσιν.

Δοκουμεντα.—Έδημοσιεύθησαν, και εις τα «Παναθηναία» μάλιστα, έχάτως, κάποια γράμματα του Βαλαωρίτη προς τον Ροΐδην. Ός φιλολογικαί φυσιογνωμίαι οι δύο αυτοί άνθρωποι μάς παρουσιάζονται κατ' αντίθετον ο ένας από τον άλλον τρέπον. Ο ένας είνε θερμόαιμος και ο άλλος κρύο αίμα. Ο Ροΐδης δυσκολεύεται να γράψη, ονομάζει τον έαυτόν του «άκούσιον συγγραφέα σκαλαθιματών» τον χαρακτηρίζει ή άγάπη του Βολταρικου κωμικισμού— με την λέξιν του Καρλάλ— τον όποιον έδώ ονόμασαν οι κριτικοι μας, άπροσφώς βέβαια, ειρωνείαν. Άληθινά το πνεύμα της ειρωνείας του ήτο ξένον. Είρων πολύ περισσότερον ήμπορεί να ονομασθή ο κ. Κονδυλάκης. Το πνεύμα του Ροΐδη δεν ήτον Αττικόν όπως το πνεύμα του Πλάτωνος.

Ο Ροΐδης κρύο αίμα. Ο Βαλαωρίτης θερμόαιμος. Ο ένας με πυρατωμένην την φαντασίαν και δλην την ψυχήν—ο Βαλαωρίτης—ο άλλος ένας που άρέσκειται ν' άκονίζει την κακεντρέχειάν του έξυπνα και διασκεδαστικά εις το καθέτι. Όπως μου έλεγενας φίλος μου, ο Ροΐδης όλα τα μετεχειρίζετο διά να παροχή «πνεύμα». Έπικίνδυνον και άβασθές έγχείρημα βέβαια. Έπειτα δεν ήτον από τους πνευματώδεις εκείνους συγγραφείς που διεγείρουν ένα μειδιάμα «μόλις αίσθητόν» και περι των όποιων όμιλεί ο Φρειδεरिक Νίτσε. Έπροκαλούσαν και προκαλεί τον πλαδαρόν, πάρα πολύ σάρκινον γέλωτα.

Και ο Ροΐδης πρό είκοσιέντε χρόνον περίτου τον Βαλαωρίτην εφύρισε περισσότερον ποιητήν. Αν και δύσκολα ήμπορεί κανείς σήμερα να δια-

βάση την Κυρά Φροσύνην, αφού έχει εμπρός του πράγματα περισσότερο την αλήθειαν προσεγγίζοντα, — ανεκαρκώς πάντοτε — όμως τὰ μεγάλ' αποσπάσματα του Φωτεινού με την τραχείαν επίκοπτην, σίχοι από τὰ άλλα έργα του σπαρμένοι ἐδῶ κ' ἐκεῖ με ὅλον τὸν δυσχαρμηχριστὸν Οὐγκοβυρωνισμόν τους, ἐπειδὴ ἀκόμη τὸ ἔργον του εἶνε ταμεῖον πλούσιον ὕλης λαογραφικῆς, δίδουν κάποιαν ξεχωριστὴν θέσιν εἰς τὸν Βαλαωρίτην διὰ τὰ νεοελληνικά γράμματα.

Καὶ ὅμως τὰ γράμματα ποῦ ἐδημοσίευσαν τὰ «Παναθηναῖα» δὲν πλουτίζουν καὶ πολὺ τὴν δόξαν του. Μᾶς δίδουν μᾶλλον ἕναν καθρέπτην, ποῦ περνεῖ ἀπὸ τὸ γυαλί του συγκεχυμέν' ἢ ὄψις μιᾶς ἐποχῆς ἀπὸ τὴν ὅποιαν μᾶς χωρίζει ἕνα τέταρτον αἰῶνος. Τοῦλάχιστον ὅταν ὁμιλοῦν περὶ τοῦ Σολωμοῦ.

Διονύσιος Σολωμός. — Καὶ ἰδοὺ ποῦ ἔρχεται πάλιν ὁ λόγος περὶ τοῦ μεγάλου διδασκάλου. Ἐκατὸ χρόνια φιλολογίας συγχύσαν μὲς' ἀπὸ τὰ ὅποια μόνον τὸ φῶς του μένει ζωντανόν. Ἀκόμη δὲν ἐσυνάξαμεν ὕλην διὰ μίαν βιογραφίαν του. Ἀκόμη δὲν ἀπεκτίσαμε μίαν εὐπρόσπτην ἐκδόσιν του. Ἀκόμη δὲν ἔγινεν ἕνα πορτραῖτο του τῆς προκοπῆς, ἐκτός ἐκείνου ποῦ ἔκαμεν ὁ κ. Ἰακωβίδης. Ἔσρομε τὸν Σολωμόν; Ὅχι βέβαια. Κάποτε ποῦ ἀπήγγελλα εἰς κύκλον λογιῶν τὸ «Carmen Seculare» ἕνας ἢ δύο ἀπ' αὐτοῦς μ' ἐρώτησαν ἂν εἶνε τὸ ποίημα ἰδικόν μου...

Ἔσρομε τὴν ζωὴν του; Ὅχι βέβαια. Μήπως ὁ Βαλαωρίτης ὁ ἴδιος δὲν γράφει εἰς μίαν ἐπιστολὴν του ἀπὸ τὰς δημοσιευθείσας ἐδῶ, ὅτι ἀπέθανεν «ἐβδομηκοντούτης»; Ἐνῶ ἀπέθανεν 59 χρόνων...

ΜΟΥΚΙΟΣ ΣΚΑΙΟΛΑΣ

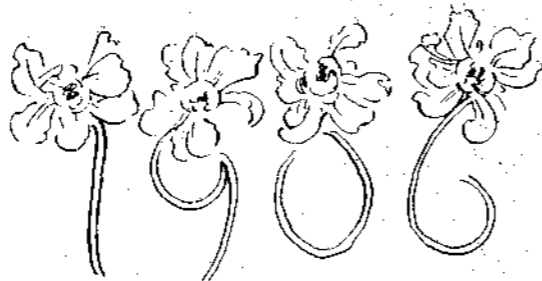
ΠΡΟΤΟΜΗ ΤΟΥ ΣΟΛΩΜΟΥ ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ

Τῆ πρωτοβουλία τῶν «Παναθηναίων»

— ἀδεία τοῦ Ὑπουργείου —

Ἐκ προηγουμένων εἰσφορῶν Δρ. 2.026.40
Δημ. Π. Καλλιμάχος » 5.—
Δρ. 2.031.40

ΕΠΕΡΑΣΑΝ τριάμισον χρόνια ἀφ' ὅτου τὰ «Παναθηναῖα» ἀπήνθουν ἐκκλησίαν διὰ τὰ στήσουν δι' εἰσφορῶν τὴν πρωτομὴν τοῦ Σολωμοῦ εἰς τὰς Ἀθήνας, τιμῶντα τὸν μεγαλύτερον ποιητὴν τῆς νέας Ἑλλάδος. Δὲν ἠθελησαμεν, ἐκ σεβασμοῦ πρὸς τὸν ποιητὴν, νὰ περιέλθωμεν τὰ στίβια καὶ τὰ γραφεῖα ἕνα-ἕνα. Σχεδὸν ἀφήσαμεν τὸ κοινὸν εἰς τὴν διάθεσίν του. Ἐσχηματίσθη οὕτω τὸ ἀνωτέρω ποσὸν τῶν 2.000 δραχμῶν. Χρειαζόνται ὅμως ἀκόμη τοῦλάχιστον 1500 δραχμαί. Ἐπαναλαμβάνομεν τὴν ἐκκλησίαν μας καὶ σήμερον μετὰ τὴν πεποιθήσιν, ὅτι ὅσοι δὲν ἐπρόσεξαν ἴσως τότε, θὰ σπεύσουν τώρα νὰ συντελέσουν εἰς τὴν περάτωσιν τοῦ ἔργου. Εἶνε καιρὸς ἢ πρωτεύουσα νὰ δεῖξῃ εἰς τὸν ποιητὴν τοῦ Ὑμνου εἰς τὴν Ἐλευθερίαν καὶ τῶν Ἐλευθέρων Πολιορκημένων ὅτι γνωρίζει νὰ τιμᾷ τὰ τέκνα ποῦ ἐδόξασαν τὴν πατρίδα.

ΓΡΑΜΜΑΤΑ ΤΕΧΝΗ ΕΠΙΣΤΗΜΗ

ΔΙΑΦΟΡΑ

Η Πρωτανεία τοῦ Ἐθνικοῦ Πανεπιστημίου, δηλοῖ ὅτι: Συμφώνως τῇ θελήσει τοῦ ἀγαθοῦ βασιλείου Γεωργίου Σουλῆνη τοῦ Θεσσαλοῦ, προκηρύσσεται διαγωνισμὸς πρὸς συγγραφήν ἱστορίας τῆς Θεσσαλίας ἀπὸ τῆς ἐποχῆς τοῦ Χριστοῦ μέχρι τῆς προσαρτήσεως εἰς τὸ Βασίλειον τῆς Ἑλλάδος, διηρημένης εἰς μέρη τρία, ἦτοι:

α) Ἀπὸ Χριστοῦ γεννήσεως μέχρι τοῦ αυτοκράτορος Ἡρακλείου μετὰ μακρᾶς τοπογραφικῆς εἰσαγωγῆς καὶ ἱστορικῆς ἐξετάσεως τῶν κατὰ τὴν Θεσσαλίαν ἀπὸ τῶν προϊστορικῶν χρόνων μέχρι τῆς τοῦ Χριστοῦ γεννήσεως.

β) Ἀπὸ τοῦ αυτοκράτορος Ἡρακλείου μέχρι τῆς ἀλώσεως ὑπὸ τῶν Τούρκων.

γ) Ἀπὸ τῆς ἀλώσεως ὑπὸ τῶν Τούρκων μέχρι τῆς προσαρτήσεως τῆς Θεσσαλίας εἰς τὸ Βασίλειον τῆς Ἑλλάδος μετὰ ἐκτενοῦς ἐξετάσεως τῶν κατὰ τὸ ἐμπόριον, τὰ σχολεῖα, καὶ τοὺς λογίους τῆς Θεσσαλίας ἐπὶ τουρκοκρατίας.

Τὰ εἰς τὸν διαγωνισμὸν ὑποβαλλόμενα ἔργα ὀφείλουσι νὰ εἶνε συντεταγμένα κατὰ τὰς πηγὰς, θέλουσι δὲ προτιμηθῆναι τὰ στηριζόμενα κατὰ τὸ δυνατόν ἐπὶ νέων πηγῶν.

Τὰ χειρόγραφα παραδίδονται εἰς τὸ γραφεῖον τῆς Πρωτανείας μέχρι τῆς 31 Ἰανουαρίου 1908.

Γίνονται δεκτὰ εἰς τὸν διαγωνισμὸν ἔργα πραγματευόμενα εἴτε καὶ τὰ τρία μέρη τῆς ἱστορίας τῆς Θεσσαλίας, εἴτε ἐν μόνον μέρος ἢ δύο. Ἐργον δὲ πραγματευόμενον καὶ τὰ τρία μέρη οἱ κριταὶ δὲν ὑποχρεοῦνται νὰ βραβεύσωσι τὸ ὅλον, ἀλλὰ μόνον τὰ μέρη τὰ ἀξία βραβεῖου.

Ἄν οὐδὲν τῶν ὑποβληθέντων ἔργων κριθῆ ἀξιῶν βραβεῖου, θέλει δημοσιεῦσθαι διακριτικῶς νέου διαγωνισμοῦ δι' ἐκεῖνα τὰ μέρη ἅτινα ἠθέλον μείνει ἀβραβεῦτα.

Τὸ ἄθλον ἔσται χιλίων τετρακοσίων δραχμῶν δι' ἕκαστον τῶν μερῶν.

Εἰς τὸν δραματικὸν διαγωνισμὸν τὸν ὁποῖον ἐδημοσίευσamen εἰς τὸ τεῦχος τῆς 30 Νοεμβρίου σελ. 126, κατὰ τὴν ρητὴν ἐπιθυμίαν τοῦ ἀγαθοῦ τοῦ κ. Ο. Παντελίδου τροποποιεῖται ὡς ἑξῆς ὁ β' ὅρος:

«Τὰ καθυποβαλλόμενα δράματα εἰς τὸν ἀγῶνα τοῦτον δύνανται νὰ ὦσι περὶ τὴν ἡμετέραν καὶ γραμμένα εἰς τὴν συνήθη καθαρεύουσαν ἢ ζωντανὴν λαομιμένην γλῶσσαν. Ἡ καθ' ὑπερβολὴν καθαρεύουσα καθὼς καὶ τὸ ἐκτροματικὸν ἐκεῖνο ἰδίωμα, τὸ γνωστὸν ὑπὸ τὸ ὄνομα ψυχαρακίον, ἀποκλείονται ἀπολύτως καὶ ἀρισμένως τοῦ ἀγῶνος τούτου.»

ΚΑΠΟΙΟΣ γράφει εἰς τὸν «Νουμᾶν» ὅτι ὁ Μούκιος Σκαϊόλας τῶν «Παναθηναίων» μουγκρίζει

διάφορες βρισιὲς καὶ ἀνοησίες κλπ. Τῆς βρισιῆς καὶ ἀνοησίας αὐτῆς τῆς ἐδιάβασαν οἱ ἀναγνώσται τῶν «Παναθηναίων» εἰς τὸ τελευταῖον τεῦχος. Τὸ νὰ εἶπῃ κανεὶς τὴν γνώμην του ἀληθινά, εἶνε ὕβρις. Δὲν ἤξευρονε πὸς νὰ ὀνομάσωμεν τὰς ἐκφράσεις τοῦ «Νουμᾶ», αἱ ὁποῖαι στολίζουν κάθε του φύλλον καὶ μετὰ τὰς ὁποίας ἐστόλισε τὰ «Παναθηναῖα» καὶ τὸν διευθυντὴν τῶν καὶ τοὺς συνεργάτας του.

Ἄς τὸν καθησυχάσωμεν ὁμως Ὁ Μούκιος Σκαϊόλας δὲν εἶνε ὁ κ. Σκίπης. Ἀλλὰ καὶ αὐτὸς ἀκόμη καὶ ὁποῖος ἄλλος, ἐστὼ καὶ ἂν μᾶς ὕβριζῃ, ἂν τυχὸν μᾶς στείλῃ τίποτε καλόν ἄς εἶνε βέβαιος ὁ συνεργάτης τοῦ «Νουμᾶ» ὅτι δὲν θὰ τὸ ἀπορρίψωμεν. Ὅταν διευθύνωμεν περιοδικὸν παύομεν νὰ εἰμεθα ἄτομον. Ἔτσι ἐννοοῦμεν τὸ καθήκον τοῦ δημοσιογράφου. Πολὺ ἠψηλότερα ἀπὸ τὸ ἄτομον.

Ἄς τὸν καθησυχάσωμεν καὶ εἰς τὸ ἄλλο ζήτημα, τὸ τοῦ κ. Σενοπούλου. Ὁ κ. Σενοπούλος ἐξακολουθεῖ νὰ εἶνε συνεργάτης τῶν «Παναθηναίων».

Εἰς τὸν γενικὸν ἔπαινον διὰ τὴν διοργάνωσιν τῆς καλλιτεχνικῆς βραδιᾶς, ἢ ὅποια ἐδόθη τὴν 22 Δεκεμβρίου ἀπὸ κυρίας καὶ κυρίους ἐρασιτέχνας ὑπὲρ τῆς Φιλοπαιδείας Ἑταιρίας. Τὸ δημοτικὸν θέατρον κατὰ μίαν ἡμέραν. Ὁ χορὸς τῶν κυριῶν εἰς τὸ «Νοῦλ» τοῦ Γκοινοῦ, τέλειος. Θὰ ἦτο καὶ θεαματικῶς ὀρατός ἂν ἀντὶ τὰ καταλαμβάνον κατὰ πλάτος ὄλην τὴν σκηνὴν σὺν μαθηταῖσι σχολείου, ἐποπθετοῦντο εἰς δύο συμπλέγματα εἰς τὸ μέσον. Καὶ ἡ φωνὴ ἀκόμη θὰ ἀπετέλει ἕνα ὅλον, περισσότερο πλήρες καὶ ἁρμονικόν. Ἡ Κυρία Χριστίνα Ἐμπεδοκλῆ ἐτραγοῦσθησε δύο μορφιδίας μετὰ τέχνην πολλὴν καὶ περιπάθειαν, τὰ ὅποια καθιστοῦν ἀκόμη ἀγαπητοτέρους τοὺς γλυκεῖς καὶ πλουσίους τόνους τῆς φωνῆς τῆς. Τὸ τάλαντον τῆς Δοσ Χριστίνας Κορομηλά ζηλευτόν. Καμμία προσπάθεια ἢ ἐκζητήσις. Μία φωνὴ γεμάτη, πλουσία, συμπληρωμένη, δυνατή. Ἄν ὁ Γέρο-Δημὸς δὲν τῆς ἐπήγαγε, δὲν πταίει ἡ φωνὴ τῆς ἀλλὰ ἡ ἔκλογη. Ἄν ἐδίδοτο καιρὸς εἰς τὰς κυρίας νὰ γυμναστοῦν ἐπὶ μίαν ἑβδομάδα ἀκόμη, εἰς τὸ θέατρον ὅμως, θὰ ἦτον βέβαια ἀκόμη καλλιτέρα. Ἡ Κυρία Φερᾶλδη, ἢ ὅποια ἐγύμνασε τὰς κυρίας, ἀξία συγχαρητηρίων.

Αἱ δύο κωμῳδίαί, μία γαλλικὴ καὶ μία ἑλληνικὴ, ἔχουσιν τόσην εὐθυμίαν, ἂν καὶ ἡ ἑλληνικὴ κάπως χονδροειδής. Ἄλλ' ὁ κόσμος ἦτο τόσον εὐχαριστημένους μετὰ τὸ καὶ μίμον, τέλειον δι' ἐρασιτέχνας, καὶ ζηλευτόν καὶ ἀπὸ ἠθοποιῶν ἀκόμη, ὥστε διαρκῶς ἐγελοῦσε χωρὶς νὰ πολυσκοτίζεται διὰ τὴν ἀξίαν τοῦ ἔργου. Ἡ Κυρία Μπαρμπιέρη φρονικωτάτη. Ἀφομοίωσασα τέλειος τὸν ρόλον τῆς. Ἡ Κυρία Τερέζα Φερᾶλδη πολὺ καλή. Ὁ κ. Σέρπος καὶ ὁ κ. Καρυδιάς φρικωτάτοι. Εἰς τὴν ἑλληνικὴν κωμῳδίαν ἡ Κυρία Ζέγγελη ὡς ὑπερέτρια μοναδική δὲν ἐπίστευε κανεὶς τὰ μάτια του. Ἡ Δις Μάτσα χαριτωμένη. Ἡ Κυρία Σοφία Μάτσα μοναδικὴ γεροντοκόρη. Τύπος τέλειος, ἀξίος μίμησης. Τὴν συγχαίρομεν εὐκρινέστατα.

ΔΕΝ ἤξευρονε ποῖος καλλιτέχνης; ἔδωκε τὰ σχέδια διὰ τὴν νέαν ρεκλάμαν τοῦ λαχείου τοῦ Στόλου ποῦ ἐτοιχοκλήθη εἰς τοὺς δρόμους τῶν Ἀθηνῶν καὶ ἢ ὅποια ἐνώνει στόλον καὶ ἀρχαιότητας. Γνωρίζομεν μόνον ὅτι ἡ παραγγελία ἐξετέλεσθη βιαστικά, καὶ τοῦτο μᾶς κάμνει νὰ ἐλπίζωμεν διὰ τὸ μέλλον.

Βλέπομεν δύο Καρυάτιδας μετὰ κεφάλια μεγάλα καὶ δυσανάλογα, ἐπάνω ἕνα κομματι ἀπὸ τοὺς Ἀγινήτας τῆς Γλυπτοθήκης τοῦ Μονάχου καὶ κάτω τὴν κεφαλὴν τῆς Μεδούσης. Ἡ Μεδούσα ἐσημαινεν εἰς τὴν ἀρχαιότητα τὸ «Βασάνιον». Τί θέλει ἄρα γε νὰ μᾶς

εἶπῃ ὁ σχεδιαστὴς τῆς ρεκλάμας; μήπως ἐροβήθη μὴ βιασκαθῆναι τὸ σχέδιόν του; Αἰὰ νὰ διδαχθῇ ὁ καυμένος αὐτὸς λαὸς τὸ καλόν, χρειάζεται περισσότερο προσοχὴ εἰς τοιαῦτα ζητήματα.

ΑΛΛΗΛΟΓΡΑΦΙΑ

κ. Ι. Χρ — Ἐδχαριστοῦμεν πολὺ δι' ὅσα γράφετε. Βλέπετε σὲ σὰς ἀρέσκει ὁ Σκαϊόλας, ἄλλοι ποῦ τοὺς περιάζει τὰ Ἅγια τῶν Ἁγίων, θυμώνουν.

ΟΛΙΓΟΣΤΙΧΑ

Εἰς τὴν Πετροῦπολιν ἐσχηματίσθη ἐπιτροπὴ ὑπὸ τὴν προεδρείαν τοῦ Μεγάλου Δουκὸς Νικολάου Νικολάεβιτς πρὸς συμμετοχὴν τῆς Ρωσσίας εἰς τοὺς προσεχεῖς Ὀλυμπιακοὺς Ἀγῶνας.

Καὶ εἰς τὴν Ῥώμην ἐσχηματίσθη ἐπιτροπὴ ἀπὸ διαφόρους βουλευτὰς καὶ στρατιγούς.

Κατ' αἴτησιν Ἀγγλῶν ἀθλητῶν θὰ προστεθῇ εἰς τὰ ἀγωνίσματα καὶ δρόμος 8010 μέτρων. Τὸ ἀγώνισμα θὰ γίνῃ ἐντὸς τοῦ Σταδίου.

Οἱ ἐν Αἰγύπτῳ Ἕλληνες ἐδήλωσαν ὅτι προσφέρουν ἑπαθλον εἰς ἕνα τῶν νικητῶν. Τὸ ἀγώνισμα θὰ ὀρισθῇ βραδύτερον.

Ἐπίσης εἰς τὴν Βιέννην ἐσχηματίσθη ἐπιτροπὴ, πρὸς συμμετοχὴν τῆς Αὐστρίας, ἐκ τῶν ἀνωτάτων προσώπων τῆς αὐστριακῆς ἀριστοκρατίας. Εἰς τὴν Τεργέστην ὡσαύτως.

Ἀπὸ τὰ τρία βραβεῖα τοῦ περσικοῦ Οἰκονομικοῦ κληροδοτήματος ἐδόθησαν δύο μόνον. Τὸ ἐν εἰς τὸ Μαράσλειον Ἐμπορικὸν Πρακτικὸν Λύκειον καὶ τὸ ἄλλο εἰς τὸν γλύπτην κ. Λάζαρον Σῶχον. Ποῖον ἔργον ἄρα γε τοῦ κ. Σῶχου νὰ ἐβραβεύθῃ;

Ἡ «Εὐρώπη» ποῦ δημοσιεύομεν σήμερον, εἶνε τὸ πρῶτον εἰδυλλίον τοῦ Μόσχου. Μετὰ αὐτὸ κλειομένη τὴν σεμνὰν τῶν εἰδυλλίων τοῦ βουκολικοῦ ποιητοῦ, τὴν ὁποῖαν μετὰ χεῖρι ἀριστοτεχνικῶν μετέφρασεν εἰς τὰ «Παναθηναῖα» ὁ ἀγαπητὸς συνεργάτης μας κ. Σίμος Μενάρδος.

Ὁ Σύνδεσμος «Ὑπερ Ἀνορθώσεως τοῦ καθεστώτος» ἤρρισε ἀπὸ μηνὸς τὴν ἐκδόσιν ἐφημερίδος ἑβδομαδιαίας ὀ «Ἑλληνισμός». Ὁ «Ἑλληνισμός» με πρόγραμμα καθαρῶς ἑθνικὸν θὰ ἐπιδιώξῃ τὴν εὐκρινὴν ἐφαρμογὴν τοῦ πολιτεύματος, τὴν ἀνόρθωσιν τῆς δικαιοσύνης, τὴν ἀπελευθέρωσιν ἀπὸ τοῦ ξενικοῦ ἐλέγχου, τὴν στρατιωτικὴν σύνταξιν, τὴν ἐνέργειαν ἐν τῇ ἐξωτερικῇ πολιτικῇ πρὸς διεκδίκησιν τῶν ἑθνικῶν δικαίων, τὴν στενωτέραν προσέγγισιν τοῦ ἔσω καὶ τοῦ ἔξω ἑλληνισμοῦ.

Ἡ φιλολογικὴ στήλη ἀντιπροσωπεύεται διὰ μεταφράσεως τοῦ Ὑπερίωνος τοῦ Φρειδεरिकου Χαϊδεργλεν ὑπὸ τοῦ κ. Γ. Στρατήγη.

Εἰς τὰς Βρυξέλλας ἐδόθησαν τελευταίως οἱ Πέρσαι τοῦ Αἰσχύλου κατὰ μετάφρασιν τοῦ ποιητοῦ Φερδινάνδου Χέρολδ. Εἰς ἐκάστην παράστασιν — ἐδόθησαν τέσσαρες — ὁ μεταφραστὴς ἔκαμεν εἰσαγωγικὴν διάλεξιν περὶ τοῦ ἑλληνικοῦ θεάτρον. «Ποῖος θὰ ἐτολμοῦσε νὰ ἀρνηθῇ λέγει ὁ ποιητὴς, ὅτι τὸ ἀριστούργημα αὐτὸ δὲν εἶνε ἀριστούργημα διότι παραμένει μετὰ 2377 ἐτη ζωντανόν, αἰώνιον»;

ΝΕΑ ΒΙΒΛΙΑ

ΟΙ ΠΡΩΤΟΙ ΣΤΕΝΑΓΜΟΙ ΜΟΥ διάφορα ποιήματα Ν. Σκανδάκη. Έν' Αθήναις τύποις Π. Δ. Σακελλαρίου 1905.

ΛΟΓΟΙ ΕΠΙΚΗΔΕΙΟΙ εἰς Γρηγόριον Γ. Λιβιεράτον καὶ εἰς τὸν ἱερομόναχον Ἀνθίμον Λιβιεράτον. Έν' Αθήναις τύποις Π. Δ. Σακελλαρίου 1905.

ΗΜΕΡΟΛΟΓΙΟΝ ΕΓΚΥΚΛΟΠΑΙΔΙΚΟΝ ΤΟΥ 1906 Γ. Α. ΒΡΕΤΟΥ Ἀθηναί ἐκδότης Γ. Κολλάρος Βιβλιοπωλεῖον Ἑστίας, σφ. 16ον σελ. 400 Δρ. φρ 3.

Με ὕλην ποικίλην, χωρὶς λογοτεχνικὰς ἀξιώσεις, εὐχάριστον ὅμως καὶ ἐπαγωγόν, τὸ ἡμερολόγιον Βρετου συμπληρῶναι τὸ βον ἔτος τῆς ἐκδόσεώς του. Εἶναι μίᾳ ἀναμνηχὴ διὰ τὸν ἄνθρωπον τοῦ γραφείου καὶ διὰ τὸν ἄνθρωπον τῆς ἐργασίας.

LA PHYSIOLOGIE MORALE DU POÈTE ET SES CONSÉQUENCES SOCIALES par Florian Parmentier. Valenciennes 1905 éd. Essor septentrional, Rue de Paris 120 bis.

CONGRÈS INTERNATIONAL D'ARCHÉOLOGIE SESSION D'ATHÈNES 1905

Με πολλὴν ἐπιμέλειαν καὶ κομψότητα καὶ με ὀραίας εἰκόνας ἐξεδόθησαν εἰς ὀγκώδη τόμον τὰ πρακτικὰ τοῦ Ἀρχαιολογικοῦ Συνεδρίου περιέχοντα ὅλας τὰς ἀνακοινώσεις τῶν μελῶν εἰς τὴν γλῶσσαν ὁποῦ ἐγίναν, τὸ ἱστορικόν, τὸν κανονισμὸν τοῦ συνεδρίου καὶ πᾶν ὅ,τι ἀφορᾷ τὴν μεγάλην αὐτὴν ἐορτὴν τῆς ἀρχαιολογικῆς ἐπιστήμης.

DIE SPRACHFRAGE IN GRIECHENLAND von Georgios Hadzidakis. Βιβλιοθήκη Μαρμαρῆ. Ἀθήναι 1906, τύπ Π. Δ. Σακελλαρίου σφ. 16ον σελ. 144 δρ. 1 50.

ΠΑΝΕΛΛΗΝΙΟΝ ΛΕΥΚΩΜΑ Π. Σ. Σαββίδου ἔτος Α' 1906 σφ. 16ον σελ. 128 δρ. 3, δεμένον δρ. 5. Εἰκόνας ὄραται, ὕλη ποικίλη καὶ με καλαισθητικὴν διάταξιν. Ὅλα ἀντιπροσωπεύονται εἰς τὸ Πανελλήνιον Λεύκωμα, ὅπως ἐπιτρέπεται εἰς τὰς σελίδας ἐνὸς λευκώματος, με λιτότητα, ὅσον διὰ τὴν δόσιν κανεὶς ἀκριβῆ καὶ ὀλιγόλογον ἰδέαν τῶν ζητημάτων. Τὸ Πανελλήνιον Λεύκωμα ἡμπορεῖ νὰ λάβῃ ἐκλεκτὴν θέσιν μεταξὺ τῶν ἐτησίων ἐπιθεωρήσεων, τῶν ἄλλως λεγομένων ἡμερολογίων.

Η ΕΥΡΕΣΙΣ ΤΗΣ ΓΥΝΑΙΚΟΣ ΤΟΥ ΑΩΤ ὑπὸ Α. Κλάρη μετὰφρασις Α. Παπαδιαμάντη. (Πανδώρα τόμ. Δ'). Ἀθήναι, Μπέξ καὶ Μπάρτ σφ. 16ον σελ. 219 δρ. 1.

Η ΓΥΜΝΑΣΤΙΚΗ ὑπὸ Ἰ. Χρυσάφη. Σύλλογος πρὸς διάδοσιν ὀφελίμων βιβλίων. Ἀθήναι, σφ. 16ον σελ. 78, λεπ 40.

ΠΛΟΥΤΟΣ Ἀριστοφάνους, κατ' ἔμμετρον εἰς τὴν δημόδη μετὰφρασαν Θεμ. Σολωμοῦ. Ἀθήναι 1905, τυπογραφεῖον Παρ Λεώνη σφ. 16ον σελ. 97 δρ. 1 50.

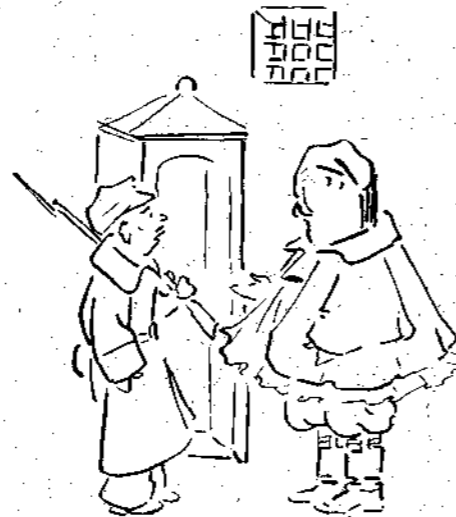
LES BASILQUES CHRÉTIENNES — LES ÉGLISES ROMANES. — LES ÉGLISES BYZANTINES. — LES ÉGLISES GOTHIQUES par S. Brehier chaque vol. fr. 60.

LISZT par M. D. Calvoocressi. Laurens fr. 2 50.

LE SECRET DE BEETHOVEN par Raymond Bouyer. — Fischbacher fr. 3 50.

— Τί ξέρεις περὶ προβιβασιῶν;
— Ὁ ὑπονογὸς ἀφίνει νὰ περάσῃ πολλὸς καιρὸς διὰ τὴν προβιβάσιον ὅλους κατ' ἀρχαιότητα.

— Τί τοὺς φυλάς; Ἡ χάρις θὰ τοὺς δόσῃ ἢ θὰ φύγουν.

— Θὰ σὲ πνίξω καὶ ὕστερα θὰ σὲ φυλακίσω

ΥΔΩΡ «ΣΑΡΙΖΑ» ΑΝΔΡΟΥ

ΚΑ'ΙΡΗ, ΕΜΠΕΙΡΙΚΟΥ ΚΑΙ ΤΩΝ ΣΥΝΙΔΙΟΚΤΗΤΩΝ ΑΔΕΛΦΩΝ ΜΠΙΣΤΗ, Ν. ΚΑΛΙΒΙΝΟΥ ΚΑΙ Λ. ΜΕΝΔΡΙΝΟΥ

Ἀηλοῦν, διὰ τὸ θαυμάσιον καὶ παγκοσμίον φήμης ἱαματικῶν ὕδωρ «**Σαρίζα**» Ἀνδρου ἡγγυημένον, ὡς δις τῆς ἐβδομάδος κομιζόμενον, πωλεῖται παρὰ τῶν ἰδιοκτητῶν Ἀδελφῶν Μπίστη, Σταδίου 33, καὶ διασταύρωσις ὁδοῦ Παρθεναγωγείου, Ν. Καλιβίνου, Ζωοδόχου Πηγῆς 17 καὶ Λεωνίδα Μενδρινοῦ, Ὀφθαλματρείου 2.

Παράρτημα ἐν Πειραιεὶ ἰδωδιμοπωλεῖον ΣΩΤ. ΒΟΡΡΙΑ—Κεντρικὴ Ἀγορᾶ. Οἱ θέλοντες ἐκ τοῦ ἐξωτερικοῦ νὰ προμηθεύωνται ὕδωρ χονδρικῶς δύναται ν' ἀπευθύνωνται ἀπ' εὐθείας εἰς τοὺς ἐν Ἀθήναις ἰδιοκτῆτας κ. κ. Ἀδελφούς Μπίστη καὶ Ν. Καλιβίνου. Αἱ αἰτήσεις των θὰ ἐκτελῶνται ἀπ' εὐθείας ἐκ τῆς ἐν Ἀνδρῶ πηγῆς μετὰ τῆς μεγαλειτέρας ἀκριβείας καὶ ταχύτητος.

— 1831 —

ΓΕΝΙΚΑΙ ΑΣΦΑΛΕΙΑΙ, ΤΕΡΓΕΣΤΗΣ

(ASSICURAZIONI GENERALI)

ἑταιρικὸν κεφάλαιον καὶ ἀποθεματικὰ τῆ 31 Δεκεμβρίου 1904

Κορώνα 247,497,914.42

ΠΥΡΑΣΦΑΛΕΙΑΙ — ΘΑΛΑΣΣΑΣΦΑΛΕΙΑΙ
ΑΣΦΑΛΕΙΑΙ ΖΩΗΣ

ἐπὶ διαφόρων συνδυασμῶν.

Ἡ ΕΤΑΙΡΙΑ ΣΤΝΑΠΤΕΙ ΑΣΦΑΛΕΙΑΣ ΖΩΗΣ ΕΙΣ ΔΡΑΧΜΑΣ

Διευθυντῆς τοῦ ἐν Ἀθήναις Γεν. Πρακτορείου
Δ. ΒΡΥΖΑΚΗΣ

Γενικὸς Ἐπιθεωρητῆς διὰ τὴν Ἑλλάδα
καὶ Διευθυντῆς τοῦ Εἰδικοῦ Γραφείου Κλάδου Ζωῆς
Ι. ΚΟΥΖΙΝ

Γενικὸς Ἀντιπρόσωπος καὶ Τραπεζίτης ὁ Οἶκος Γ. Π. ΣΚΟΥΖΕ

Γραφεῖα: Ἀθήναι, Ὀδὸς Σταδίου καὶ Ὀφθαλματρείου ἀριθμὸς 10.

ΝΟΣΟΚΟΜΕΙΟΝ ΝΕΥΡΙΚΩΝ ΝΟΣΗΜΑΤΩΝ

ΕΝ ΠΑΤΗΣΙΟΙΣ

MAISON DE SANTÉ

Σ. Γ. ΒΛΑΒΙΑΝΟΥ Ἱατροῦ Νευρολόγου καὶ Φρενολόγου.

Ἰδρύεται εἰς μαγευτικὴν θέσιν τῶν ὀλοδρόσων Πατησίων, τοῦ ὀραιοτάτου τούτου καὶ ὕγιεινοτάτου προαστείου τῶν Ἀθηνῶν, ἐν τέταρτον μόλις ἀπέχοντος αὐτῶν καὶ συγκοινωνούντος δι' ὅλων τῶν μέσων τῆς συγκοινωνίας, περιβάλλεται δὲ ὑπὸ ἀπείρων μυροβόλων κήπων καὶ ἴδιον κέκτηται κήπον, ὡς καὶ ἄφθονον καὶ διανυέστατον ὕδωρ.

Ἐν τῇ Κλινικῇ ταύτῃ νοσηλεύονται δεξὰ καὶ χρόνια νοσήματα Νευρικὰ καὶ Ἐγκεφαλικά. Μολυσματικὰ δὲ καὶ ἐπικίνδυνα ἐγκεφαλικά δὲν εἰσὶ δεκτὰ.

Πρὸς θεραπείαν τῶν ἀσθενῶν ἐφαρμόζονται ὅλαι αἱ θεραπευτικαὶ μέθοδοι μεταξὺ τῶν ὁποίων ἢ Ψυχοθεραπεία, ἢ Ἠλεκτροθεραπεία, ἢ Ὑδροθεραπεία, ἢ Ανατριψιθεραπεία (Massage), ἢ Μουσικοθεραπεία, ἢ Ἱατρικὴ Γυμναστική, ἢ διὰ κατακλίσεως (alitement) καὶ ἀπομονώσεως (isolement) θεραπεία, ἢ δι' Ὑπνωτισμοῦ καὶ ὑποβολῆς ἐν ἐργηγόρσει (suggestion à l'état de vieilles), αἱ ἐνέσεις ὁρῶν (ὁρροθεραπεία) καὶ λοιπῶν φαρμάκων κλπ. κλπ.

Πᾶσαι αὐταὶ αἱ θεραπευτικαὶ μέθοδοι ἐφαρμόζονται ἀναλόγως τοῦ νοσήματος καὶ τῶν ἐνδείξεων. Νοσοκομειακὴ ὑπηρεσία πλήρης οἱ νοσοκόμοι ἐκ τῶν εἰδικῶν μόρφωσιν λαβόντων καὶ πεπειραμένοι περὶ τὴν νοσηλείαν τοιούτων ἀρρώστων.

Κλίνει ἀπὸ δέκα δραχμῶν καὶ ἄνω δι' ἡμέρας, ἀναλόγως τοῦ δωματίου, τοῦ προσωπικοῦ ὅπερ ἀπασχολεῖται τῆς θεραπείας, τῆς τροφῆς καὶ τῶν ἱατρικῶν ἐπισκέψεων.

Ἡ Κλινικὴ συνδέεται διὰ τηλεφώνου μετὰ τὴν οἰκίαν καὶ τὸ γραφεῖον τοῦ Διευθυντοῦ Ἀρ.τηλφ.314. Οἱ βουλόμενοι νὰ εἰσελθῶμεν ἢ νὰ εἰσαγάγῃσι τοὺς ἀρρώστους των δέον ν' ἀπευθύνῶσιν εἰς τὸ Γραφεῖον τοῦ Ἱατροῦ ἐν τῇ οἰκίᾳ του **16 — Ὀδὸς Ζήνωνος — 16,** ἐνθα δέχεται τοὺς πάσχοντας ἐκ

ΝΕΥΡΙΚΩΝ ἢ ΦΡΕΝΙΚΩΝ

καθ' ἐκάστην 8-10 π. μ. καὶ 4-6 μ. μ. πλὴν τῆς Κυριακῆς. — Ἀριθ. τηλεφώνου 200

ΙΑΤΡΟΙ ΑΘΗΝΩΝ

Α. Δραβαντινός, δδός 'Ακαδημίας 5α.
Στυγ. Λαΐσος (παιδίατρος), δδός Πινακωτών 15α.
Ν. Μανιάς, δδός Σόλωνος 10.
Δ. Μεγαλοπούλος, " 'Αγ. Κωνσταντίνου 4.
Μαχ. Ουκοπούλης, " Ενωσιωτών 18.
Μ. Παπαδόπουλος (λαογυγιολόγος - βιολόγος), δδός Αγίου Κωνσταντίνου 10 Α.
Ε. Φερνάντες, " Ζήνωνος 2.
Ευαγγέλιος Φωκιάς, καθ. " Πινδαρού 10.
Γεω. Φωκιάς, " 'Αγ. Κωνσταντίνου 16.
Σ. Χαράνης (οφθαλμίατρος), δδός Πειραιώς 20.
Μ. Χατζημιχαήλ, Πλ. Βαρθολομαίου 12.
Σ. Γ. Βλαβιανός, (νευρολόγος) δδός Ζήνωνος 16.

'Αρχίατρος **Παπαγεωργιάδης,** δδός Θησέως εν Βόλω.
Σέργιος Ι. Μαλιματίς, (Παιδίατρος και Παθολόγος) δδός Κωλέτη 15 εν Βόλω.

ΟΔΟΝΤΟΙΑΤΡΟΙ

J. Walker, δδός 'Ακαδημίας 17.
Α. Αρακτιανός " Παρισίων 11.

ΔΙΚΗΓΟΡΟΙ ΑΘΗΝΩΝ

Στυγ. Βελντίτσας, δδός Κωλέτη 15.
Π. Γλασεμολαδάς, " Σοφοκλέους 3.
Κ. Έσλιν, " Πειραιώς 7α.
Ι. Εβλιδής, " Πανεπιστημίου 21.
'Αλκιβ. Ζωϊόπουλος, " Στουρνάρα 39.
Π. Θηβαίος, " Κωλέτη 1.
Γ. Μαντᾶς, " Κλεισσοῦ 31.
Νικόλ. Μαντζαβίνος, " Καποδιστριαίου —.
Δημ. Τσάτσος, " Βησσαρίωνος 8.
'Αδ. Χαριτοπούλης, " Ζήνωνος 1.
Έδστ. Χοϊδάς, " Γ' Σ)βελίου 41.

ΚΑΡΟΛΟΣ ΜΠΕΡΙΓΓΕΡ

ΦΩΤΟΓΡΑΦΟΣ ΤΗΣ ΑΓΑΝΗΣ

Αμπαράφωρος εἰδῶν Νίκης καὶ Ἑρμαῦ.
 Φωτογραφίαι παντὸς εἴδους
 Μεγεθύνσεις χρωματισταὶ με παστέλ.

ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ «ΕΛΛΑΣ»

(Ἐφημερίς οἰκονομολογική καὶ πολιτική)

Επιδίδεται κατὰ Σάββατον

Δημοσιεύονται πλοσίαι καὶ ἐπίκαιρον οἰκονομολογικὴν ὕλην καὶ χρηματιστικὸν πῖνακα.

Ἰδιοκτῆτης καὶ Διευθυντῆς: Γ. ΚΑΤΣΕΛΙΑΔΗΣ

Συνδρομὴ ἔτησί: Ἐσωτερικῶ Δεχ. 20

Ἐξωτερικῶ Φρ. Χρ. 20

Ἐμφίσημα: Ἐν Ἀθήναις, δδός Σταδίου 54.

ΒΙΒΛΙΟΠΩΛΕΙΟΝ ΤΗΣ "ΕΣΤΙΑΣ"

Ι. Δ. ΚΟΛΛΑΡΟΥ

ΑΘΗΝΑΙ — ΟΔΟΣ ΣΤΑΔΙΟΥ 44

ΟΛΑ ΤΑ ΕΛΛΗΝΙΚΑ ΒΙΒΛΙΑ

ΕΤΑΙΡΙΑ ΕΛΛ. ΠΥΡΕΤΙΔΟΠΩΣΕΩΣ

ΧΗΜΙΚΩΝ ΚΑΙ ΒΙΟΜΗΧΑΝΙΚΩΝ ΠΡΟΪΟΝΤΩΝ

Ἰδρυθεῖσα τῷ 1882

Μετοχικὸν κεφάλαιον Δρ. 3.000.000

ΠΡΟΪΟΝΤΑ ΕΡΓΟΣΤΑΣΙΩΝ — ΒΡΑΒΕΥΘΕΝΤΑ ΕΙΣ ΟΛΑ ΤΑ ΕΤΑΙΡΕΙΑΣ ΔΙΑ ΧΡΕΣΤΩΣ ΒΡΑΒΕΙΩΣ

Πυρίτις καὶ Ἀνθρακίτις ὄλων τῶν εἰδῶν.
 Φωσφῆγια παντὸς εἴδους. Θεικὸν ὀξύ. Νιτρικὸν ὀξύ. Ὑδροχλωρικὸν ὀξύ. Θεικὸς χαλκός. Θεικὸς σίδηρος. Ἀκτινωτοῦ πορφύρου, Στουπέτσιον, Σπάγια, Μολυβδωσώληκες.

Τίμαι ἀνεπίδεικτοι συναγωνισμοῦ.

"ΤΟ ΚΡΑΤΟΣ"

Ἐθνικὸν ὄργανον τῶν ἀπανταχοῦ Ἑλλήνων.

Ἰδρύθη τῷ 1901 διὰ μετοχῶν ὑπὸ Ἀγ. Σηλεωτοπούλου διευθυντοῦ καὶ Θάνου Τραβέλλα ἀρχισυντάκτου. Παρακολουθεῖ τὰ ἔθνικὰ πράγματα ἐκ τοῦ συνέργου, ἔχει συνεργάτας τοὺς πατριωτικότερους καλλίστους ἐν οἷς τοὺς τῶν κ. Καζάκη, Καρολίδου καὶ Φωκιάδου ἐν Ἑλλάδι πολιτικῶν μαρτύρων ἀνήκει, καὶ ἔχει γενικὴν ἐπιρροὴν ἐν ὅλῳ τῷ ἔθνῳ Ἑλληνοσφῆ.

Τιμὴ συνδρομῆς ἔτησί: Ἐν τῷ Ἐσωτερικῶ Δεχ. 25
 Ἐν τῷ Ἐξωτερικῶ Φρ. 25

Ἀπευθυντέον διὰ πᾶσαν αἰτησίαν:

Διεύθυνσιν ἔφημερίδος «Τὸ Κράτος» Ἀθήνας

ΨΥΧΙΑΤΡΙΚΗ ΚΑΙ ΝΕΥΡΟΛΟΓΙΚΗ ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΙΣ

Μηνιαίον Ἐπιστημονικὸν περιοδικὸν

Συντάκτης καὶ Διευθυντῆς

Σ. Γ. ΒΛΑΒΙΑΝΟΣ

Νευρολόγος καὶ ψυχίατρος

Γραφεῖα: 16 δδός Ζήνωνος 16 ἐν Ἀθήναις

Συνδρομὴ ἔτησί δρ. 6: ἔξωτερικῶ Φρ. χρ. 6.

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ: Ὑπνωτισμός, Πνευματισμός, ψυχοπαίδαγωγία, Ὑγιεινὴ τοῦ πνεύματος, Ἐγκληματολογικὴ ἀνθρωπολογία, Ψυχοθεραπεία, Ἡλεκτροθεραπεία, Κοινωνιολογικὴ Φρενολογία, Ἱατροδικαστικὴ, Ἱστορία τῆς Ψυχιατρικῆς, Φυσιολογικὴ Ψυχολογία κλπ. κλπ.

"ΝΕΟΝΑΣΤΥ"

ΚΑΘΗΜΕΡΙΝΗ ΑΝΕΞΑΡΤΗΤΟΣ ΕΦΗΜΕΡΙΣ

Διευθυντῆς: Δ. ΚΑΚΑΜΑΝΟΣ

Δίκα συντάσσεται καὶ ἀλλόκληρον ἔπιτελεῖον συνεργατῶν.

Ἄρθρα ἐπὶ ὅλων τῶν ζητημάτων τῆς ἡμέρας, εἰδήσεις ἀκριβέσταται,

Τηλεγραφήματα ἔξ Ἑυρώπης

Ἐπὶ ποικιλοτέρων Ἀθηναϊκῶν φύλλον.

ΤΙΜΗ ΣΥΝΔΡΟΜΩΝ

Ἐσωτερ. Τρίμηνος Δρ. 8. - ἔξωτερικῶ Δρ. 15. - ἔτησί Δρ. 30.

Ἐξωτερικῶ ἔξωτερικῶ Χρ. φρ. 25. - ἔτησί Χρ. φρ. 45.

Δι. συνδρομαὶ ἀποστέλλονται πρὸς τὴν Διεύθυνσιν (δδός Βουλῆς ἀρθ 6).

ΜΙΑ ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΤΗΣ ΕΘΝΙΚΗΣ ΤΡΑΠΕΖΗΣ

Πρὸς τὴν διεσθ. τοῦ περιοδικῶ «Πατριώταια».

Κύριε Διευθυντά.

Ἐν τῷ χθεσινῶ φύλλῳ τῆς «Ἐστίας» ἔδημοσιεύθη κατάλογος τῶν κατὰ τὴν τελευταίαν κλήρωσιν τῆς 19 Δεκεμβρίου 1 Ἰανουαρίου κληρωθεισῶν μετὰ λαχοῦ δολογίων τοῦ λαχειοφόρου ἡμῶν δανείου 60,000,000 φρ. σὺν τῇ πληροφορίᾳ ὅτι οἱ λαχοὶ εἰσὶ πληρωτέοι τῇ 2/15 Ἰουνίου 1906. εἰς τραπέζικα γραμματίαι. Ἡ τοιαύτη πρὸς πληρωμῆς πληροφορία τῆς «Ἐστίας» ἔστιν ἐσφαλμένη καθόσον συμφώνως τοῖς ὅροις τοῦ σχετικῶ προγράμματος οἱ λαχοὶ τοῦ δανείου ἡμῶν τούτου εἰσὶ πληρωτέοι εἰς πραγματικὰ φράγματα.

Μετὰ πλείστης ὑπολήψεως

Ἀθήνησι 20 Δ)βρίου 1905.

(Ἐκ τοῦ γραφείου τῆς Ἐθνικῆς Τραπέζης).